

DPT: 2534 – ÖİK: 550

SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI

YÜKSEKÖĞRETİM ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ANKARA 2000

ÖNSÖZ

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında 540 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, "İktisadi ve sosyal sektörlerde uzmanlık alanları ile ilgili konularda bilgi toplamak, araştırma yapmak, tedbirler geliştirmek ve önerilerde bulunmak amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı'na, Kalkınma Planı çalışmalarında yardımcı olmak, Plan hazırlıklarına daha geniş kesimlerin katkısını sağlamak ve ülkemizin bütün imkan ve kaynaklarını değerlendirmek" üzere sürekli ve geçici Özel İhtisas Komisyonlarının kurulacağı hükmünü getirmektedir.

Başbakanlığın 14 Ağustos 1999 tarih ve 1999/7 sayılı Genelgesi uyarınca kurulan Özel İhtisas Komisyonlarının hazırladığı raporlar, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık çalışmalarına ışık tutacak ve toplumun çeşitli kesimlerinin görüşlerini Plan'a yansıtacaktır. Özel İhtisas Komisyonları çalışmalarını, 1999/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 29.9.1961 tarih ve 5/1722 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulmuş olan tüzük ve Müsteşarlığımızca belirlenen Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu genel çerçeveleri dikkate alınarak tamamlamışlardır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile istikrar içinde büyümenin sağlanması, sanayileşmenin başarılması, uluslararası ticaretteki payımızın yükseltilmesi, piyasa ekonomisinin geliştirilmesi, ekonomide toplam verimliliğin artırılması, sanayi ve hizmetler ağırlıklı bir istihdam yapısına ulaşılması, işsizliğin azaltılması, sağlık hizmetlerinde kalitenin yükseltilmesi, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması, sonuç olarak refah düzeyinin yükseltilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmekte, ülkemizin hedefleri ile uyumlu olarak yeni bin yılda Avrupa Topluluğu ve dünya ile bütünleşme amaçlanmaktadır.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmalarına toplumun tüm kesimlerinin katkısı, her sektörde toplam 98 Özel İhtisas Komisyonu kurularak sağlanmaya çalışılmıştır. Planların demokratik katılımcı niteliğini güçlendiren Özel İhtisas Komisyonları çalışmalarının dünya ile bütünleşen bir Türkiye hedefini gerçekleştireceğine olan inancımızla, konularında ülkemizin en yetişkin kişileri olan Komisyon Başkan ve Üyelerine, çalışmalara yaptıkları katkıları nedeniyle teşekkür eder, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ülkemize hayırlı olmasını dilerim.

Dr. Akın İZMİRİOĞLU
Müsteşar

İ Ç İ N D E K İ L E R

GİRİŞ	3
YÜKSEKÖĞRETİM ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU ÜYELERİ	7
YÜKSEKÖĞRETİM ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU KOORDİNATÖRLERİ	8
1. YÖNETİMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI ALT KOMİSYONU	9
1.1. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR	9
1.2. ÖNERİLER.....	9
1.3. YÖNETİMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER	11
1.3.1. PROF. DR. ALİ ŞAFAK'IN GÖRÜŞLERİ	11
1.3.2. PROF. DR. H. NİHAT BİLGEN'İN GÖRÜŞLERİ	13
1.3.3. PROF. DR. MUSTAFA ÖZYURT'UN GÖRÜŞLERİ	14
1.4. YÖNETİMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI ALT KOMİSYONU ÜYELERİ.....	17
2. İNSANGÜCÜ PLANLAMASI ALT KOMİSYONU	18
2.1. GİRİŞ	18
2.2. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR	18
2.2.1. DÜNYADAKİ DURUM.....	18
2.2.2. TÜRKİYE'DEKİ DURUM	20
2.2.2.1. ÖĞRETİM ELEMANLARI SAYISI	20
2.2.2.2. ÖĞRETİM ELEMANLARI SAYISI	23
2.2.2.3. ÖĞRETİM ELEMANLARI MAAŞLARI	27
2.2.2.4. ÖĞRETİM ELEMANLARI MAAŞLARININ YURT İÇİNDEKİ MAAŞLARLA KARŞILAŞTIRILMASI	28
2.2.2.5. ÖĞRETİM ELEMANLARI MAAŞLARININ YENİDEN DÜZENLENMESİ.....	29
2.2.2.6. ÖĞRETİM ÜYESİ YETİŞTİRİLMESİ	29
2.2.2.7. ÖZÜRLÜLERİN DURUMU	30
2.3. SONUÇ VE ÖNERİLER	31
2.4. İNSANGÜCÜ ALT KOMİSYONU ÜYELERİ	33
3. ARAŞTIRMA VE BİLİM ALT KOMİSYONU	34
3.1. GİRİŞ	34
3.2. ARAŞTIRMA / EĞİTİM İLİŞKİSİ.....	34
3.2.1. GİRİŞ, MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE İLKELER:	34
3.2.2. AMAÇLAR, YATIRIMLAR, GEREKLİ DÜZENLEMELER:	34
3.3. ÖĞRETİM ÜYESİ VE BİLİM İNSANI YETİŞTİRME	35
3.3.1. GİRİŞ, MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE İLKELER:	35
3.3.2. AMAÇLAR, YATIRIMLAR, GEREKLİ DÜZENLEMELER:	35
3.4. SANAYİ/ÜNİVERSİTE İLİŞKİLERİ.....	36
3.4.1. GİRİŞ, MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE İLKELER:	36
3.4.2. AMAÇLAR, YATIRIMLAR, GEREKLİ DÜZENLEMELER:	36
3.5. ARAŞTIRMA VE BİLİM ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER.....	37
3.5.1. PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU'NUN GÖRÜŞLERİ.....	37
3.6. ARAŞTIRMA VE BİLİM ALT KOMİSYONU ÜYELERİ.....	38
4. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALT KOMİSYONU	39
4.1. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR	39
4.2. ÖNERİLER.....	48
4.3. ÖZET	49
4.4. SORUNLARA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	50
4.5. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALT KOMİSYONU ÜYELERİ	50
5. FİNANSMAN ALT KOMİSYONU	51
5.1. GİRİŞ	51
5.2. MEVCUT DURUM	51
5.3. SORUNLAR VE BUNLARA İLİŞKİN ÖNERİLER.....	52

5.4. DİĞER ÖNERİLER.....	55
5.5. FİNANSMAN ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER.....	56
5.5.1. PROF. DR. M. NİHAT HATİBOĞLU'NUN GÖRÜŞLERİ.....	56
5.6. FİNANSMAN ALT KOMİSYONU ÜYELERİ.....	57
6. ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ SİSTEMİ ALT KOMİSYONU.....	58
6.1. GİRİŞ.....	58
6.2. YÜKSEKÖĞRETİME ÖĞRENCİ SEÇME SİSTEMİNİN KISA TARİHÇESİ.....	58
6.3. ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME MERKEZİ (ÖSYM).....	59
6.4. DEĞİŞİKLİĞİN DAYANAKLARI VE GEREKÇESİ.....	59
6.5. ÖSS TESTLERİNİN AMACI VE BU TESTLERDE YOKLANAN BILGI VE BECERİLER.....	60
6.6. 1987 YILINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.....	60
6.7. 1999 YILINDA YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLER.....	61
6.8. 1999 YILINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER:.....	62
6.9. ÖSYM'NİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE KATKILARI.....	64
6.10. ÖSYM HAKKINDA ÖNERİLER.....	65
6.11. ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ SİSTEMİ ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER.....	66
6.11.1. PROF. DR. H. NİHAT BİLGİN'İN GÖRÜŞLERİ.....	66
6.12. ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ SİSTEMİ ALT KOMİSYONU ÜYELERİ.....	67
7. YÜKSEKÖĞRETİM ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORUNA EK KİŞİSEL GÖRÜŞLER.....	68
7.1. PROF. DR. OKTAY SİNANOĞLU'NUN GÖRÜŞLERİ.....	68
7.2. PROF. DR. İSMAİL HAKKI AYDIN'IN GÖRÜŞLERİ.....	69
7.3. DOÇ. DR. OYA ERDİL'İN GÖRÜŞLERİ.....	71
7.4. PROF. DR. RÜÇHAN ARIK'IN GÖRÜŞLERİ.....	73

T A B L O L A R

TABLO: 1 - BAZI ÜLKELERDEKİ, ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYILARI.....	19
TABLO: 2 - DEĞİŞİK ÜLKELERDEKİ BRÜT ÖĞRETİM ÜYESİ MAAŞLARI.....	19
TABLO: 3 - DEĞİŞİK ÜLKELERDEKİ BRÜT MAAŞLAR.....	20
TABLO: 4 - 1998-1999 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILINDAKİ ÖĞRENCİ SAYILARI.....	21
TABLO: 5 - ÖĞRETİM ALANLARINA GÖRE LİSANS DÜZEYİNDEKİ ÖĞRENCİ SAYILARI.....	22
TABLO: 6 - ÖĞRETİM ALANLARINA GÖRE ÖN LİSANS DÜZEYİNDEKİ ÖĞRENCİ SAYILARI.....	22
TABLO: 7 - VAKIF ÜNİVERSİTELERİNE KAYITLI ÖĞRENCİ SAYILARI (1988-99).....	22
TABLO: 8 - HALEN KAYITLI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA ÖĞRENCİLERİNİN ALANLARA GÖRE DAĞILIMI.....	23
TABLO: 9 - DOKTORA ÖĞRENCİ SAYISI AÇISINDAN EN BÜYÜK VE EN KÜÇÜK BEŞ ÜNİVERSİTE.....	23
TABLO: 10 - ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRETİM ELEMANLARI SAYILARI.....	24
TABLO: 11 - ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI AÇISINDAN EN BÜYÜK VE EN KÜÇÜK BEŞ ÜNİVERSİTE.....	24
TABLO: 12 - ÖĞRETİM ÜYESİ İLE ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISININ ALANLARA GÖRE DAĞILIMI.....	24
TABLO: 13 - ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI.....	25
TABLO: 14 - DEĞİŞİK ALANLARDA ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN LİSANS ÖĞRENCİ SAYILARI.....	26
TABLO: 15 - YENİ ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRETİM ÜYESİ İLE ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYILARI.....	27
TABLO: 16 - ÖĞRETİM ELEMANLARININ AYLIK BRÜT VE NET ÜCRETLERİ.....	28
TABLO: 17 - REKABET KURUMU'NDA ÇALIŞANLARA ÖDENEN AYLIK NET ÜCRETLER.....	28
TABLO: 18 - REKABET KURUMU'NDA ÇALIŞANLARA ÖDENEN AYLIK NET ÜCRETLER (İKRAMIYE DAHİL).....	28

ISBN 975 – 19 –2566 -5 (basılı nüsha)

Bu Çalışma Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazarına aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez; İnternet adresi belirtilerek yayın ve referans olarak kullanılabilir. Bu e-kitap, <http://ekutup.dpt.gov.tr/> adresindedir.

Bu yayın 2000 adet basılmıştır. Elektronik olarak, 1 adet pdf dosyası üretilmiştir.

GİRİŞ

Türkiye’imizde, bilim ve teknoloji alanlarında, çok ciddi iki önemli problem mevcuttur. Bunlardan birincisi ve kanaatime göre de en önemlisi, araştırma ve geliştirme gücümüzün çok büyük bir oranda, hatta tama yakınının üniversitelerimize yönlendirilmesi, yöneltmesi veya en azından, bu beklenti içerisinde olmamızdır. Özel sektör, bu hususta oldukça duyarsızdır. Kar amacı gütmeyen, teknolojik araştırma yapılamayacağı, yapılsa bile anlamlı olmayacağı düşüncesi hakim olduğundan, bilimsel araştırmalara ve kurumlara destek olunmamaktadır. Oysaki: bugün, dünyada rekabet arenasındaki şirketler destekledikleri bilimsel ve teknolojik projelerle boy ölçüşmektedir. Zira, artık uluslararası platformda ekonomik açıdan yarışan, ülkeler değil, şirketlerdir. Her şeyin devletten beklenmesi ve eldeki imkanların da plansız, projersiz veya gereksiz harcanması ve her ülkede var olan "öncelik " düşüncesinin dikkate alınmaması, bilim adamının sıkıntılarını bir kat daha arttırmaktadır. Gelişmiş ülkelerde, devletten ziyade, büyük şirket veya kuruluşlar, bu alanda çok büyük rakamlara varan harcamalar yapmaktadırlar. Mesela İsviçre’de, belli periyotlarla bilimsel ve teknolojik projeler, milyonlarca frankı bulan harcamalar pahasına, Heureka’da sergilenmekte ve özellikle üniversite ve hatta lise öğrencilerine teşhir edilerek, bilimsel çalışmaları teşvik edilmektedir. Zira onlar, bu bilim fuarlarını gezen binlerce öğrenciden tek bir yaratıcı araştırmacının çıkması ile bile, bilim ve teknoloji ihracatı yapabileceklerinin ve harcadıklarının yanında ne kadar karlı olacaklarının bilincindedirler. Yine onlar, bu şekilde Newton ve Archimed’lerini yetiştirerek, maddi sermayeden çok daha etkin olan, entellektüel sermayelerini arttıracakları inancındadırlar.

Ülkemizde, bilim ve teknoloji sahasındaki ikinci önemli problem, fizik ve matematik gibi, temel fen bilimlerinde çekilen eleman sıkıntısıdır. Bunun sebebi tamamen ekonomiktir. Gerek sağlık bilimlerinde ve gerekse fen bilimlerinde, temel bilimler çok önemlidir. Bilim ve teknolojinin gelişmesi için temel bilimler şarttır. Bununla beraber, devletin desteğinin yanında, özel sektördeki kâr amacına yönelik, ilmi ve teknolojik araştırma faaliyetlerinin geliştirilmesi hayati önem taşımaktadır.

Bütün bunların yanında, yürekler acısı çok önemli ortak bir sorun, bilim adamlarının yeterli ekonomik düzeyde olmamalarıdır. Üniversitelerimizde, bu bilim adamlarının serbest piyasadaki değerlerinin mutlaka ödenmesi gerekir. Bu nedenle, üniversitelerimiz içerisinde, gelir arttırıcı önlemler alınarak, bilim adamlarımızın serbest piyasadaki değerleri ne ise, onu üniversite içerisinde bulması sağlanmalıdır. Herkese eşit ücret, kanaatime göre adaletsizliktir. Çözümlemesi gereken diğer problemlerimiz yanında, üniversitelerimizin bir an önce daha çağdaş platforma getirilmesi gerekmektedir. Bilim, teknoloji ve bilim adamı standardından asla taviz verilmemelidir. Alt yapı, kaynak ve bilim gücü potansiyeli, yeterli derecede göz önüne alınmadan açıldığına inandığım yeni üniversitelerle beraber, ülkemizin nüfusu açısından, Türk üniversiteleri sayısal olarak bile yetersizdir. Bu tempo, ülkemizin her alanda ileri gitmesini sağlayacak ve bilgi ihracatı yapabilecek uluslararası düzeyde bilim adamı yetiştirmekten ziyade, işsizler ordusuna yenilerinin katılımını sağlayacaktır. Bilim adamından yoksun üniversiteler, ülkemiz ve insanlık için fayda değil zarar getirir.

Üniversiteleri, araştırma ağırlıklı ve eğitim-öğretim ağırlıklı üniversiteler diye ikiye ayırmak gerekir. Araştırma ağırlıklı üniversiteler, daha az öğrenci almalı ve bu kurumlarda, bilimsel araştırmalara yatkınlığı ve sevgisi olan bilim adamları toplanmalıdır. Bu üniversitelerin esas görevleri, dünya bilimine katkıda bulunmak, ekonomik ve sosyal ağırlıklı projeler geliştirerek, bu alanlarda araştırmalar yapmak ve bilim adamı yetiştirmek olmalıdır.

Eğitim-öğretim ağırlıklı üniversiteler ise, daha fazla öğrenci yetiştirmeye yönelip, meslek adamı açığı da göz önüne alınarak organize edilmelidirler. Bu üniversitelerde de araştırmalar yapılabilir ancak, ilk görev, kitlesel eğitim yapılarak meslek adamı yetiştirmek olmalıdır. Çok iyi eğitim verebilen bazı öğretim üyeleri, iyi araştırmacı olamayabilir. Her araştırmacı bilim adamı da iyi ders anlatamayabilir ve öğrenci yetiştiremeyebilir. Bu bilim adamları, kendilerinden azami derecede yararlanılabilecek şekilde, kendilerine en uygun olan üniversitelerde istihdam edilmelidirler.

Araştırma ağırlıklı üniversiteler bile, kendi alanlarında ağırlıklı araştırma konularına göre branşlaşmak mecburiyetindedirler. Bilim, teknoloji ve ekonomik olarak ileri ülkelerde bu örneklere sıklıkla rastlamaktayız. Bu gün ABD’inde her araştırmayı her üniversitede, her laboratuvarında yapamazsınız. Zira araç-gereç bakımından her üniversiteyi, her laboratuvarı her araştırmacının yapılabileceği bir ortam haline getirebilmek, ekonomik olarak da mümkün olmadığı gibi, bilim adamı ve araştırmacı açısından da oldukça zordur. Bu nedenlerden dolayı üniversiteler branşlaşmak durumundadırlar. Japonya’daki Tokyo Showa Tıp Üniversitesi buna güzel bir örnek teşkil eder. Hatta araştırmalar açısından, fakülteler bile branşlaşmalıdır. Bunun örneklerini ileri ülkelerde görmekteyiz. Mesela batıda bu gün her tıp fakültesinde her ihtisas yapılamaz. Bütün bu nedenlerden dolayı, üniversitelerimizin yeniden reorganizasyonunun uygun olacağı kanaatindeyim. Gerek ulusal ve gerekse uluslararası platformda, üniversiteler arasında bir koordinasyon yapılarak, bilgi iletişimi sağlanmalıdır.

Çok büyük bir fabrika olarak gördüğüm çağdaş üniversite, sahip olduğu her türlü teknik, bilgi ve bilim gücünü, akademik hürriyet düşüncesi ile, yenilikçi bir zihniyetle değerlendirerek, ilave kaynak yaratabilen, elindeki imkanları rasyonel bir biçimde kullanarak, bilim ve insanlık adına yararlı katkılarda bulunmak mecburiyetindedir. Her alanda olduğu gibi, üniversitelerde de rekabet, teşvik edilmesi gereken diğer önemli bir konudur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bilimin ve bilim adamının esas gayesi, doğayı daha geniş bir ifade ile evreni anlamak, insanın kendisini tanımak ve kişinin, çevresi ile uyum içinde olduğu müreffeh bir toplum ve dünya düzeni kurmasına yardımcı olmaktır. Nitekim, insanın refahını sağlaması ve evrensel olması gereken bilim ve teknoloji, çağlar boyunca her alandaki ilerlemelerin ve gelişmelerin itici gücünü oluşturmuş ve toplumların, ülkelerin ve kavimlerin kaderine etki eden faktörlerin başında gelmiştir. Günümüzde baş döndürücü bir seviyeye ulaşmış olan bu bilimsel ivme zemininin bulunduğu ülkelerde, toplumsal ve politik çerçevenin gelişiminde belirleyici rol oynamış, bu ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda, diğerleri üzerinde her sahada etkileyici ve programlayıcı olmasında en büyük etken konumuna ulaşmıştır.

Artık, çok gecikmiş olsa da, bilim-üniversite-toplum üçgenine reel çizgide eğilmemiz gerekmektedir. Zira, yeni bir milenyuma girdiğimiz bu dönem, gelişmiş ülkeler arasına girerek bir bilgi toplumu olarak ilerlemesi ya da az gelişmişliğin, daha doğrusu geri kalmışlığın onur ve haysiyet kırıcı sorun ve sıkıntıları ile birlikte yaşamak arasındaki tercihinin belirleneceği bir dönemdir. Tercihi doğru yönde yapabilmemizin tek yolu, her zaman, her şartta ve her yerde, milli menfaatlerimiz ve toplumsal ihtiyaçlarımız doğrultusunda, gerçek ve duru bilimi, etkin ve egemen kılmaktan geçer. Bunu yapmadığımız takdirde, aşağılayıcı geri kalmışlığın batağında kendi kendimizle boğuşarak, yine o gücün ya da güçlerin çıkarlarına hizmet etmekten kurtulamayız. Her alanda emaneti ehline vererek, bilimi mutlak hakim kılmak, düsturumuz olmalıdır. Gerçeğe yaklaşmayan ve insanlığa hizmet etmeyen çalışmalar, faydasız işlerle zamanı boşa geçirmekten başka bir şey değildir.

Bilimsel politikamızın belirlenmesinde, mutlaka ülkemizin çıkarları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bilimsel strateji, aklını ve beynini bir enstrüman olarak kullanarak tüm kompleks ve ihtiraslarından kurtulmuş, bilimde evrenselliği yakalamış, universal bilgi çizgisinde ve bu çizgiye katkısı olan bilim adamları ile, milli menfaatleri her şeyin üstünde tutan, beynini ve aklını tamamen ülkesinin çıkarlarına esir edebilen politikacılar ve bir avuç toprakta bir ülkeyi görebilen, bir damla göz yaşında bir ummanı sezebilen askerler tarafından, ortak olarak belirlenmelidir. Tespit edilen bu milli bilim politikamız doğrultusunda, ilim adamları yönlendirilmeli ve özellikle problemlerimizi çözmeyi hedefleyen projeler, gerek devlet ve gerekse diğer kuruluşlar tarafından desteklenmelidir. A.B.D. de şahsiyetli bilim politikaları buna benzer şekilde oluşturulmaktadır. Washington'da, kapalı kapılar ardında belirlenen bu politikalar doğrultusunda, bilim modası oluşturulmakta ve bu, basına bilinçli olarak sızdırılarak, bilim adamlarının bu alanlarda araştırma yapmaları teşvik edilmektedir. İsteyen istediği her bilimsel araştırmayı yapabilir, ama gerek devletten ve gerekse vakıf, holding ve diğer kuruluşlardan yeterli mali destek sağlayamaz. Uzaktan bakıldığında, her bilim adamının istediği araştırmayı yaptığı zannedilen Batıda, aslında dolaylı olarak, güdümlü bir bilim vardır.

Gelişmiş ülkeler, para musluklarını açıp kapayarak, sıradan insanların anlayamayacağı ve hissedemeyeceği ustaca bir biçimde bilim ve bilim adamlarını yönlendirmektedir. Memleketine, insanına lazım olan araştırma konuları tespit edilerek, bilim adamlarına burs veren kurum ve kuruluşlar bilinçlendirilmektedir. Bu kuruluşlar, proje seçiminde bu esasları kıstas olarak almaktadır. Bütün bunlar bilim modasının oluşmasını güçlendirmektedir. Ülkenin işine yarayacak araştırmalar, bu metotla, diğer çalışmalara oranla büyük bir mesafe kat eder. Elektronik sanayiini Japonya'ya bırakarak, harp sanayiine eğilen Amerikanın politikasının altında yatan gerçek budur. Rusya'da bu mekanizma 1991 öncesi dönemde zorla yaptırılmakta idi.

Ülkemizde, bilim potansiyelini, milli politikamız doğrultusunda arttırmamız için, kendi bilim adamlarımızı, kendi öz şahsiyetimizle yine kendimiz yetiştirmeliyiz. Bunun için de, bu duyguyu çocuklarımıza daha ilk okul çağlarında aşılmalıyız. Gerçek bilim adamlarımıza, gerçek değerlerini vererek ve layık oldukları yere çıkartarak, çocuklarımızın bilim adamı olmaları özendirilmelidir. Gençlerimiz yönlendirilirken bile, bu milli bilimsel politika göz önünde bulundurulmalıdır. Bu düşüncelerle ancak, universal çizgide üniversitelere kavuşmamız mümkün olabilir. Milli kültür ve değerlerinden koparılmış bilim adamlarının şahsiyetli bilim yapmaları da beklenemez. Erdemler kurulu olması gereken üniversiteler, son yıllarda mümtaz niteliklerinden çok şeyler kaybetti. Nitekim, geri kalmışlık, kokuşmuşluk bir bütündür, bir topluma girince, tüm organlarına nüfuz eder. Hiç bir alanda istikrarlı bir plan, proje ve politikası olmayan kitlelerin, şahsiyetli bilim politikalarının olmasını beklemek hayalciliktir. Bilim ahlakını, fütursuz hayali bilim düşüncesine, orijinal fikir üretkenliği ve öz eleştiriyi, eyyamcı yaşantı ve yangından mal kaçırma yağmacılığına hakim kılmadıkça, bir oranda üniversite savurganlığının körüklediği akademik ve psikolojik anarşinin önüne geçilmedikçe, milli şahsiyetli bilimsel politika oluşturmamız mümkün değildir.

Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde, Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu bütün bu aksaklıkları ve eksiklikleri dikkate alarak, çalışmalarını sürdürmüş, değerlendirmelerini yapmış ve öneriler sunmaya çalışmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatının daveti üzerine, Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu 09.12.1999 günü saat 09 da DPT 20. Kat Toplantı Salonunda ilk toplantısını yapmıştır. Bu

toplantıda, konu ile ilgili koordinatör olarak görevlendirilmiş DPT uzmanları Yılmaz Tuna, Hüseyin Coşkun ve Ahmet Yaman'dan gerekli bilgiler alındıktan sonra, Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu Komisyon Başkanlığına, Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın Birinci Raportörlüğe ve Betül Yalçın ikinci Raportörlüğe seçilmişlerdir. Daha sonra genel görüşme açılarak, kurulması planlanan altı adet alt komisyon tespit edilerek, bu alt komisyonların üyeleri belirlendi. Her alt komisyon bir başkan ve bir raportör seçerek çalışmalarına başladı.

Buna göre; Yönetimin Yeniden Yapılandırılması Alt Komisyonuna Prof. Dr. Mustafa Özyurt Başkan, Prof. Dr. M. Tahir Hatipoğlu Raportör; İnsangücü Planlaması Alt Komisyonuna Prof. Dr. İskender SAYEK Başkan, Doç. Dr. Halil Erkaya Raportör; Araştırma ve Bilim Alt Komisyonuna Prof. Dr. Necdet Teymur Başkan, Doç. Dr. Ali Menteş Raportör; Öğretmen Yetiştirme Alt Komisyonuna Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu Başkan, Doç. Dr. Adnan Tepecik Raportör, Finansman Alt Komisyonuna Prof. Dr. Hasan Kazdağlı Başkan, Gülten İşçimen Raportör ve Üniversiteye Giriş Sistemi Alt Komisyonuna Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu Başkan, Yüksel Aksakal Raportör olarak seçilmişlerdir.

Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu'nun yurtdışına uzun süreli gitmesinden ötürü, Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyon Başkanlığı, DPT ve Alt Komisyonların fikirleri de alınarak Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın tarafından deruhte edilmiştir.

Her alt komisyon kendi aralarında iş bölümü çerçevesinde, üyelerince belirlenen toplantılar ve çalışmalar yapmışlardır. Hazırladıkları ön raporları internet ortamına aktararak bütün üyelerin tetkik ve önerilerine sunmuşlardır. Böylece her üye farklı alt komisyon raporlarına ulaşarak katkıda bulunma ve öneri sunma imkanına kavuşmuştur. Tüm alt komisyon raporları tamamlandıktan ve DPT ve Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyon Başkanlığına teslim edildikten sonra, 28.01.2000 tarihinde saat 09.00 da DPT 20.Kat Toplantı Salonunda, Komisyon Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın'ın Başkanlığında, alt komisyonların başkan, raportör ve temsilcileri ile birlikte nihai toplantısını yapmıştır. Bu toplantıda her alt komisyon raporu ayrı ayrı görüşülüp, gerekli revizyon ve düzeltmeler yapılarak son şekli ile karara bağlanmıştır. Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyon Raporumuza ayrıca, muhalif görüşlerle birlikte, bazı üyelerimizin bireysel düşüncelerini içeren raporlar da ilave edilmiştir.

Yoğun bir çalışma sonucu kısa sürede ortaya çıkan bu Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyon Raporunun, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde yol gösterici ve faydalı olması umudu ve dileğiyle; raporun hazırlanmasında emeği geçen DPT Uzmanları ve koordinatörler Yılmaz Tuna, Hüseyin Coşkun ve Ahmet Yaman Beylere, raporların redaksiyonunu yapan Betül Yalçın'a ve Komisyonumuzun emeği geçen tüm üyelerine içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın
Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Başkan Vekili

YÜKSEKÖĞRETİM ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU ÜYELERİ*

No.	Ünvanı, Adı ve Soyadı	Kurumu	
1.	Daire Bşk. Yüksel Aksakal	Milli Eğitim Bakanlığı	
2.	Prof.Dr. Özdemir Aktan	Marmara Üniversitesi	
3.	Prof.Dr. Hüseyin Alkan	Dokuz Eylül Üniversitesi	
4.	Doç.Dr. Nazlı Alkan	Ankara Üniversitesi	
5.	Prof.Dr. Şafak Alpay	ODTÜ	
6.	Prof.Dr. Rüçhan Arık	Ankara Üniversitesi	
7.	Prof.Dr. Orhan Arıoğlu	İstanbul Tabipler Odası	
8.	Prof.Dr. Münir Atalar	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	
9.	Doç.Dr. Alipaşa Ayas	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
10.	Prof.Dr. İsmail Hakkı Aydın	Atatürk Üniversitesi	1.Raportör, Başkan Vekili
11.	Prof.Dr. Nurettin Başaran	Osmangazi Üniversitesi	
12.	Yrd.Doç.Dr.Mehmet Başbuğ	Selçuk Üniversitesi ve GESAM	
13.	Prof.Dr. Nigan Bayazıt	İTÜ ve End. Tasarımcılar Meslek Kuruluşu	
14.	Prof.Dr. H. Nihat Bilgen	Abant İzzet Baysal Üni., Rektör	
15.	Prof.Dr. İsmail Bircan	Anadolu Üniversitesi	
16.	Doç.Dr. Abdullah Çavuş	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
17.	Doç.Dr. Münevver Ölçüm Çetin	Marmara Üniversitesi	
18.	Prof.Dr. İbrahim Kafi Dönmez	Marmara Üniversitesi	
19.	Erdal Emel	TMMOB ve Uludağ Üni.	
20.	Doç.Dr. Oya Erdil	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	
21.	Prof.Dr. Mustafa Erdoğan	Hacettepe Üniversitesi	
22.	Doç.Dr. Halil Erkaya	TMMOB ve YTÜ	
23.	Yrd.Doç.Dr. Veysi Erken	Kamusen Eğitim-Sen ve Gazi Üni.	
24.	Prof.Dr. Barbaros Günçer	Yükseköğretim Kurulu	
25.	Prof.Dr. Gülten Günel	Çukurova Üniversitesi	
26.	Prof.Dr. M. Tahir Hatiboğlu	Tüm Öğretim Üyeleri Derneği ve G.Ü.	
27.	Uzman Mehmet İbiş	Devlet Personel Başkanlığı	
28.	Dev.Bütçe Uzm. Gülten İşçimen	Maliye Bakanlığı BÜMKO	
29.	Yrd.Doç.Dr. Alaybey Karoğlu	GESAM ve Selçuk Üni.	
30.	Prof.Dr. Hasan Kazdağlı	Pamukkale Üniversitesi, Rektör	
31.	Dai.Bşk. Ahmet Kesik	Maliye Bakanlığı BÜMKO	
32.	Prof.Dr. Ali İhsan Kobya	Karadeniz Teknik Üniversitesi	
33.	Prof.Dr. Erol Kocaoğlu	Tübitak-Bayg	
34.	Doç.Dr. Hüseyin Koç	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	
35.	Prof.Dr. Ö.Faruk Köker	Çukurova Üniversitesi	
36.	Prof.Dr. Mehmet Maksudoğlu	Osmangazi Üniversitesi	
37.	Doç.Dr. Ali Recai Menteş	Marmara Üniversitesi	
38.	Doç.Dr. Erhan Nalçacı	Türk Tabipleri Birliği	
39.	Yrd.Doç.Dr. Nedim Özdemir	Muğla Üniversitesi	
40.	Prof.Dr. Canan Özgen	TMMOB ve ODTÜ Müh. Fak.	
41.	Prof.Dr. Süleyman Ç. Özoğlu	TÜBA, Başkan Akademik Danışmanı	
42.	Prof.Dr. Aydın Öztürk	Ege Üniversitesi	

* Soyadına göre alfabetik sıralama yapılmıştır. İlk toplantı 09.12.1999'da DPT 20.Kat Toplantı Salonunda yapılmıştır. Komisyona 127 kişi davet edilmiş, ancak 63 kişi iştirak etmiştir. Doç.Dr.Münevver Ölçüm Çetin ve Doç.Dr.Şükran Şahin komisyon çalışmalarına bilahare davet üzerine katılmışlar ve böylece komisyonun üye sayısı 65'e yükselmiştir. Komisyonun son toplantısı ise 28.01.2000'de yine DPT 20.Kat Toplantı Salonunda 17 üyenin iştirakiyle yapılmıştır.

No. Ünvanı, Adı ve Soyadı	Kurumu	
43. Prof.Dr. Mustafa Özyurt	Bilim Ve Tek. Pol. Araş. Derneği	
44. Doç.Dr. Mukim Sağlık	Atatürk Üniversitesi	
45. Arş.Gör. Fikri Salman	Atatürk Üniversitesi	
46. Prof.Dr. İskender Sayek	TTB ve Hacettepe Üniv.	
47. Prof.Dr. Ayhan Sezer	Mersin Üniversitesi	
48. Prof.Dr. Oktay Sinanoğlu	Yıldız Teknik Üniversitesi	Başkan
49. Doç.Dr. Mustafa Sunu	Yıldız Teknik Üniversitesi	
50. Uzman Haluk Sürel	Devlet Planlama Teşkilatı	
51. Prof.Dr. Ali Şafak	Polis Akademisi	
52. Prof.Dr. Yaşar Nuri Şahin	Atatürk Üniversitesi	
53. Prof.Dr. Hasan Basri Şentürk	KTÜ	
54. Doç.Dr. Şahin Şükran	Marmara Üniversitesi	
55. Dr. Ediz Tanker	Atom Enerjisi Kurumu	
56. Doç.Dr. Abdurrahman Tanrıöğen	Pamukkale Üniversitesi	
57. Doç.Dr. Adnan Tepecik	GESAM ve Gazi Üni.	
58. Prof.Dr. Necdet Teymur	TMMOB ve ODTÜ	
59. Prof.Dr. Bilgin Timuralp	Osmangazi Üniversitesi	
60. Prof.Dr. İsmail Tosun	Yüksek Öğretim Kurulu	
61. Prof.Dr. Naif Türetken	Bilim Ve Tek. Pol. Araş. Der.	
62. Uzm.Yrd Betül Yalçın	Özürlüler İdaresi Başkanlığı	2.Raportör
63. Prof.Dr. Kemal Yelekçi	Marmara Üniversitesi	
64. Prof.Dr. Tahsin Yeşildere	Üniv.Öğretim Üyeleri Derneği, II.Başk.	
65. Prof.Dr. İbrahim Yokaş	Muğla Üniversitesi	

YÜKSEKÖĞRETİM ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU KOORDİNATÖRLERİ**

1. Hüseyin Coşkun	DPT, Planlama Uzmanı
2. Yılmaz Tuna	DPT, Planlama Uzmanı
3. Ahmet Yaman	DPT, Planlama Uzmanı

** Soyadına göre alfabetik sıralama yapılmıştır.

1. YÖNETİMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI ALT KOMİSYONU

1.1. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR

Bugünkü Türk yükseköğretim sisteminin yasal dayanağı 1982 Anayasası ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'dur. 1981 yılından beri yürürlükte olan bu yasada 25 kez kalıcı değişiklik yapılmıştır. Çok sayıda da geçici madde eklenmiştir. Yasanın bütününde 86 yerde değişiklik olmuştur. Altı kez değişen maddeleri vardır. Bu durumda 23 ek maddeli yamalı bohçadır. Bu değişiklikler yetmezmiş gibi, son üç yıldır bir yıllık ömrü olan Bütçe Kanunlarıyla ek maddeler eklenmektedir.

Açıkça bellidir ki, bu yasa geleneksel yasa olma niteliğini yitirmiştir. Sadece bu olgu bile yeni bir yükseköğretim yasasının çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra özel vakıf üniversiteleri ortaya çıkmış ve sayıları 21'e ulaşmıştır. YÖK Yasası bu üniversiteler için de yetersiz kalmaktadır. Ekleriyle yapılan düzenlemeler ise yasayı daha da anlaşılmas yapmıştır.

2547 sayılı Yasa, yönetim anlayışı yönünden merkeziyetçi yönetimi benimsemiştir. Yükseköğretimde, özellikle üniversitelerde, Yükseköğretim Kurulu Başkanı ve rektörler, gereğinden fazla ve ağırlıkta yetkiye sahiptirler. Evrensel üniversiter anlayışla bu yönetim anlayışı taban tabana zıttır. Şimdiki durumda öğretim üyelerinin üniversitelerinde en ufak yetkileri yoktur. Çok düşük katılımlı organların hepsi danışma ve görüş bildirme görevini yapmaktadır. Örneğin, 350 öğretim üyeli bir fakültede fakülte kurulu 10 üyelidir. Bunun da karar alma erki yoktur.

Üniversitelerde bütün yetkiler rektörde toplanmıştır. Akademik yükseltmelerde bile karar verici odur. Üniversitelerde tam bir monarşik yönetim egemendir. Rektör otoritesi dağıtılabacağına, tersine artmakta ve keskinleşmektedir. Bu durum, öğretim üyeleri, yardımcıları ve öğrencilerin onur ve kişiliklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Öğrencilerin dernek kurmaları bir kaç yıl öncesine dek yasaklanmıştır. Örgütlenme ve yönetime katılma demokratik eğitimin en önemli ögesidir. Öğrenciler, yönetim organlarında temsil edilmedikleri gibi, örgüt kurarak yönetimi paylaşmadan uzak tutulmaktadırlar. Üniversitelerde geçmişte öğrenci örgütlerinin yaptıkları etkinlikler, bütün dekanlıklarca yapılmakta ve öğrencisiz etkinlikler çıkmaktadır.

Üniversitelerde yüksek sesle dile getirilmeyen büyük huzursuzluk, bezginlik ve boş vermişlik ve sessizlik vardır. Cumhurbaşkanı Demirel'in deyişiyle bu sessizlik "sükun" anlamına gelmemelidir.

1.2. ÖNERİLER

Bu bağlamda, alt komisyonumuz aşağıda belirtilen önerileri sunmayı kararlaştırmıştır:

1. 1982 Anayasası ve Yükseköğretim Yasası hükümleriyle istenen hedefe ulaşılammıştır. Anayasanın üniversitelerle ilgili maddeleri ve yükseköğretim yasası 2000'li yıllara göre bütünüyle yeniden düzenlenmelidir.
2. Üniversite, evrensel nitelik taşıyan, bilgi üreten, araştırma yapan, eğitim öğretim yapan, bilginin uygulanmasına ve tartışılmasına teknolojiye dönüştürülmesini sağlayan, ürettiği bilgileri yayan kurumdur. Bağımsız ve yaratıcı düşünce yeteneğini geliştirir, topluma ve

- insanlara yararlı aydın kişiler yetiştirir. Bu amaçlar için üniversitelerde olmazsa, olmaz önkoşul, özerkliğe ve bilimsel özgürlüğe sahip olmaktır.
3. Bugünkü üniversite kavramı yukarıda belirtilen tanıma uymamaktadır. Bunun için yönetiminin, bu anlayışa uygun olarak, yeniden yapılanması gerekmektedir.
 4. Yeniden yapılanma, yönetsel, bilimsel ve malî özerklik temelinde olmalıdır. Bunun için şu ilkeler gözetilmelidir:
 - YÖK yerine “Yükseköğretim Eşgüdüm Kurulu” kurulmalıdır. Kurul, yükseköğretim kurumları arasındaki eşgüdümü ve planlama işlevlerinde bulunmalıdır. Üniversitelerin akademik konularında en üst akademik organ olarak Üniversitelerarası Kurul yetkili olmalıdır.
 - Üniversitede bütün yöneticiliklere seçimle gelinmelidir. Her basamaktaki yönetici, eş üst ünvanda başka kişi varsa, aradan bir dönem geçmedikçe, üst üste en çok iki dönem görev yapmalıdır. Rektörler, eskiden olduğu gibi, bir fakülteden en çok üst üste iki dönem seçilmelidir.
 - Fakülte ve yüksekokul kurulları geniş katılımlı ve karar gücüne sahip olmalıdır. Senato üyelerini fakültenin öğretim üyeleri seçmelidir. Şimdiki, tek kişinin yetkili olduğu merkezi ve ağır bürokratik yapıya ivedilikle son verilmelidir. Dekan ve rektörler kararları uygulayıcı olmalıdır.
 5. Fakülteye tüzel kişilik sağlanmalıdır.
 6. Öğretim üyeleri tamgün çalışmalıdır.
 7. Kurul üyeliklerinin hepsi seçimle belirlenmelidir. Seçimler tek dereceli, en çok üç turlu ve salt çoğunluklu olmalıdır.
 8. Yeni üniversiteler, fakülteler ve yüksekokullar açılmasında belli ölçütler konmalı ve bunlar yasada yer almalıdır.
 9. Üniversiteler, Üniversitelerarası Kurul’un belirlediği ölçütlere göre, gelişmiş ve gelişmekte olan şeklinde iki gruba ayrılmalıdır. Gelişmekte olanlar gelişmiş bir üniversiteye ilgilendirilmelidir. İlgili üniversite, ilgilendirilen üniversitenin eğitim öğretim ve bilimsel etkinliklerine destek olmalıdır.
 10. Büyük üniversiteler yüklerini taşıyamayacak duruma gelmişlerdir. Bu tür üniversiteler bölünmeli ve yeni üniversiteler kurulmalıdır.
 11. Fakülte ve yüksekokullarda her öğrencinin doğal üye olacağı ve o birimin adını taşıyacağı öğrenci dernekleri, üniversitede öğrenci birliği Türkiye düzeyinde “Türkiye Öğrenci Birlikleri Federasyonu” kurulmalıdır.
 12. Öğretim yardımcılarını, öğrenciler ve çalışanlar yönetim organlarında temsil edilmelidir.
 13. Bugünkü araştırma görevliliği yanında eski asistanlık kurumu yeniden geliştirilmelidir.
 14. Yardımcı doçentlik kaldırılmalıdır. Doktora, tıpta uzmanlık ve sanatta yeterlik alanlara ders verme yetkisi tanınmalıdır.
 15. Akademik basamaklar için, doktoradan başlayarak ulusal ölçütler belirlenmelidir. Lisansüstü eğitim öğretim için bugünkü enstitülerin yerine fakülteler kurulmalıdır.
 16. İkinci öğretim, öğretim üyesi çok olan birimlerde uygulanmalıdır. Bu öğretim şekli geliştirilmeli, öğrencilere harç kredisi sağlanmalıdır.
 17. Vakıf üniversiteleri için özel yasal düzenleme yapılmalıdır. Devlet desteği kaldırılmalıdır. Bu üniversitelere sıkı denetim uygulanmalıdır.
 18. Sanat alanlarında akademik ünvanlar yeniden düzenlenmelidir.
 19. MYO yönetim şekilleri ve işleyişleri yeniden düzenlenmelidir. Bu okullarda görevli öğretim elemanlarına “öğretim görevlisi” denmelidir. Öğretim görevliliği için doktora, sanatta yeterlik, bilim uzmanlığı, uzmanlık ve bilimde yeterlik koşulları aranmalıdır.

1.3. YÖNETİMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER

1.3.1. PROF. DR. ALİ ŞAFAK'IN GÖRÜŞLERİ

Plan, herkesçe kabul edildiği üzere bir ülkenin elyordamıyla yönetilmesine bir son vermek üzere yapılan bir ön çalışmadır. Her işin bir plan ve program dahilinde yürütülmesidir. Ülkemizin kamu kurumları arasında önemli bir yeri olan Yükseköğrenimin bugünkü kazandığı boyut ile bundan otuz kırk yıl öncesi durumu kıyaslanamayacak seviyelerdedir. O nedenle de 1982 Anayasasında, md.130-132 de uzun bir biçimde düzenlendiği gibi bu hükümlere dayalı olarak çıkarılan ve büyük ölçüde reform kanunu niteliği taşıyan 04.11.1981 tarihli ve 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile bugüne kadar çıkarılan ek ve tadillerinde ve yine Yükseköğrenim kurumları ile ilgili diğer kanunlarda, tüzük ve yönetmeliklerde bu kurumların akademik – idarî - mâlî ve sair yönleri üzerinde yeni koşullara göre yenileştirmelerde ve geliştirmelerde bulunmaktadır.

İşte bu gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmaz olan yükseköğrenim kurumlarından plan dışında tutulan iki önemli yükseköğrenim kurumu vardır: Genel Kurmaya bağlı Harp Okulları ile İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı Polis Akademisi ve Polis Okulları. Günümüzde bunların kadrolarında da lisans ve lisansüstü seviyede eğitim-öğretim verilecek seviyede ve yeterli sayıda akademik unvana sahip elemanlar bulunmaktadır. Biz burada yalnızca Polis Akademisi'nin durumunu gündeme getireceğiz. Şöyle ki,

1937 yılında Atatürk zamanında Ankara'da bir Polis Enstitüsü kurulmuştur ve o yıl da eğitim öğretime başlamıştır. Burada Emniyet Teşkilâtının rütbeli âmirleri yetiştirilmekte olup bir Yüksek Öğretim Kurumu dur. İşte bu kurum;

- Anayasanın md. “Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilâtına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.” denilmektedir.
- 2547 Sayılı Kanunun Kapsam maddesini oluşturan Madde 2 aynen şöyledir; “Bu kanun; yükseköğretim üst kuruluşlarını, bütün yükseköğretim kurumlarını, bağlı birimlerini ve bunlarla ilgili faaliyet ve esasları kapsar. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatına bağlı Yükseköğretim Kurumları ile ilgili hususlar ayrı kanunlarla düzenlenir.”

İşte bu temel maddelere dayanarak Polis Enstitüsü mevzûatı da baştan sona değiştirilerek yepyeni bir Kanun; 06.11.1984 tarihli ve 3087 Sayılı Polis Yükseköğretim Kanunu çıkarılmıştır. Dört yıllık bir Yükseköğretim Kurumu haline dönüştürülmüş, her seviyede akademik kadrolar tahsis edilmiş, öğretim üyesi yetiştirilmek üzere önemli bir miktarı yurtdışında yetiştirilmek üzere, yurtiçinde ve yurtdışında elemanlar lisansüstü eğitime gönderilmiş, görevlendirilmiş, kadrosuna, üniversitelerden akademik personel atamalar yapılmıştır. Şimdi bu elemanların YÖK mevzûatına göre akademik yükselmeleri zamanı gelmiş ve geçmektedir. Ayrıca kendi mezunlarına kuruma bağlı Araştırma Enstitüsünde lisansüstü çalışmalar yaptırma potansiyeline sahip durumdadır.

Ne var ki, 2547 sayılı Kanun ile bütün bu konularda tek yetkili kurum olarak üniversiteler kabul edilmekte kurumumuzda anılan çalışmalar; eğitim-öğretim programları düzenlenememekte, akademik yükselmeler yapılamamaktadır. İşin mutlaka YÖK'e bağlı kurumlarda sürdürülmesi gerekmektedir. Bu da bazan imkansız olmakta bazan da uzun bir zamanı gerektirmektedir. Ayrıca burada çalışan doçent ve profesörler, Üniversitelerarası

Kurulca oluşturulan doçentlik ve profesörlük jürilerine üye olarak seçilememekte, hatta basit bir iş olan üniversitelere giriş sınavlarında bile kendilerine görevler verilmemektedir. Mevcut potansiyel değerlendirilememektedir. Bu bir kaynak israfıdır. Tüm bu konularda başvurularımıza verilen olumsuz cevaplarda red gerekçesi; "siz YÖK mevzuâtına tabi değilsiniz" olmaktadır.

İşte bütün bu olumsuz durumlara bir son vermek, buradaki potansiyeli de değerlendirmek için:

I. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu hükümlerinde birkaç değişiklikte bulunmak yeterli olacaktır. Bu nedenle; Kanunun *Kapsam*'la ilgili Madde 2 şu şekle konulmalıdır (*italik yazılan kısımlar, kanunda yapılması önerilen değişiklikleri ifade etmektedir*):

"Bu kanun; yükseköğretim üst kuruluşlarını, bütün yükseköğretim kurumlarını, bağlı birimlerini ve bunlarla ilgili faaliyet ve esasları kapsar. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatına bağlı Yükseköğretim Kurumları ile ilgili hususlar ayrı kanunlarla düzenlenir. *Ancak bu kurumlar; bu Kanun hükümleri dahilinde lisansüstü eğitim yaptırabilecek programlar düzenleyebilir ve akademik personelinin yükselmeleri de yine bu kanun hükümlerine göre, kurumların en üst yöneticisince, kurumlarının buldukları yerdeki üniversitelerle işbirliği içerisinde yürütülerek sonuçlandırılır.*"

II. Kanun md. 3/c bendi şu şekle konulmalıdır:

c) Yükseköğretim Kurumları: Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezleri, *Türk Silahlı Kuvvetleri ile Emniyet Teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumlarıdır. Türk Silahlı Kuvvetleri ile Emniyet Teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları ile ilgili hususları içeren özel hükümlü kanunlar çıkarılabilir.* Yüksek teknoloji enstitüsü, özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim-öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık yapan, kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip bir yükseköğretim kurumudur."

III. Kanunun Üst Kuruluşlardan Yükseköğretim Kurulu ile ilgili Madde 6/ b fıkrasına *(4) üncü* bend olarak şu hüküm konulmalıdır;

b-Yükseköğretim Kurulu;

(4) İçişleri Bakanlığınca Polis Akademisi akademik kadrosundan seçilen bir kişiden oluşur. (2), (3), (4) ve (5)inci bentlere göre seçilenlerin üyelikleri Cumhurbaşkanının onayı ile kesinleşir. Bu bentlerle belirtilenlerin seçimleri bir ay içinde, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmayanların yerine yeni adayların seçimleri ise iki hafta içinde yapılmadığı takdirde, Cumhurbaşkanınca doğrudan atama yapılır."

IV. Kanunun Yükseköğretim Denetleme Kurulu ile ilgili Madde 8/ b fıkrasının *(3) üncü* bendi şu şekle konulmalıdır;

Madde 8-

b-Kuruluş ve İşleyişi:

Yükseköğretim Denetleme Kurulu:

(3) Genelkurmay Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığınca seçilecek birer üyeden oluşur. Bu suretle tespit edilen Yükseköğretim Denetleme Kurulu üyelerinin atanmaları, cari usullere göre yapılır”

V. Kanunun Üniversitelerarası Kurul ile ilgili Madde 11/ (a) fıkrasının (1) inci paragrafi hükmü şu şekilde konulmalıdır

a-Kuruluş ve İşleyişi;

Üniversitelerarası Kurul, üniversite rektörleri, Genelkurmay Başkanlığının Silahlı Kuvvetlerden ve İçişleri Bakanlığının polis yükseköğretim kurumlarından dört yıl için seçeceği birer profesör ile her üniversite senatosunun o üniversiteden dört yıl için seçeceği bir profesörden oluşur.”

Polis Akademisi’nde onbeş yıllık kadrolu bir profesör olarak tecrübelerim sonunda tesbitlerim bunlardan ibarettir. Göz önünde bulundurulması dileklerle,

Prof. Dr. Ali ŞAFAK
Polis Akademisi Hukuk Öğretim Üyesi,
Kamu Hukuku Anabilim Dalı Başkanı ve
Polis Hukuku ve Yönetimi Araştırma Merkezi Başkanı,
DPT Yükseköğretimin Yeniden Yapılanması Alt Komisyonu Üyesi,

1.3.2. PROF. DR. H. NİHAT BİLGEN’İN GÖRÜŞLERİ

Üniversite özerk olmalıdır. Özerklik, üniversitenin işlevlerini yapabilme özgürlüğüne sahip olması demektir. Üniversitenin işlevleri; bilim üretme, eğitim yapma ve topluma hizmet etmektir. Öyleyse özerklik, üniversitenin öncelikle bilim üretme özgürlüğüne sahip olmasıdır. Kuşkusuz bilimsel yeterlik olmadan, bilimsel özgürlük var olamaz. Bilim üretiminin değişkenleri (bilim adamı, bilimsel ortam, bilime saygı v.b.) olmadan bilim üretme özgürlüğü var demek, kendini aldatmaktır.

Üniversite, bilim üretmek için yeterliklere ve özgürlüklere sahip olmalı, gerektiğinde de davranışlarının hesabını vermelidir. Örneğin; bir bilimsel araştırma için bir makine veya bir miktar ilaç satın almak gerekiyorsa, bunun için devlet bürokrasisi içindeki çeşitli makamların kararlarına bağlı olmak söz konusu olmamalıdır. Bilim üretme, bilim adamının bilişsel alanda sınırsız düzeyde özgür olmasını gerektirir. Kuşkusuz bu özgürlük, “hakkın kötüye kullanılması” anlamına gelmez.

Bilim üretme özgürlüğünün sınırı, “demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti” olan Türkiye Cumhuriyeti’nin, Atatürk’ün deyimleriyle, “sonsuz kadar payidar olması” için yetki ve yeterlik anlamına gelmelidir.

Üniversitenin eğitim yapma işlevi; çağın bilim, teknoloji, sanat ve değerlerini eğitim ortamında davranışa dönüştürecek ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu “iyi insan”, “iyi vatandaş” ve “iyi meslek adamı”nı yetiştirmek üzere, eğitimin temel değişkenlerini nicelik ve nitelik olarak düzenleyerek üretim sürecine ilaştirmek demektir.

Üniversitenin topluma hizmet işlevi ise, bilim evreninin verilerinin innovasyon yoluyla teknolojiye dönüştürülerek endüstriyel kalkınmaya katkıda bulunması ve özellikle tıp gibi bir çok alanda sahip olduğu yeterliklerin halkın hizmetine sunulmasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yapısı içinde üniversitenin yeri, yukarıda belirttiğim işlevlerini gereği gibi yapabilme yeterliği bakımından rasyonel değildir.

Devletimizin genel siyasetinin oluşturulması ve ulusumuzun sahip olduğu tüm kaynakların kullanılması kararları Bakanlar Kurulu tarafından alınmaktadır. Bu kurulda üniversitelerin, görev, yetki ve sorumluluklarına uygun biçimde temsil edilmesi gerekir. Milli Eğitim Bakanının temsil görevi üniversitelerin hükümet etme sürecine katıldığı anlamına gelmemektedir. Bunun için YÖK başkanının (seçim dönemlerinde dışardan bakan ataması örneğinde olduğu gibi) özel bir statü ile Bakanlar Kurulu üyesi olması bir çözüm olabilir.

Prof. Dr. H. Nihat BİLGİN
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Rektör

1.3.3. PROF. DR. MUSTAFA ÖZYURT'UN GÖRÜŞLERİ

Tarihsel Gelişim ve Özerklik

Ülkemizde ilk yükseköğretim kurumu 1863'de Osmanlı Darülfünunu olarak açılmıştır. 1872'de kapatılmış, 1900 yılında bu kez Darülfünunu Osmani adıyla yeniden öğretime başlamıştır. İstanbul Darülfünunu 1933'e kadar devam etmiştir. 31.5.1933 tarih ve 2257 sayılı yasayla Darülfünun kapatılmış yerine edebiyat, fen, hukuk ve tıp fakültelerini içeren İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Yükseköğretimdeki bu yenileşme (reform) olayından sonra başkentte 1931 yılında Ankara Hukuk Fakültesi, 1935 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve 1943 yılında Tıp Fakültesinin öğretime başlamasıyla oluşan Ankara Üniversitesi gündeme gelmiştir. Genç Türkiye Cumhuriyetini kuranlar, üniversitelerin diğer devlet kurumlarından farklı yapıda, tüzel kişiliği olan bir yönetime ve bütçeye sahip olmalarını öngörmüşlerdir. 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı yasayla bilimsel özerklik ve tüzel kişilik sağlanmakla birlikte, idari özerklik uygulamasında doğan bazı boşluklar, 14 yıl sonra 1960 yılında çıkarılan 115 sayılı yasayla giderilmiştir. Gerçi bilimsel anlamda özerklik Osmanlı Darülfünun nizamnamesinde de yer aldığı tarihsel gerçekler arasındadır.

1961 Anayasasının kabul edilmesinden sonra yasanın 120.maddesi doğrultusunda üniversiteler yasası yeniden ele alınmış ve 1973 yılında 1750 sayılı yasa yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla Diyarbakır, Çukurova, Anadolu, Cumhuriyet, İnönü, Fırat, 19 Mayıs, Selçuk ve Uludağ olmak üzere dokuz yeni üniversite daha kurularak üniversite sayısı 18'e çıkmıştır.

1982 Anayasası 130. ve 131 maddeleriyle, yükseköğretim kurumlarını yeniden biçimlendirecek yaptırımlar getirilmiştir. Anayasanın bu maddelerini uygulamaya koymak için çıkarılan 2547 sayılı YÖK Kanunu devreye girmiştir. Bu yasayla, Hacettepe Üniversitesi modelinde olduğu gibi yönetimin, daha doğrusu rektörün ön plana çıktığı, fakültelerin arkaya itildiği farklı bir özerklik anlayışı getirilmek istenmiştir. Ancak o tarihten buyana, yasa pek çok kez değişikliğe uğramış olmasına karşın, ülkemiz yükseköğretimine uymadığı her yönüyle ortadadır.

YÖK Sisteminin Artı ve Eksileri

Bugün geriye dönüp YÖK sistemine baktığımızda artıları ve eksileriyle 19 yıldır hiç gündemden düşmemesi örnek gösterilebilir. Artıları başında, çoğu devlet üniversitesi olmak üzere 74 üniversitenin bulunduğu bir ülkede bunların eşgüdümünü ve uyumu sağlayacak, devletle olan ilişkilerini düzenleyecek merkezi bir kuruluşun olması kaçınılmazdır. Bu merkezi kuruluş, diğer adıyla Yükseköğretim Kurulu ya doğrudan Milli Eğitim Bakanlığı'na veya bizde olduğu gibi Cumhurbaşkanına bağlı olacaktır. Devletin başına yani Cumhurbaşkanına doğrudan bağlı olması, sistemin birinci olumlu yanısıdır. Diğer yandan YÖK siyasi partilere bağlı olmadığı halde istenilen amaca yönelik çalışmaktan çok, zaman zaman rektörlerin, öğretim üyelerinin korkulu rüyası olmaktan öteye gidememiştir. Olanak ve bütçe dağıtımında eşgüdümü sağlamak şöyle dursun, bazı üniversiteleri korumuş kollamıştır. Böylece YÖK yasayla verilen yetkilerini objektif olarak kullandığı söylenemez. Rektör ve dekan atamalarında siyasilerin veya başka güçlerin oyuncağı olmaktan kendini kurtaramamıştır.

YÖK sisteminin ikinci olumlu yanı, 1750 sayılı yasada da var olan Üniversiteler Arası Kurulun bu sistemde de korunmuş olmasıdır. Çünkü bütün akademik konular, kendisi akademik şekilde oluşma da, demokratik ve özerk bir şekilde bu kurulda görüşülüp karara bağlanması amaçlanmıştır.

Yeni Yasadan Beklenenler

YÖK yasasının en önemli sakıncası üniversite ve fakültelerde 1750 sayılı yasada var olan demokratik, katılımcı ve karar organı olan kurulların yok edilmiş olmasıdır. Fakülteler, tüm öğretim üyelerinin katıldığı fakülte akademik kurullarında alınan kararlar doğrultusunda dekan tarafından yönetilmelidir. Dekan seçimi bu kurula katılan öğretim üyelerinin oylarıyla yapılmalıdır. Böylece fakülteler tüzel kişiliklerine kavuşabilir. Üniversite düzeyinde senato üyelerinin seçimi bağlı olduğu fakültenin tüm öğretim üyelerinin katılımıyla gerçekleşmelidir. Yoksa iki dereceli bir aldatmaca sistemiyle seçilen senatörler, o fakültenin temsilcisi olmaktan çok uzaktır. Çünkü iki dereceli seçim sistemi, geri kalmış toplumlara seçim yapıyor yutturmacasını yasal göstermek için uydurulmuş bir aldatmacadır. Üniversite rektörü, üniversitenin onuru ve gururudur. Bu makamın seçimi, tüm öğretim üyelerinin katılımıyla gerçekleşmelidir. Yeni yasa hazırlanmasında rektörün yaptırım gücü (icra yetkisi) azaltılmalı, buna karşılık denetleme yetkisi sürmelidir.

Üniversitelerimizin parasal olanakları gelişmiş ülke üniversitelerine oranla on kez daha kısıtlıdır. Öğretim üye ve yardımcılarının ücretleri yetersizdir. Vakıf üniversiteleri kat kat fazlasını ödeyebilmektedir. Yasada özellikle parasal konulara rahatlık getirilmeli, döner sermaye sistemi olanakları genişletecek şekilde değiştirilmelidir. Katma bütçeden ayrılan ödenek payının arttırılmanın ötesinde kullanma yetkisi de rahatlatılmalıdır.

Üniversitelerin öğretim, araştırma ve hizmet şeklinde özetleyebileceğimiz üç görevini yaparken bilinen en iyiyi uygulamak, bilime katkıda bulunmak ve topluma üst düzeyde hizmet sunmakla gerçekleşir. Üniversite çağına gelmiş gençlerimizin ancak yüzde 10'u örgün yükseköğrenim görebilmektedir. Bu oran pek çok Avrupa ülkesinde yüzde 40-80 dolayındadır. Üniversitelerimizde öğrenci sayısını arttırmak yerine daha çok sayıda küçük üniversiteler şeklinde sayısını çoğaltmayı sağlamak yerinde olacaktır. Sayın Cumhurbaşkanının da söyledikleri gibi bir üniversitenin öğrenci sayısı 15.000'i geçtiğinde kalitenin düşeceği ve öğretimin sulanacağı ortadadır. Örneğin İstanbul Üniversitesinin 80 bin

lisans ve 10 bin lisansüstü, yeni kurulan üniversiteler arasında sayılan Uludağ Üniversitesinin 35 bin lisans ve 3 bin lisansüstü öğrencisi bulunurken Boğaziçi Üniversitesinin toplam 9 bin öğrencisi vardır. Bu eşitsizlik ve kayırmacılık giderilmedikçe demokratik çağdaş ve gerçek anlamda bir üniversite eğitimi düşünülemez.

Sonuç

Üniversitelerimizin tarihsel gelişim sürecinde bilimsel, yönetsel (idari) ve parasal özerkliğe kavuştuğu bilinmektedir. Kuşkusuz demokratik bir düzen içinde bütün toplumsal kurumların demokratik olması kaçınılmaz bir zurnluluktur. Bilim üreten bir kurumun yalnız biçimsel olarak bilimsel özerk olması yeterli değildir. O halde düşünce özgürlüğü yalnız bağımsız düşünebilme yeteneği değil, aynı zamanda bağımsız düşünce birikimini başkalarıyla paylaşabilmesidir. E.Hirsche'e göre bilim ancak özgür ortamda yapılır. Özgürce düşünebilmek için de, özerklik gereklidir. Özerkliği devletten bağımsızlık ya da devlete karşı olmak biçiminde yorumlamak yanlıştır. Özerklik, siyasi iktidarın ideolojik eğilimine karşı devletin üniversiteye tanıdığı bir güvencedir. Bu bağlamda üniversiteye sağlanan olanak ve ayrıcalıkların kötüye kullanılmasını önlemek, yine devletin görevidir.

Yüksek öğrenimin bütünlüğü, toplumun gereksinimine yanıt verecek biçimde örgütlenmesi, kaynakların etkin kullanılması, fırsat ve olanak eşitliğine ek olarak, öğrenim ve öğretim özgürlüğününü güvenlik altına alınması kaçınılmaz beklentidir. Yeniden ele alınması kaçınılmaz beklenti olan 2547 sayılı yasada yapılması gereken değişiklikler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Üyeleri üniversitelerden, Türkiye Bilimler Akademisi ve TÜBİTAK'ın katkılarıyla oluşan Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu oluşturulmalıdır.
2. Yeni bir fakülte veya üniversite açmak düşüncesiyle hazırlık yapılırken bu konuda deneyimli eski üniversitelerin katkısı ve Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu'nun olumlu görüşü doğrultusunda yasa ile kurulmalıdır.
3. Lisansüstü eğitim amaçlı kurulan enstitüler, lisansüstü eğitim veren fakültelere dönüştürülmelidir. Her üniversitede lisansüstü eğitim veren fakülte bulunması koşul olmamalıdır. Öğrenci işleriyle ilgili örgüt, fakülteler yerine üniversite yapısında tek elden yürütülmelidir.
4. Fakülte ve üniversite yöneticileri seçimle göreve gelmeli ve kurullar tarafından yönlendirilmelidir. Ancak kurulma aşamasında olan üniversite rektörü ve fakülte dekanı Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu tarafından geçici bir süre için atanabilir.
5. Yükseköğretimin vaz geçilmez ögesi öğrenciler, temsilcileri aracılığıyla, öğrencileri ilgilendiren konularda, kurullara davet edilmeli ve bilgilendirilmelidir.
6. Ülkemizin geleceğinin şekillendiği yüksek öğretim kurumlarının, yukarıda özetlenen ana ilkeler doğrultusunda yeniden yapılanması, gerekli anayasal ve yasal değişikliklerin ivedilikle gerçekleştirilmesi zorunluluktur.

Prof.Dr.Mustafa Özyurt
Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi
Yönetimin Yeniden Yapılandırılması Alt Komisyonu Başkanı

1.4. YÖNETİMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI ALT KOMİSYONU ÜYELERİ

1. Prof. Dr. Mustafa Özyurt (Başkan)	Uludağ Üniversitesi Öğr. Üyesi
2. Prof. Dr. M.Tahir Hatipoğlu (Raportör)	Gazi Üniversitesi Öğr. Üyesi
3. Prof. Dr. Tahsin Yeşildere	İstanbul Üniversitesi Öğr. Üyesi
4. Prof. Dr. Rüçhan Arık	Ankara Üniversitesi Öğr. Üyesi
5. Prof. Dr. Orhan Arıoğlu	İstanbul Üniversitesi Öğr. Üyesi
6. Doç. Dr. Erhan Nalcacı	TTB Ankara Tab. Odası Yön. Kur. Üyesi
7. Prof. Dr. Mustafa Erdoğan	Hacettepe Üniversitesi Öğr. Üyesi
8. Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu	TUBA Başkan Akademik Danışmanı
9. Prof. Dr. Canan Özgen	ODTÜ Öğr. Üyesi, TMMOB
10. Doç. Dr. Halil Erkaya	YTÜ Öğr. Üyesi, TMMOB
11. Prof. Dr. Kemal Yelekci	Marmara Üniversitesi Öğr. Üyesi
12. Doc. Dr. Abdullah Çavuş	KTÜ Öğr. Üyesi
13. Prof. Dr. Ali Şafak	Polis Akademisi Öğr. Üyesi
14. Prof. Dr. Münir Atalar	Gaziosmanpaşa Üniversitesi Öğr. Üyesi

2. İNSANGÜCÜ PLANLAMASI ALT KOMİSYONU

2.1. GİRİŞ

Üniversite, hem insan malzemesinin belli disiplinler bazında mükemmelliğe ulaştırıldığı bir öğretim kurumu hem de ülkenin ulusal araştırma geliştirme ağının odak noktaları olan kurumlardır. Bu anlamda üniversite üretim sürecinin ve entellektüel faaliyetin ayrılmaz bir parçasıdır.

Bilim - teknoloji - sanayi yeteneğini yükseltmeyi stratejik bir hedef olarak seçecek bir ülkede üniversiteye düşecek rolün, ne denli yaşamsal olduğu çok açıktır. Üniversiteler bu rolü yerine getirebileceği konuma ulaşmak zorundadır. Gerek öğretim üyesi, gerekse öğrenci ve eğitim programlarındaki niteliği arttırma, üniversite/fakülte/bölüm sayısını her ne pahasına arttırmaya (ve sonuçta yükseköğrenim görmüş kişi sayısını arttırmaya) verilen önemden çok daha önemli olan bir konudur.

Üniversite, ülkenin bilim teknoloji - sanayi yeteneğini yükseltmedeki rolüne sahip çıkarken elbette, üniversiteyi üniversite yapan, bilim geleneğine bağlı kalmalı ve etik sorunları sürekli olarak tartışma gündeminde tutarak kendi öz denetim sistemini kurabilmelidir.

Ülkemizin uluslararası rekabet gücünün arttırılması için gerekli unsurlardan biri eğitilmiş insan gücü, diğeri ise yeni bilgiler üretme kapasitesidir. Hiçbir teşvik unsuru içermeyen mevcut bürokratik yapı, öğretim elemanlarına sağlanan maddi imkanların yetersizliği ve özellikle taşra üniversitelerinin birçoğundaki politik yapılaşmanın varlığı, üniversitelerimizin gerek öğretim, gerekse bilimsel çalışmalarda atılım yapmalarını engellemektedir.

2.2. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR

2.2.1. DÜNYADAKİ DURUM

Öğrenci/Öğretim elemanı Oranı: Bazı ülkelerdeki, lisans programlarında ve ön lisans programlarında ders veren öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları Tablo 1’de gösterilmiştir. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı bakımından ülkemizin ileri ülkelerin oldukça gerisinde kaldığı ve öğretim elemanı eksikliği buradan çarpıcı bir şekilde görülmektedir.

Tablo: 1 - Bazı ülkelerdeki, lisans programlarında öğretim üyesi, ön lisans programlarında ders veren öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları

Ülke	Lisans	Ön Lisans	Ülke	Lisans	Ön Lisans
Almanya	8	5	Finlandiya	16	Veri Yok
Avusturya	9	8	Yunanistan	16	14
Belçika	10	10	İspanya	17	Veri Yok
Hollanda	10	14	Norveç	17	27
Polonya	10	Veri Yok	İrlanda	19	16
Japonya	10	9	Kore	20	24
İsviçre	12	Veri Yok	Portekiz	20	18
Singapur	12	17	Kanada	23	37
Slovenya	13	Veri Yok	Macaristan	23	11
ABD	14	21	Fransa	25	Veri Yok
İngiltere	14	20	Türkiye	35	46
Hong Kong	14	12			

Öğretim elemanları maaşlarının yurt dışındaki maaşlarla karşılaştırılması: Öğretim üyesi maaşlarının ülkelere göre değişimi her zaman merak konusu olmuştur. Ancak maaşları, ülkelerin para birimleri arasındaki dönüşüm kurlarını kullanarak karşılaştırmanın geçerliliği tartışmalıdır. Bu nedenle, kazanılan paranın *satın alma gücü* dikkate alınmalı ve maaş karşılaştırmaları, her ülkedeki *gerçek maaşlar* arasında yapılmalıdır. Bu amaçla *Satın Alma Gücü Paritesi* (SGP), bir ölçüm aracı olarak kullanılmaktadır. SGP, farklı harcama kategorilerindeki mal ve hizmetlerden oluşan bir grubun, değişik ülkelerde satın alınabilmesi için harcanacak miktarı göstermektedir.

Değişik ülkelerde profesör, doçent ve yardımcı doçent unvanlarına karşılık gelen öğretim üyelerinin, o ülke para birimi cinsinden yıllık brüt maaşları Tablo 2’de gösterilmiştir. Bu maaşların yukarıda anlatıldığı şekilde hesaplanan ABD doları cinsinden eşdeğerleri ise Tablo 3’de verilmiştir. Ayrıca, bu maaşların ABD’deki maaşlara göre yüzde değişimi hesaplanmış ve aynı tabloda gösterilmiştir. Buradan görüldüğü gibi, tablodaki ülkeler arasındaki en düşük maaş, ülkemizdeki öğretim üyeleri tarafından alınmaktadır. Bir ülkenin gelişmesi için yatırım yapılması gereken en önemli sektör eğitim sektörüdür. Bu kadar düşük ücretlerle kaliteli elemanların üniversitelerde istihdam edilmeleri bundan sonra hiç mümkün olamayacaktır. Geleceğe yatırım yapılması ücret politikalarının bir an önce değiştirilmesi ve ücretlerin en az iki misline çıkartılması ile mümkün olabilir.

Tablo: 2 - Değişik ülkelerdeki yıllık brüt öğretim üyesi maaşları

Ünvan	Avustralya (A\$)	Güney Afrika (Rand)	İngiltere (£)	Kanada (C\$)	Singapur (S\$)	Türkiye (Milyon TL)	Yeni Zelanda (NZ\$)
Y.Doç.	49.432	76.123	26.482	42.208	66.578	4.228	48.321
Doçent	59.600	96.306	32.487	61.415	104.695	5.008	64.295
Profesör	70.051	109.217	33.882	61.180	149.585	7.033	77.725

Tablo: 3 - Değişik ülkelerdeki yıllık brüt maaşların, satınalma gücü paritesi kullanılarak ABD doları cinsinden hesaplanan değerleri

Ünvan	ABD	Avustralya	Güney Afrika	İngiltere	Kanada	Singapur	Türkiye	Yeni Zelanda
<i>ABD Doları Cinsinden Maaşlar</i>								
Y.Doç.	41.041	47.992	23.641	35.309	40.511	53.692	15.740	36.060
Doçent	49.695	57.864	29.909	43.316	51.609	84.431	18.644	47.981
Profesör	67.415	68.011	33.918	45.176	51.412	120.633	26.187	58.004
<i>ABD Maaşlarına Göre Yüzde Değişim</i>								
Y.Doç.	100	17	-42	-14	-1	31	-62	-12
Doçent	100	16	-40	-13	4	70	-62	-3
Profesör	100	1	-50	-33	-24	79	-61	-14
Ortalama	100	11	-44	-20	-7	60	-62	-10

2.2.2. TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Hızla artan genç nüfusun yükseköğretime olan talebi 1960'lı yılların ortalarından başlayarak, çeşitli alanlarda mesleki öğretim yapan elliye yakın, kar amaçlı yüksekokulun açılmasına yol açmış ve bu okullardaki öğrenci sayısı kısa süre içinde elli bine ulaşmıştır. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin 1971'de Anayasa'ya aykırı bulduğu bu okullar, 1418 sayılı Kanunla akademilere bağlanmıştır.

1981'de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmış, akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş ve konservatuarlar ile meslek yüksekokulları üniversitelere bağlanmıştır. Anayasa'da yer alan hükümlere uygun olarak getirilen yeni yasal düzenleme ile kâr amacı gütmeyen vakıfların özel yükseköğretim kurumları kurmalarına imkan sağlanmıştır.

1923-1924 eğitim-öğretim yılından 1998-1999 eğitim-öğretim yılına kadar geçen 75 yıllık Cumhuriyet döneminde:

- Yükseköğretim kurumu sayısı 1'den 74'e,
- Öğrenci sayısı 2.914'den 1.382.149'a ,
- Yıllık mezun sayısı 321'den 199.781'e,
- Öğretim elemanı sayısı 307'den 59.170'e

yükselmiş olup, yükseköğretim kurumlarının İstanbul'dan Anadolu'nun en uca köşelerine kadar yayılmasının sağlandığı görülmektedir. Buna rağmen öğretim elemanı sayısı gereksinimleri karşılayacak rakamların çok altındadır.

2.2.2.1. Öğretim Elemanları Sayısı

1998-1999 eğitim-öğretim yılı itibarı ile ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumlarında yürütülen lisans ve ön lisans düzeyindeki programlara kayıtlı öğrencilerin dökümü Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo: 4 - 1998-1999 Eğitim-öğretim yılındaki öğrenci sayıları

ÜNİVERSİTELER		Öğrenci Sayısı
Örgün Öğretim		
Fakülteler		517.257
4 Yıllık Yüksekokullar		40.420
2 Yıllık Meslek Yüksekokulları		156.722
İkinci Öğretim	Lisans	121.497
	Ön Lisans	46.001
TOPLAM		881.897
Açıköğretim		
Lisans		320.184
Ön Lisans		172.376
TOPLAM		492.560
DİĞER YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI		
Lisans		7.443
Ön Lisans		249
TOPLAM		7.692
TÜRKİYE TOPLAMI		1.382.149

NOT: Bu öğrencilerden 18.350'si yabancı uyruklu olup bunların büyük çoğunluğu Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topuluklarından gelen öğrencilerdir.

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre ülkemizdeki 1998 yılı yükseköğretim çağ nüfusu 5.102.000'dir. Buna göre, ülkemizde yükseköğretimdeki toplam okullaşma oranı % 26,7; örgün öğretimdeki okullaşma oranı ise % 16,9'dur. 1997'deki okullaşma oranları, sırası ile, % 25,5 ve % 15,7 idi. Lisansüstü öğrenci sayıları da eklendiğinde, 1998'de açıköğretim dahil, toplam okullaşma oranının % 28,3'e, sadece örgün öğretime dayalı okullaşma oranının ise % 18,7'ye yükseldiği görülmektedir. Lisansüstü öğrenciler de dahil edilerek hesaplanan okullaşma oranları 1997'de, sırası ile, % 26,9 ve % 17,3 idi.

Türkiye 1998'de gerçekleştirmiş olduğu örgün öğretime dayalı % 18,7'lik okullaşma oranı ile dünya ortalamasını geçmiş olmasına karşın, halen daha ileri ülkelerin çok gerisindedir. İki yıllık meslek yüksekokullarının örgün öğretimdeki payı % 23, toplam içindeki payı ise % 14,7'dir. Kısa süreli yükseköğretim kurumlarının sistem içerisindeki payı, ileri ülkelerin çoğunda % 30'un üzerindedir. Buna göre, Türk yükseköğretim sisteminin doğal büyüme alanı, iki yıllık meslek yüksekokullarıdır.

1998 yılı verilerine göre, açıköğretimin Türk yükseköğretim sistemi içerisindeki payı % 35,6'dır. Türkiye açık öğretim payına göre dünya ülkeleri arasında 3. sıradadır.

1998-1999 döneminde, üniversitelere bağlı 451 fakülte ile 108 yüksekokulda yürütülen lisans düzeyindeki örgün öğretim programlarına kayıtlı öğrencilerin öğretim alanlarına göre dağılımı Tablo 5'da, 386 meslek yüksekokulunda yürütülen ön lisans düzeyindeki örgün öğretim programlarına kayıtlı öğrencilerin öğretim alanlarına göre dağılımı ise Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo: 5 - Öğretim alanlarına göre lisans düzeyindeki öğrenci sayıları

Öğretim Alanı	Sayı	Yüzde
Dil ve Edebiyat	31.229	4,6
Matematik ve Fen Bilimleri	64.813	9,5
Sağlık Bilimleri	63.986	9,4
Sosyal Bilimler	80.180	11,8
Uygulamalı Sosyal Bilimler	285.862	42,1
Teknik Bilimler	113.077	16,6
Ziraat ve Ormancılık	29.763	4,4
Sanat	10.264	1,6
TOPLAM	679.174	100,0

Tablo: 6 - Öğretim alanlarına göre ön lisans düzeyindeki öğrenci sayıları

Öğretim Alanı	Sayı	Yüzde
Dil ve Edebiyat	57	-
Sosyal Bilimler	1.064	0,5
Uygulamalı Sosyal Bilimler	78.825	38,9
Sağlık Bilimleri	11.405	5,6
Teknik Bilimler	93.430	46,1
Ziraat ve Ormancılık	11.454	5,7
Sanat	6.488	3,2
TOPLAM	202.723	100,0

1998-1999 eğitim-öğretim yılında vakıf üniversitelerine kayıtlı toplam 27.367 öğrencinin üniversitelere göre dağılımı Tablo 7’de gösterilmiştir. Buna göre, vakıf üniversitelerindeki toplam öğrenci sayısının örgün öğretimdeki toplam öğrenci sayısına oranı % 3,1, açık öğretim ve lisansüstü öğrenciler dahil toplam öğrenci sayısına oranı ise % 1,9’dur. Bu oranın ülkelere göre değişimi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo: 7 - Vakıf üniversitelerine kayıtlı öğrenci sayıları (1988-99)

Üniversite	Öğrenci Sayısı	Üniversite	Öğrenci Sayısı
Bilkent	9.251	Doğuş	693
İstanbul Bilgi	3.674	İstanbul Kültür	578
Yeditepe	3.220	Beykent	557
Başkent	2.531	Atılım	510
Fatih	2.467	Çağ	427
Çankaya	1.368	Maltepe	387
Koç	922	Kadir Has	4
Işık	778		
TOPLAM			27.367

1983-1998 yılları arasındaki dönemde yüksek lisans öğrencisi sayısı 9.059'dan 51.710'a, doktora öğrencisi sayısı (sanatta yeterlik dahil) 4.336'dan 20.369'a, tıpta uzmanlık öğrencisi sayısı ise 2.364'den 6.357'ye yükselmiştir. Böylece, üniversiteler dışındaki, diğer eğitim kurumlarında bulunan 4.914 lisansüstü öğrencisi ile birlikte, 1998-1999 eğitim-öğretim yılında ülkemizdeki toplam lisansüstü öğrenci sayısı 82.760'a yükselmiştir. 1998-1999 eğitim-öğretim yılında yüksek lisans ve doktora programlarına kayıtlı öğrencilerin alanlara göre dağılımı Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo: 8 - Halen kayıtlı yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin alanlara göre dağılımı

Alan	Yüksek Lisans		Doktora	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Dil ve Edebiyat	1.721	3,3	750	3,7
Matematik ve Fen Bilimleri	3.468	6,7	2.043	10,0
Sağlık Bilimleri	2.379	4,6	3.626	17,8
Sosyal Bilimler	8.058	15,6	2.791	13,7
Uygulamalı Sosyal Bilimler	19.376	37,5	4.684	23,0
Teknik Bilimler	12.802	24,7	4.313	21,2
Ziraat-Ormancılık	2.792	5,4	1.684	8,3
Sanat	1.114	2,2	478	2,3
TOPLAM	51.710	100,0	20.369	100,0

NOT: Yüksek lisans öğrencilerinin 983'ü, doktora öğrencilerinin 378'i, tıpta uzmanlık öğrencilerinin ise 193'ü olmak üzere, toplam 1.554 lisansüstü öğrenci yabancı uyrukludur.

Üniversitelerimize bağlı 172 enstitüde, 491'i sağlık bilimleri, 533'ü sosyal bilimler, 608'i fen bilimleri ve 75'i diğer uzmanlık enstitülerinde olmak üzere, toplam 1.707 doktora programı yürütülmektedir. Doktora programlarına kayıtlı öğrenci sayısına göre en büyük ve en küçük beş üniversitemiz Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo: 9 - Doktora öğrenci sayısı açısından en büyük ve en küçük beş üniversite

Üniversite	Öğrenci Sayısı	Üniversite	Öğrenci Sayısı
İstanbul	2.806	Mustafa Kemal	4
Ankara	2.336	Niğde	14
Marmara	1.481	Mersin	17
İstanbul Teknik	1.301	Kafkas	21
Hacettepe	1.203	Çanakkale 18 Mart/Kırıkkale	24

2.2.2.2. Öğretim Elemanları Sayısı

Üniversitelerimizin çeşitli ünvan kademelerinde görev yapan öğretim elemanı sayılarının son iki eğitim-öğretim yılındaki karşılaştırmaları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo: 10 - Üniversitelerdeki öğretim elemanları sayıları

	1997-1998	1998-1999
Profesör	7.440	7.714
Doçent	4.030	4.330
Yardımcı Doçent	7.339	8.102
Araştırma Görevlisi	22.391	23.765
Diğer Öğretim Elemanları	14.244	15.259
TOPLAM	55.444	59.170

Diğer eğitim kurumlarındaki 428 öğretim üyesi ve 440 diğer öğretim elemanı ile birlikte 1998-1999 ders yılında ülkemizdeki toplam öğretim elemanı sayısı 60.038'dir. Öğretim üyelerinin 112'si, diğer öğretim elemanlarının ise 614'ü yabancı uyrukludur. En fazla ve en az öğretim üyesine sahip beş üniversitemiz Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo: 11 - Öğretim üyesi sayısı açısından en büyük ve en küçük beş üniversite

Üniversite	Öğretim Üyesi Sayısı	Üniversite	Öğretim Üyesi Sayısı
İstanbul	1.728	Çağ	6
Ankara	1.440	Kadir Has	8
Hacettepe	1.202	Doğuş	9
Gazi	1.133	Işık	13
Ege	1.019	İstanbul Kültür	16

1997-1998 eğitim-öğretim yılından 1998-1999'a, üniversitelerimizdeki toplam öğrenci sayısı % 3,9'luk artışla 1.322.345'den 1.374.457'ye, örgün öğretim öğrencisi sayısı % 6,9'luk artışla 825.095'den 881.897'ye yükselmiştir. Bunların yanında, toplam öğretim elemanı sayısının % 6,7'lik artışla 55.444'den 59.170'e, öğretim üyesi (profesör, doçent ve yardımcı doçent) sayısının ise % 7,1'lik artışla 18.809'dan 20.146'ya yükseldiği görülmektedir. Öğretim üyesi başına düşen lisans düzeyindeki örgün öğretim öğrenci sayısı 35'dir ve bu sayı son iki yılda bir değişim göstermemiştir (Tablo 12).

Tablo: 12 - Lisans düzeyindeki örgün öğretim programlarında öğretim üyesi sayısı ile öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının alanlara göre dağılımı

Alan	Öğretim Üyesi Sayısı	Öğrenci/Öğretim Üyesi Oranı	
		1997-1998	1998-1999
Dil ve Edebiyat	574	57	54
Matematik ve Fen Bilimleri	2.152	30	30
Sağlık Bilimleri	6.067	11	11
Sosyal Bilimler	1.620	51	49
Uygulamalı Sosyal Bilimler	3.431	80	83
Teknik Bilimler	3.393	33	33
Ziraat ve Ormancılık	1.264	25	24
Sanat	456	23	23
Diğer Alanlar	433	-	-
TOPLAM/GENEL ORAN	19.390	35	35

1997-1998 eğitim-öğretim yılından 1998-1999'a, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısında, gerek alanlar, gerekse üniversiteler genelinde herhangi bir gelişme sağlanmadığı görülmektedir. Bu oran, sağlık bilimleri dışındaki tüm alanlarda, ileri ülkeler ortalamalarından oldukça fazladır. Sağlık bilimlerinde ise, öğretim üyelerinin belirli merkezlerde yığılması olmasından kaynaklanan ve geçmişten gelen bir dağılım sorunu vardır.

Bazı ülkelerdeki, lisans programlarında öğretim üyesi, ön lisans programlarında ders veren öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları bakımından bir karşılaştırma yapıldığında, öğretim üyesi/öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı bakımından ülkemiz, gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde kalmaktadır (Tablo 1).

Öğretim üyesi başına düşen lisans düzeyindeki örgün öğretim öğrenci sayısı, üniversitelerimizde çok büyük farklılıklar göstermektedir (Tablo 13.).

Tablo: 13 - Öğretim üyesi başına düşen örgün öğretim öğrenci sayısının en küçük ve en büyük olduğu üniversiteler

Üniversite	Öğrenci/Öğ. Üyesi Oranı	Üniversite	Öğrenci/Öğ. Üye. Oranı
Kadir Has	0,5	İstanbul Bilgi	69
Maltepe	11	Çanakkale 18 Mart	86
Akdeniz/Başkent/Kırıkkale	17	Yeditepe	101
Hacettepe/İTÜ /Mimar Sinan	18	Niğde	134
Koç/Osmangazi	20	Dumlupınar	163

Üniversitelerimizdeki öğretim üyesi sayısının yetersizliği, Tablo 14'den de görüldüğü gibi, alt alanlara inildiğinde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Türkiye, başta öğretmen yetiştirme olmak üzere, kritik ileri teknoloji alanlarında çok ciddi bir öğretim üyesi açığı ile karşı karşıya bulunmaktadır. Tablo 14'ün incelenmesi sonucu, özellikle ilköğretim ve okul öncesi öğretmenliği gibi dallar başta olmak üzere öğretim üyesi başına 500'e yakın öğrencinin düşmesi, ya bu dallarda kendi öğrenme aşamalarını tamamlamamış araştırma görevlilerinin derslere girdiği veya öğretim üyelerinin mevcut ders programlarında gözükken ders saatlerinin çok az bir bölümünü yaptığı (yahut 2 olasılık birden) ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Bu da ülkemizin genç dimağlarını gelecekte eğitecek öğretmenlerin üniversitelerde nasıl bir niteliksiz eğitimden geçtiğini göstermektedir.

Tablo: 14 - Değişik alanlarda öğretim üyesi başına düşen lisans öğrenci sayıları

Alan	Öğrenci/Öğretim Üyesi Oranı
İlköğretim	477
Okul Öncesi Öğretmenliği	477
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	149
Teknik Eğitim	106
Yabancı Dil Öğretmenliği	106
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	105
Sosyal Bilimler Öğretmenliği	95
İktisat	87
Mesleki Eğitim	81
İşletme	79
Fen Bilimleri Öğretmenliği	77
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	44
Bilgisayar Mühendisliği	40
Makine Mühendisliği	39
İnşaat Mühendisliği	38
Malzeme-Metalurji Mühendisliği	24

1992 yılından sonra kurulmuş olan 25 devlet üniversitesindeki toplam öğretim üyesi sayısı, geçen ders yılından bu ders yılına % 23 oranında artışla, 2.521'den 3.094'e yükselmiştir. Bu artış, yükseköğretimin ülke sathına yayılması bakımından küçümsenmemesi gereken bir gelişmedir (Tablo 15).

Ülkemiz üniversitelerindeki öğretim üyelerinin büyük bir kısmının İstanbul ve Ankara'daki üniversitelerde görev yaptığı düşünüldüğünde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının ve dolayısıyla eğitim, öğretim ve araştırma kalitesinin Anadolu'daki üniversitelerde daha vahim olduğu görülecektir.

Özellikle 1992 yılından sonra açılan bazı devlet üniversitelerinde (Kütahya Dumlupınar, Niğde Üniversiteleri gibi) öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının şışerek artması, bu gibi yeni açılan üniversitelerde birinci ve ikinci eğitim ile yeni fakülte, meslek yüksekokulu ve bölüm sayılarındaki artışa paralel olarak alınan öğrenci sayısının da aşırı zorlandığı ve bunun yanında öğretim elemanı alınması olgusuna önem verilmediğini akla getirmektedir.

Tablo: 15 - Yeni kurulan devlet üniversitelerindeki öğretim üyesi ile öğretim üyesi başına düşen lisans öğrenci sayıları

Üniversite	1997-1998		1998-1999	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Abant İzzet Baysal	93	49	142	36
Adnan Menderes	126	17	142	17
Afyon Kocatepe	46	93	78	68
Balıkesir	105	60	106	63
Celal Bayar	143	55	187	49
Çanakkale Onsekiz Mart	75	68	75	86
Dumlupınar	59	167	69	163
Galatasaray	32	32	39	31
Gaziosmanpaşa	74	39	85	36
Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	36	–	46	–
Harran	74	43	90	41
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	28	–	38	4
Kafkas	44	17	47	22
Kahraman Maraş Sütçü İmam	53	37	85	30
Kırıkkale	81	18	138	17
Kocaeli	217	40	251	41
Mersin	73	41	103	36
Muğla	77	37	67	48
Mustafa Kemal	43	73	87	43
Niğde	56	149	71	134
Osmangazi	303	19	326	20
Pamukkale	179	38	195	40
Sakarya	170	41	226	40
Süleyman Demirel	264	43	302	44
Zonguldak Karaelmas	70	31	99	28
TOPLAM	2.521		3.094	

2.2.2.3. Öğretim Elemanları Maaşları

Nitelikli öğretim üyesi ve ders veren öğretim elemanı açığı, yükseköğretimdeki kapasite artırımının önündeki en temel darboğazdır. Bunun başlıca nedeni ise, öğretim elemanlarına halen ödenmekte olan son derece düşük ücretlerdir. Öğretim üyeliği mesleği cazibesini kaybetmekte ve nitelikli kişiler özel sektörde çalışmayı tercih etmektedirler. Çeşitli kademelerdeki öğretim elemanlarına 1999 yılında ödenen brüt ve net aylık ücretler TL ve ABD doları cinsinden Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo: 16 - Öğretim elemanlarının aylık brüt ve net ücretleri (1999 yılı)

Ünvan Kademesi	Brüt Aylık Ücret		Net Aylık Ücret	
	TL	ABD \$	TL	ABD \$
1. Derece Prof. (4 yıllık)	586.144.000	1.637	378.628.000	1.058
1. Derece Profesör	510.043.000	1.424	340.029.000	950
1. Derece Doçent	417.321.000	1.166	278.214.000	777
3. Derece Y. Doçent	352.308.000	984	225.783.000	631
1. Derece Öğretim Görevlisi	321.422.000	898	207.806.000	580
1. Derece Okutman	321.422.000	898	207.806.000	580
1. Derece Uzman	321.422.000	898	207.806.000	580
7. Derece Araştırma Gör.	213.551.000	597	157.960.000	441

2.2.2.4. Öğretim elemanları maaşlarının yurt içindeki maaşlarla karşılaştırılması

Rekabetin Korunması Hakkındaki 4054 sayılı Kanun'un 37. maddesinde, Kurul Başkan ve üyelerin aylık ücretlerinin, en yüksek devlet memurunun her türlü ödemeler dahil ücretlerinin iki katını geçmemek üzere, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın teklifi ile Bakanlar Kurulu'nca tespit edileceği, Kurum personelinin ücret ve diğer mali haklarının ise, birinci fıkradaki ücretler ve bunlarda değişiklik yapılmasına ilişkin esaslar çerçevesinde, Başkanlığın teklifi üzerine Kurulca belirleneceği öngörülmüştür. Bu hükme göre halen ödenen aylık net ücretler Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo: 17 - Rekabet Kurumu'nda çalışanlara ödenen aylık net ücretler

Ünvan	Ücret (TL)
Başkan Yardımcısı	725.000.000
Daire Başkanı	650.000.000
1. Derece Şube Müdürü	517.000.000
3. Derece Şef	303.000.000
9. Derece Memur	225.000.000

Bunlara ek olarak, bu personele 6 adet ikramiye ödenmektedir. İkramiyelerin dahil edilmesiyle elde edilen aylık ücretler Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo: 18 - Rekabet Kurumu'nda çalışanlara ödenen aylık net ücretler (İkramiye dahil)

Ünvan	Ücret (TL)
Başkan Yardımcısı	1.087.000.000
Daire Başkanı	975.000.000
1. Derece Şube Müdürü	775.000.000
3. Derece Şef	454.000.000
9. Derece Memur	337.000.000

Buna göre, 4 yıllık bir profesöre ödenen aylık net ücret, Rekabet Kurumu'nda bir şube müdürüne ödenen net ücretin yarısına karşılık gelmektedir. Keza, 3. dereceden bir doçentin aldığı ücret, Rekabet Kurumu'nda görevli 3. derece şefin aldığı ücretin yarısıdır.

Vakıf üniversitelerinde çalışan profesörlere ödenen ortalama aylık ücret, 3.000 ile 5.000 ABD doları arasındadır. Buradan görüleceği gibi, vakıf ve devlet üniversiteleri arasındaki maaş farkı, 3 ile 5 kat arasında değişmektedir.

2.2.2.5. Öğretim elemanları maaşlarının yeniden düzenlenmesi

Yukarıda da açıkça ortaya konulduğu gibi, öğretim elemanlarına ödenen aylık ücretlerde köklü bir düzenleme artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Aylık net ücretlerin, araştırma görevlisi için 700, öğretim görevlisi için 1.100, yardımcı doçent için 1.500, doçent için 1.800 ve profesör için 2.000 ABD doları olacak biçimde bir düzenleme yapılarak, baz ücretlerin bu düzeylerde sabit tutulmasının sağlanması, soruna köklü bir çözüm getirecektir (Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, YÖK Raporu, Mart 1999).

Meslek yüksekokullarında, ilgili alanda mesleğini icra etmekte olan deneyimli kişilerin saat başına ders ücreti ile istihdam edilmeleri ve öğrencilerin öğrenimlerinin önemli bir kısmını işletmelerde işbaşında eğitimle görmeleri yoluna gidilmesi, ön lisans programlarındaki hedeflere ulaşma bakımından yararlı ve zorunlu görülmektedir. Bunun için, saat başına ders ücretlerinin gerçekçi düzeylere yükseltilmesi ve özel sektör kuruluşlarına zorunluluk ve teşvikler getirilmesinde yarar vardır.

2.2.2.6. Öğretim üyesi yetiştirilmesi

2547 sayılı yasa ile, özellikle doçentlik sınavlarının şekli ve doçentlik jürilerinin oluşması da değişmiştir. Örneğin eski sistemde var olan ve özgün bir araştırmaya dayanan, hatta orijinal olması istenen doçentlik tezleri ortadan kaldırılmış, sadece kollokyum'a dayalı ve yayınların incelenmesiyle ilgili bir sistem ortaya çıkarılmıştır. Doçentlik tezi uygulamasına dönülmesi gereklidir.

Üniversitelerde öğretim üyeliğine yükseltilmede, kuşkusuz, hem evrensel hem de bilimsel yaklaşım ve düşünce içindeki herkesin kabul etmesi gereken "liyakat" sistemi esas olmalıdır. Oysa üniversitelerimizdeki akademik terfi veya yükseltilmelerde, bilimsel liyakatin, her zaman, bir ölçüt olarak ele alınmadığını görmekteyiz. Yükseltilmelerde "kiddemli" olmak veya "iyi insan" ya da "yöneticilere yakın" olmak gibi bilimsel liyakatla doğrudan ilgisi olmayan faktörler öne çıkmakta ve zaman zaman akademik terfilerde rol oynayabilmektedir.

Akademik yükseltilmelerde önemli bir diğer husus bilimsel liyakat'ın ölçülmesi ve değerlendirilmesidir. Bunun evrensel ölçütleri bilinmektedir; fakat Türk üniversitelerinde, gerek yasa ve yönetmeliklerde sıkça yapılan değişiklikler gerekse öğretim üyelerinin, bilimsel liyakat ile ilgili uygulamalarının çok farklı ölçütlere dayandırılabilmesi dolayısıyla liyakata dayanan objektif bir "yükseltilme" sisteminin her zaman geçerliliğini korumadığını bilmekteyiz.

Üniversitelerimizde bugün en önemli sorun ve belki de çözümlenmesi en zor olan husus, seçici öğretim üyelerine evrensel bilimsel ölçütleri kullanma sisteminin en geçerli ve başlıca sistem olduğu alışkanlığının kazandırılmasıdır. Bu konuda öğretim üyelerine de çok büyük görevler düşmektedir. Bu görevlerin en başında, akademik yükseltilmelerde bilimsel standartlardan ödün vermeme görevi gelmektedir. Çünkü, bunun aksi uygulamalar aslında, uzun vadede, üniversiteye büyük ölçüde zarar verecek ve hatta üniversiteyi çökertecektir.

Tüm bilim dallarında, akademik eğitimin en üst aşaması doktora'dır. Tıpta uzmanlık doktora ile eşdeğer değildir. Yükseköğretim kurumlarının hangilerinde ve hangi dallarda doktora verilebileceği, Türkiye Bilimler Akademisi ve kurulması önerilen "Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu"nun ortak olarak alacakları kararlar doğrultusunda saptanmalıdır.

Doçentlik ve profesörlük, yükseköğretim kurumlarına bağlı ve kurumlar arasında her zaman eşdeğer olmayabilen akademik ünvanlardır. Bu nedenle, bu ünvanların elde edilmesinde aranacak nesnel koşullar (süre, sınav, yayın, tez, atıf, vb.), uluslararası bilimsel ölçütlere uygun olmak koşuluyla, kurumdan kuruma değişkenlik gösterebilir. Akademik ünvanlar ancak akademik üst kurulların, senatoların kararıyla verilmelidir.

Üniversitelerdeki kadro durumu da önemli bir konudur. Kadrosuzluk, akademik yükseltmeyi engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılmalıdır. Kadrolar, daha esnek bir hale getirilebilmeli ve tamamen liyakat esasına bağlanmalıdır. Nihayet, öğretim üyelerinin atanmasında rol alan jürilerin kompozisyonu gerek sayısal olarak ve gerekse alanları itibarıyla, daha özenle ve tarafsız olarak seçilmelidir.

Öğretim üyesi yetiştirmek için son yıllarda önemli sayıda gencimizi yurtdışına burslu olarak göndermekteyiz. Bu alana önemli parasal kaynak ayırmaktayız. Objektif ölçütlerle seçilmiş gençlerimizi, bilimsel esaslara ve önceliklere göre yapılmış bir insan kaynakları planlamasına göre yurtdışında seçkin üniversitelerde doktora yapmaları için göndermek, geleceğe yapılan önemli yatırımdır. Ama bu kaynağı özensiz ve bilimsellikten uzak kullandığımız yıllar da olmuştur. Yurtdışı doktora burslarını belirli bir düzene sokmak gerekir. TÜBİTAK'ın ve TÜBA'nın yürütmeye başladığı Yurtiçi-Yurtdışı Bütünleştirilmiş Doktora Burs Programlarını yaygınlaştırmak, bu programlara daha çok kaynak ayırmak akılcı bir yaklaşım gereğidir. Özellikle, lisansüstü burs programında kaliteyi ve akademik izlemeyi ön plana çıkarmak ve burs veren kurumlar arasında iyi bir işbirliği kurmak ve sürdürmek zorundayız.

Yurtiçi - Yurtdışı Bütünleştirilmiş Doktora Burs Programlarının bir avantajı da, programa dahil olan üniversitelerimizin doktora öğrencileri vasıtasıyla yurtdışı üniversitelerle doğal köprüler kurmasıdır. Yurtiçi lisansüstü programlarda da kendi üniversitelerimiz arasında benzer işbirlikleri, ortak programları oluşturmalıyız.

2.2.2.7. Özürülülerin Durumu

Dünya Sağlık Örgütü'nün oranlarına göre ülkemizde yaklaşık 7,5 milyon özürülü bulunmakta ve bu nüfusun yaklaşık 2 milyonu eğitim çağındaki özürülülerden oluşmaktadır. Ancak verilere göre eğitim çağındaki bu 2 milyon bireyin sadece %2'si eğitim olanaklarından faydalanabilmektedir. Bilindiği üzere özürülü bireylerin eğitimleri, özel eğitim almış kişiler tarafından özel araç-gereç ve özel programlarla yapılmaktadır. Bugün ülkemizde bu alanda yetişmiş eğitim personeli yetersizdir. Özel eğitim alanında Yükseköğrenim Kurumlarının lisans düzeyinden mezun olmuş uzman ve öğretmen niteliğinde ihtiyaç bulunmaktadır. Her özürülü grup için, yükseköğretimde öğretmen yetiştirilmeli ve özürülülerle ilgili olarak kısa ve uzun vadede yapılabilecekler belirlenerek bir strateji oluşturulmalıdır. Ülkemizde halen 5 üniversitede ilgili bölümler bulunmaktadır. Bu bölümlerdeki 1998-1999 öğretim yılı toplam kontenjan 320'dir (Bu kontenjan 1998 yılına kadar 180 idi). Genel eğitim çağındaki özürülülerin sayısı düşünüldüğünde bu kontenjanların, talebi karşılamada oldukça yetersiz olduğu görülmektedir.

Yine bu alanda yönetmeliklerde anılmasına rağmen, gerekli bazı eğitimciler ülkemizde hiç bulunmamaktadır (Dil ve Konuşma Terapisti gibi). Eksikliği görülen bu tip alanlarda lisans düzeyinde programlar açılması yapılacak iş analizi sonrasında ortaya çıkacaktır. Ayrıca mühendislik ve mimarlık fakültelerinde özürülere yönelik teknik bilgilerin geliştirilmesi ve seçmeli derslerle öğrenim gören öğrencilerin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu yolla özürülülerin kullanımına yönelik araç-gereçler ve diğer aparatların ülkemizde yapılabilmesi sağlanabilir. Aynı zamanda böyle bir bilgi, özürülülerin toplumsal yaşama katılımını engelleyici en büyük faktör olan mimari engellerin azaltılması için bir ön bilgi sağlayacaktır.

2.3. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Yükseköğretim kurumlarımızdaki kontenjanların talebin çok altında olması nedeniyle, yurt dışında öğrenim gören öğrencilerin sayısı giderek artmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın kayıtlarına göre, 33.830 öğrenci yurtdışında yükseköğrenim görmektedir. Ancak, birçok öğrencinin kayıt yaptırmadığı göz önüne alındığında, bu sayının yaklaşık 50.000 dolayında olduğu tahmin edilmektedir. Öte yandan, vakıf üniversitelerinin örgün öğretim sistemi içindeki payı halen % 3,1 dolayında olup, bu payın görünür gelecekte % 10'lar düzeyine çıkarılması başarı olarak kabul edilmelidir. Bu nedenle, Türk yükseköğretimini geleceğini sadece yurtdışı ve vakıf yükseköğretim kurumlarında aramak gerçekçi bir yaklaşım değildir; ağırlık büyük ölçüde devlet üniversitelerimizin üzerinde olacaktır.

2. YÖK tarafından yapılan hemen hemen tüm istatistik veriler üniversitelerdeki nicelik yönünden artışı göstermektedir. 477 öğrenciye düşen bir öğretim elemanı ile yetişen ilkökul öğretmenleri ve okul öncesi öğretmenleri önümüzdeki yıllarda meslek hayatlarına atıldıklarında maalesef ülkemizin geleceği olan çocuklarımızın eğitimlerinden sorumlu olacaklardır. Bu son derece yetersizdir.

3. Öğretim elemanlarına ödenen aylık ücretlerde köklü bir düzenleme yapılması şarttır. Aylık net ücretlerin, araştırma görevlisi için 700, öğretim görevlisi için 1.100, yardımcı doçent için 1.500, doçent için 1.800 ve profesör için 2.000 ABD doları karşılığı Türk Lirası olacak biçimde bir düzenleme yapılarak, baz ücretlerin bu günkü değerlerinin en az iki misline çıkartılması soruna köklü bir çözüm getirecektir. Üniversite, uluslararası platformda gözlenen beyin göçünü kendi lehine çevirmenin ve bir cazibe merkezi olmanın gerekliliği bu şekilde sağlanabilir.

4. Üniversitelerimizdeki eğitim programları çağdaş teknoloji ve ülke koşullarına göre yeniden gözden geçirilmelidir. Piyasada aşırı mezunu olan ve iş olanakları kısıtlı bölümler (ziraat mühendisliği vb. gibi) ve burada eğitim gören öğrencilere ülke milli gelirinden aktarılan payın heba olması önlenmelidir.

5. Devlet üniversitelerimizin, yurtdışı ve vakıf yükseköğretim kurumlarının sahip olduğu idari ve mali yetkilere sahip olması sağlanmalıdır.

6. Türkiye'de yüzlerce ayrı konuda bölüm bulunmakta ve değişik alanlarda insan yetiştirilmektedir. Bu konuda bu kadar kısa sürede bir çalışma yapılması hemen hemen olanak dışıdır. YÖK listelerinden ve ÖSYM kontenjan listelerinden bölümlerin aldıkları öğrenci sayılarını tespit etmek mümkün olabilmektedir. Ancak her konuda ihtiyacın saptanması apayrı

bir araştırma konusudur. Ekonomik, toplumsal, sağlık ve kültürel gelişme açısından hedeflere göre yetiştirilmesi gerekli insan gücünün etraflı araştırmalarla saptanması gerekir.

7. Meslek tüzüklerinde çeşitli meslekler için görev tanımlarının kesin sınırlarının çizilerek, meslek çakışmalarının önlenmesi gerekmektedir. 4 yıllık lisans eğitimi ile ancak yetiştirilebilen bir meslek alanının 2 yıllık aynı adla kurulmuş ön lisans programlarının olmaması gerekir. Bu durumlarda ara teknik eleman yetiştirmek hedefleniyorsa, mutlaka farklı bir konuda olduğu adından anlaşılmalıdır. Aksi halde mesleki yetkinlik tartışması ve kargaşası ortaya çıkacaktır. Örneğin Bazı üniversitelerde 4 yıllık Endüstriyel Tasarım Bölümleri varken bazılarında konu ön lisans olarak ele alınmakta ve önemli yanlış anlamalar ortaya çıkmaktadır. Aynı adla ve aynı şekilde diploma veren bu tür birimlerin olması her konuda sakıncalıdır. Karışıklığı önlemek için bu alt birimler mutlaka gerekiyorsa isimlerinin farklılaştırılması gerekir.

8. Yeni üniversitelerde de bölüm açılışlarının belirli standartlara oturtulması gereklidir. Belirli standardı tutturmadan açılan bölümlerden çıkan kişilerin yetişmelerinin eksik kalması nedeniyle mesleki açıdan yetersiz kalacakları aşikardır. YÖK'ün Doktora programlarının başlatılmasında uyulmasını istediği kuralların benzerlerinin bir yeni bölümün açılmasına da uygulanması gerekir. Bu konuda minimum düzeyde yurt içi akreditasyon sistemi ile eğitim kalitesinin kontrolünün ve devamının sağlanması gerekir.

9. Gelişmiş üniversiteler yüksek lisans ve doktora verme konusunda temel merkezler olarak kabul edilerek yeni üniversitelerin elemanlarının bu merkezlerle irtibatlı olarak ve onların ilkelerine göre yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

10. Doçentlik ya da diğer akademik unvanların verilmesinin belirli ortak kriterlere dayandırılması gerekmektedir. Akademik kriterlerin YÖK tarafından önerilmesi ve denetimi gereklidir. Bu kriterlerin standart hale getirilmesi ve uluslararası kriterlere eş olarak seçilmesi ve ülke genelinde uygulanması şarttır. Örneğin, doçentlik yayın dosyalarının merkezi jürilerce değerlendirilmesi belli standartları getirebilir. Ünvanların verilmesinden sonra da bilimsel etkinliklerin değerlendirilmesi, kalitenin devam etmesi açısından önemlidir. Ayrıca, doçentlik tezi uygulamasına dönülmesi gereklidir.

11. Öğretim üyelerinin tam süre çalışması, özlük hakları iyileştirilerek özendirilmelidir.

12. Ülkemizde her özürlü grup için, yükseköğretimde öğretmen yetiştirilmeli ve özürülülerle ilgili olarak kısa ve uzun vadede yapılabilecekler belirlenerek bir strateji oluşturulmalıdır. Ayrıca mühendislik ve mimarlık fakültelerinde özürülülere yönelik teknik bilgileri içeren seçmeli derslerle öğrenim gören öğrencilerin bilgilendirilmesi ve bu yolla özürülülerin kullanımına yönelik araç-gereç ve diğer aparatların ülkemizde yapılabilmesi sağlanmalıdır.

13. Üniversitelerde öğretim üyeliğine yükseltimede, kuşkusuz, hem evrensel hem de bilimsel yaklaşım ve düşünce içindeki herkesin kabul etmesi gereken "liyakat" sistemi esas olmalıdır. Akademik yükseltimelerde bilimsel liyakat'ın ölçülmesi ve değerlendirilmesinde evrensel ve objektif ölçütleri uyulması gerekmektedir. Seçici öğretim üyelerine, evrensel bilimsel ölçütleri kullanma sisteminin en geçerli ve başlıca sistem olduğu alışkanlığının kazandırılması gerekmektedir. Üniversitelerdeki kadrosuzluk, akademik yükseltmeyi

engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılmalıdır. Kadrolar, daha esnek bir hale getirilebilmeli ve tamamen liyakat esasına bağlanmalıdır.

14. Tıpta uzmanlık doktora ile eşdeğer değildir. Yükseköğretim kurumlarının hangilerinde ve hangi dallarda doktora verilebileceği, Türkiye Bilimler Akademisi ve kurulması önerilen "Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu"nun ortak olarak alacakları kararlar doğrultusunda saptanmalıdır. Akademik ünvanlar ancak akademik üst kurulların, senatoların kararıyla verilmelidir.

15. Yurtdışı doktora burslarını belirli bir düzene sokmak gerekir. TÜBİTAK'ın ve TÜBA'nın yürütmeye başladığı Yurtiçi-Yurtdışı Bütünleştirilmiş Doktora Burs Programlarını yaygınlaştırmak, bu programlara daha çok kaynak ayırmak akılcı bir yaklaşımdır.

16. YÖK'ün yerine kurulacak olan "Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu" insan gücü yetiştirme konusunda bilimin ışığında politikaların oluşturulmasında plan ve programların yapılmasında görevlendirilmeli ve mevcut uygulamaların eşgüdümünü sağlamak ve kaynakların etkin bir biçimde kullanılması için ilkeler belirlemelidir. Bu konuda TÜBİTAK ile TÜBA'nın deneyimlerinden yararlanılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu. YÖK Raporu, Mart 1999.
2. Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası. -Özet- TÜBİTAK-BTP, Ocak 1999.

2.4. İNSANGÜCÜ ALT KOMİSYONU ÜYELERİ

1. Prof. Dr. İskender Sayek (Başkan)	Hacettepe Tıp Fak.Öğr.Üyesi
2. Doç. Dr. Halil Erkaya (Raportör)	YTÜ Öğr.Üyesi
3. Prof. Dr. İbrahim Yokas	Muğla Üniversitesi Öğr.Üyesi
4. Yrd.Doç. Dr. Nedim Özdemir	Muğla Üniversitesi Öğr.Üyesi
5. Prof. Dr. Canan Özgen	ODTÜ Öğr.Üyesi, TMMOB
6. Prof. Dr. Nigan Beyazıt	İTÜ Öğr.Üyesi
7. Doç. Dr. Mustafa Z. Sunu.	YTÜ Öğr.Üyesi

3. ARAŞTIRMA VE BİLİM ALT KOMİSYONU

3.1. GİRİŞ

Türkiye'nin gelişmesi, üyesi olduğumuz dünya toplulukları arasında ve de aday olduğumuz Avrupa Birliği çerçevesinde, bir müşteri ya da seyirci olarak değil, *aktif* ortak olarak yer almasına, bu da büyük ölçüde bilgi, bilim, teknoloji ve kültürel üretim düzeylerinde gelişmekle bağlantılıdır. Yükseköğretim bağlamında araştırma, evrensel üniversite kavramının bir parçasıdır.

Evrensel bilgiye katkı yapma ve eğitim verme işlevleri için gerekli donanım, personel ve çevreyi oluşturmadan üniversite açılması son derece sakıncalıdır.

Zamanımızda araştırma artık üniversite-dışı kurumlar, hatta sanayi kuruluşlarınca da yapılabilmekte. Ayrıca, birçok böylesi kuruluşun araştırma altyapısı üniversitelerinkinden daha güncel ve ilerde olabilmektedir. Ancak, üniversiteler hala kısa vadeli çıkar gözetilmeden, ve toplum, insanlık, çevre ve bilginin *kendisine* katkı amaçlanarak bilginin üretildiği ana kurum olmakta devam etmektedir.

Bu Rapor'da, Yüksek Öğretim'de Araştırma konusu, üç alt başlık altında irdelenmiştir:

1. Araştırma/Eğitim İlişkisi
2. Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme
3. Sanayi/Üniversite İlişkileri

3.2. ARAŞTIRMA / EĞİTİM İLİŞKİSİ

3.2.1. GİRİŞ, MEVCUT DURUM, SORUNLAR ve İLKELER:

Araştırma ve eğitim, ikisi de bilgi ile ilgili, birbirini tamamlayan, birbirine destek, malzeme ve deneme olanakları sağlayan iki etkinliktir. Bu açıdan eğitim salt bir bilgi aktarımı değildir. Araştırma ve uygulama yoluyla üretilen bilgilerin eğitim bağlamında ve eğitime girdi verecek biçimde varolması gerekir.

3.2.2. AMAÇLAR, YATIRIMLAR, GEREKLİ DÜZENLEMELER:

- Eksik olan araştırma kültürünün lisans döneminden (hatta ilk ve orta öğretimden) başlayarak yerleştirilmesi;
- Yüksek Lisans için, araştırma kuram, yaklaşım ve yöntemleri konusunda ciddi eğitim verilmesi;
- Laboratuvar olanaklarının geliştirilmesi;
- Uluslararası (mega) programlara katılımı kolaylaştırarak, ortak olma, donanımlardan yararlanma ve deneyim kazanmanın sağlanması;
- Temel bilimsel araştırmaların, (sanayi-ilişkili olanlara ilaveten) 'olmazsa-olmaz' statüsüne getirilmesi, önemsenmesi ve güçlendirilmesi;
- Yapılan yayınların tanınması ve yayılması;
- Bir 'Beyin Envanteri'nin çıkarılması;
- Kütüphanelerin, idari birimlikten çıkarılıp, Rektörlüğe bağlı akademik birim olması ve bütçelerinin standardize edilmesi ve/ya alt taban yüzdesi konulması;
- Kütüphanelerin öncelikle İstanbul ve Ankara'da, sonra da Türkiye'de merkezileştirilmesi, dergilerin ekonomik biçimde paylaşılmasının sağlanması 'bilgi ağı' ve ULAKBİM'in geliştirilmesi, OBES'a bağlanılmanın gerekliliği;

- Araştırma Merkezlerinin düzenlenmesi ve iletişimin sağlanması.
- Araştırma fonlarının artırılması.
- Döner Sermaye sisteminin, araştırmayı zorlaştıran çalışma düzeninin düzeltilmesi.
- Araştırma ve bilim politikalarının oluşturulması, bunda da TÜBİTAK+TÜBA'nın yetkili kılınması.
- DPT ve TÜBİTAK araştırma projeleri birleştirilmeli ve aynı merkezden yönetilmelidir.
- Yayınlarda sayıdan çok kalite öne çıkarılmalıdır.
- Uzaktan eğitime ciddi derecede ağırlık verilmelidir.

3.3. ÖĞRETİM ÜYESİ ve BİLİM İNSANI YETİŞTİRME

3.3.1. GİRİŞ, MEVCUT DURUM, SORUNLAR ve İLKELER:

Bilim insanı, üniversitede olduğu gibi diğer bilimsel araştırma kurumlarında yetişebilir. Ancak, eğitim/öğretim bağlamındaki bilim insanının, eğitimle doğrudan ilişkilendirilmesi gerekir. Bu açılardan, salt doktora yaparak 'bilim insanı' olmaya adım atılabilir de, salt doktora ile 'öğretim üyesi' olma beklentisi her zaman doğru değildir.

Öğretim üyelerinin gelir düzeyi, sağlıklı ve kaygısız bir biçimde kendilerini bilim ve eğitime verebilmelerini sağlayacak düzeyden çok uzaktır. Öğretim üyelerine yapılan her yatırım, geleceğe yatırımdır.

3.3.2. AMAÇLAR, YATIRIMLAR, GEREKLİ DÜZENLEMELER:

- Öğretim üyesi yetiştirilmesi, bilimsel yöntemlerle, ve yurt içinde ya da dışındaki deneyim ve altyapısı ile yeni kuşaklara sağlam bir öğretim üyeliği formasyonu verebilecek yetkinlikteki üniversitelerde ve salt kendi konusunda değil, eğitimde de belirginleşmiş 'hoca'larca gerçekleştirilmeli, bu ortamlarda ayrıca 'çıraklık' olanağı sağlanmalıdır;
- 'Öğretim Üyesi ve Araştırmacı Yetiştirme Kurulu', YÖK, TÜBİTAK, TÜBA, ÖSYM, MEB, DPT, + seçilmiş üyelere kurulmalı, bu işlevin eşgüdümünü TÜBİTAK'la TÜBA üstlenmelidir.
- Üstün yetenek ve potansiyeldeki gençlere özel olanaklar sağlanmalı, bunların gelişme çizgileri bilimsel olarak izlenmelidir.
- Sanatta uygulanan 'üstün yetenekli' kategorisi bilim için de sağlanmalıdır.
- Yurtdışına, çok özel konularda ve/ya öncelikle olağanüstü potansiyeli olan adaylar yollanmalıdır;
- Doktora-sonrası araştırma ve öğretim deneyimi için kişilerin yollanmasına öncelik verilmeli, kaynaklar, kısa süreli (ör., 1 yıllık) gidişlere yönlendirilmelidir;
- Beyin göçünün önüne geçecek etkili önlemler alınmalıdır.
- Başarılı bilim adamları ödüllendirilmelidir.
- Üniversiteler, araştırma, eğitim, doktora ve öğretim üyesi yetiştirebilme kapasitelerine ve 'yetkin'liklerine göre özelleşmeli, ve:
- Doktora her üniversitenin her dalında verilmemeli, bunun için *üniversite ve bölüm bazında* 'yetkin' birimler saptanmalı, bunların bu alanda gelişmesi sağlanmalıdır;
- Öğretim üyesi, ancak 'yetkin' üniversite ve/ya bölümlerde yetiştirilmeli, bunun için özel kaynak ve statü sağlanmalı, ayrıca, pedagojik formasyon dersleri ve deneyimi de verilmelidir;
- Eğitim Fakültelerinde yüksek öğrenim üzerine uzmanlık güçlendirilmelidir;

- İhmal edilmiş alanlarda öğretim üyesi yetiştirilmesine öncelik verilmelidir (örneğin, özurlülerin eğitimi);
- Yabancı dil eğitimi, çok daha ekonomik yollarla, yabancı hocalar ve modern yöntemlerle Türkiye'de verilebilmeli, dil bilgisi yeterli olanlar yurtdışına yollanmalıdır;
- Öğretim üyesi başına 25 öğrenci norm olarak hedeflenmelidir.

3.4. SANAYİ/ÜNİVERSİTE İLİŞKİLERİ

3.4.1. GİRİŞ, MEVCUT DURUM, SORUNLAR ve İLKELER:

Sanayi/ticaret ve üniversite ayrı tür ve ayrı amaçlı kurumlardır. Bunların belirli hedeflere birlikte gitmesi mümkünken, üniversitenin, sanayinin servisinde olması yerine, onun bir adım önünde ve yol gösteren, girdi veren ve araştırmalarını test eden bir konumda olması gerekir. Bununla ilgili yasal düzenlemeler yapılmalı, mali teşvik konulmalıdır. Temel araştırmaz üniversite olamaz. Sanayi ile olan ilişki, temel araştırmalarla yarışan değil, destek alan ve veren nitelikte olmalıdır.

3.4.2. AMAÇLAR, YATIRIMLAR, GEREKLİ DÜZENLEMELER:

- Yönlendirilmiş (güdümlü) araştırmalar gerekir. Bunlar, yönlendirilmemiş araştırmalarla (kısa ya da uzun vadede) iletişim içinde olabilmelidirler.
- Sanayi-Üniversite ilişkileri kurumsallaştırılmalıdır. Bu arada, araştırma konsorsiyumları ve Teknokentlerin başarısı için destek, teşvik ve yasal düzenlemeler gerekir;
- Teknoloji geliştirme enstitüleri kurulmalıdır;
- Araştırma altyapısı için sanayinin sponsorluk yapması teşvik edilmelidir;
- Üniversitelerin çoğundaki araştırma donanımları, sanayidekinden geridedir. Bunun kısa sürede telafi edilmesi gerekir;
- Döner sermayenin, araştırma projelerini zorlaştıran yapısı ivedilikle düzeltilmelidir;
- Staj yoluyla sanayinin eğitime katkı yapması kurumsallaştırılmalıdır;
- Araştırma kapasitesini kanıtlamış 'yetkin' üniversiteler saptanmalı, bunların araştırma, doktora ve bilim insanı yetiştirmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır;
- Üniversitelerin vermekte olduğu mesleki eğitim, öncelikle özdenetim ve sonra da akreditasyon sistemleri yoluyla düzenlenmelidir;
- Endüstrinin gereksinim duyduğu alanlarda uygulamalı araştırmalar için teşvik sağlanmalıdır.
- 2 yıllık ara-meslek eğitimi kurulmalı ve güçlendirilmeli, bunlar hem sanayiye hem de araştırmalara gerekli elemanları yetiştirmelidir.
- Öğretim ve araştırma elemanlarının meslek-içi eğitimi için gerekli kurslar ve kaynaklar sağlanmalıdır.
- Sanayiciler, sadece vakıf üniversitelerine yatırım yaparak değil, kadrolara sponsorluk yaparak devlet üniversitelerine de katkı yapmalıdırlar.
- Endüstrinin üretimini planladığı ürünlerin ve süreçlerin planlanması, tasarlanması ve denenmesinin üniversitelerde yapılabilmesi için gerekli düzen ve teşvik sağlanmalıdır.

3.5. ARAŞTIRMA VE BİLİM ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER

3.5.1. PROF. DR. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU'NUN GÖRÜŞLERİ

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu'nun ele alacağı konular arasında “Dünya Düzeyinde En Önemli Bilim Ödüllerine Aday Gösterilebilecek Bilim Adamı Yetiştirme ve Olanak Sağlama Stratejileri” konusu belirlenmiş bulunmaktadır. 2023 yılı için böyle bir hedefin saptanmış olması bugünden belirli inceleme ve araştırmaların yapılmasını, programlar oluşturulmasını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda Araştırma Alt Komisyonu raporunda yeterince yer almayan aşağıdaki hususların nihai raporda ayrıca belirtilmesini diliyorum.

Bilim adamı yetiştirmek ile öğretim üyesi yetiştirmek programlarının (ortak yönleri olmakla birlikte) farklı ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Üstün yetenekli gençleri araştırmaya yönlendirmek üstün yeteneklerine uygun alanlarda yurtiçinde ve/veya yurtdışında eğitim almalarını sağlamak ve dünya düzeyinde araştırma yapabilecek eğitim ortamları oluşturarak, üstün yetenekli gençlerin bu ortamlarda ve sağlanacak ayrıcalıklı olanaklar ile çalışmalar yapmalarını sağlamak gerekmektedir.

Ülke çapında üstün yetenek taramasını psikolojik ölçme araçları ve bilimsel araştırmalarla yapmak ve belirlenen üstün yeteneklileri öğrenim yaşamları boyunca bilimsel olarak izlemek amacıyla programlar oluşturmak gerekmektedir.

Ortaöğretim ve yükseköğretim ders programlarında bilimsel düşünmeyi, eleştirel akıl yürütmeyi ve araştırma yeteneğini geliştirmeye yönelik gerekli değişikliklerin sağlanarak, üstün yeteneklilerin gelişmelerine ve yönlendirmelerine ortam hazırlanmalıdır. Üstün yeteneklilere uygun programların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

TÜBA, TÜBİTAK ve kurulması önerilen “Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu- YEK” bir ortak proje geliştirerek dünya düzeyinde bilim adamı yetiştirme konusunu inceleyerek, programlar oluşturularak, pilot uygulamalar kapsamında Kalkınma Planı döneminde ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında girişimlerde bulunmalıdırlar.

TÜBA ve TÜBİTAK, Sosyal Bilimler ile Müspet Bilimler alanlarında üstün yetenekli ve bilim adamı aday gençler için Yurtiçi ve Yurtdışı Bütünleştirilmiş Doktora Burs Programları oluşturarak bu gençlerin en üst düzeyde yetişmelerini ve kuracakları Araştırma Enstitülerinde onların istihdamını ve özgür ve bilimsel bir ortamda araştırma yapmalarını sağlayacak biçimde görevlendirilmeli ve donatılmalıdır. Beyin göçünü önleyici programları geliştirmeleri sağlanmalıdır.

Devletin bilim adamına verdiği değerin ve sağladığı olanakların ve ayrıcalıkların beklenen düzeyde olmadığı, 2023 yılı için belirlenen hedefe ulaşmak için yetersiz olduğu dikkate alınarak gerekli geliştirmeleri sağlanmalıdır. Bilimin ve bilim adamının dünya ölçütlerinde toplumumuzdaki yerini almasını sağlayıcı önlemler alınmalıdır.

Bilim adamı, araştırmacı yetiştirme konusunda lisans programları önemli olmakla birlikte, lisansüstü programlar belirleyici olmaktadır. Doktora programlarının üst düzeyde olması ve akademik ve bilimsel içeriğinin ve uygulanmasının sağlanması ve üstün

yeteneklilerin gelişmelerine uygun olması önem taşımaktadır. Belli gelişmiş üniversitelerimizde kurulacak olan Lisansüstü Eğitim Fakülteleri'nin programları üstün yeteneklileri kapsayacak içerikte oluşturulabilmelidir.

Bilim adamlarının, araştırmacıların ödüllendirilmeleri, teşvik edilmeleri en az, toplumdaki diğer meslek veya sanat adamlarının ödüllendirilmeleri düzeyinde ve devletin üst makamlarında gerçekleştirilmelidir.

Üstün yetenekli bilim adamlarının veya adaylarının özgür ve özerk biçimde araştırma yapmaları ve kaynaklara sahip olmaları, onların araştırmalarını, dünya düzeyindeki bilim ortamındaki yarış ve rekabet kapsamında yürütülmesine olanak sağlayacaktır.

“Mükemmeliyet Merkezleri” kurulması çalışmalarının sonuçlandırılması halinde üstün yetenekli gençlerin yetiştirilmeleri, desteklenmeleri programlanabilecektir. Konuya ilişkin ayrılacak mali kaynakların ve olanakların üst düzeyde bilimsel araştırma projelerinin yürütülmesine olanak sağlayacak düzeyde oluşturulması gerekmektedir.

Prof.Dr.Süleyman Çetin Özoğlu
Araştırma ve Bilim Alt komisyonu Üyesi

3.6. ARAŞTIRMA VE BİLİM ALT KOMİSYONU ÜYELERİ

1. Prof. Dr. Necdet Teymur (Başkan)	ODTÜ Öğretim Üyesi
2. Doç. Dr. Ali Recai Mentеш (Raportör)	Marmara Üniversitesi Öğr.Üyesi
3. Prof. Dr. Aydın Öztürk	Ege Üniversitesi Öğr.Üyesi
4. Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu	TUBA Başkan Akademik Danışmanı
5. Prof. Dr. Nigan Bayazit	İTÜ Öğr.Üyesi
6. Doç. Dr. Nazlı Alkan	Ankara Üniversitesi Öğr.Üyesi
7. Prof. Dr. Kemal Yelekci	Marmara Üniversitesi Öğr.Üyesi
8. Prof. Dr. A. Özdemir Aktan	Marmara Üniversitesi Öğr.Üyesi
9. Haluk Sürel	DPT Uzmanı
10. Prof. Dr. Erdal Emel	Uludağ Üniversitesi Öğr.Üyesi
11. Prof. Dr. Canan Özgen	ODTÜ Öğr.Üyesi, TMMOB
12. Dr. Ediz Tanker	Atom Enerjisi Kurumu
13. Prof. Dr. Naif Türetken	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğr.Üyesi
14. Betül Yalçın	Özürümler İdaresi Başkanlığı, Uzman Yrd.
15. Doç. Dr. Şükran Şahin	Marmara Üniversitesi Öğr.Üyesi

4. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALT KOMİSYONU

4.1. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR

Çağımızda, gelişen ve değişen bilgiye dayanan toplumsal, teknolojik ve doğal süreçler, geleneksel bilgi birikiminden çok, bilimsel çalışma ve araştırmalarla anlaşılakta ve yönlendirilmektedir. Bu gerçek 2000’li yıllarda ülkemiz eğitimini de etkileyecek ve biçimlendirecektir. Bu çerçevede eğitim sürecinin de bilimsel süreç ve bilimsel yaklaşım ve araştırmalarla ele alınması ve yönlendirilmesi gerekmektedir. 2023 yılını hedefleyen Kalkınma Planı’nın eğitim sektörüne yaklaşımı ve belirlemeleri ile önerileri bu kabul ile oluşturulmak durumundadır. Eğitim sürecinde önemli öğelerden birisi “öğretmen”dir. 2000’li yıllarda “öğretmen” öğesinin geleneksel anlamının çerçevesini genişleterek ele almak “eğitim uzmanları” öğesi ile birlikte düşünmek kaçınılmazdır. Bu bağlamda eğitimde “öğretmen” yetiştirmeyi Eğitim Bilimlerinin ışığında “Eğitim Uzmanları” yetiştirmek ile birlikte ele almak gerekmektedir.

Ülkenin eğitim sürecinde, Eğitim Bilimlerine ve eğitim sisteminde eğitim uzmanlarının gerekli olduğuna gerektiği düzeyde yer verilmemesi, geleneksel eğitim uygulamalarının, politik, dinsel, buyurgan, dayatmacı görüşlerde sürdürülmesine neden olmakta; bu durumda toplumda ve bireylerin, cumhuriyet kuşaklarının yetiştirilmesinde ve geleceğe hazırlanmalarında ciddi sorunların oluşmasına kaynaklık etmektedir.

Ülkemiz öğretmen yetiştirme konusunda gerçekten çok ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Sorunun bir boyutu nitelik, diğer boyutu ise nicelik yeter sayıda öğretmen olmamasıdır. Sorunun ulaşılmış olduğu boyutlarla ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı’nca Şubat 1997’de yayımlanan “Milli Eğitimde Hedefler” başlıklı kitapçıkta aynen şu ifadelerle yer verilmiştir.

“Öğretmenlerin yetiştirilmesi ve niteliklerinin artırılması, tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de üzerinde en çok durulan ve tartışılan konuların başında gelmektedir.

Eğitimin kalitesinde sürekliliğin sağlanması ve kalitenin artırılabilmesi için öğretmen yetiştiren kurumların çağdaş yönetim biçimini benimseyen ve etkin eğitim veren kurumlar haline getirilmesi yönünde çalışmalarımızı yoğunlaştırmış bulunmaktayız.

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının 1982 yılından itibaren üniversiter bir yapıya kavuşturulması öğretmenin niteliğinin artırılması konusunda atılmış önemli bir adımdır.

Ancak, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarıyla öğretmenin işvereni durumunda bulunan Bakanlığımız arasında özellikle 1991 yılından itibaren gerçekleştirilen “Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon ve İşbirliği” toplantılarına rağmen istenilen düzeyde başarı sağlanamamıştır.

Bunun sonucu olarak, orta ve uzun vadede sağlıklı bir “Öğretmen İhtiyaç Planlaması” yapılamamış, arz-talep dengesi bozulmuş ve Bakanlığımız büyük sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Nitekim, başta sınıf öğretmenliği olmak üzere çeşitli branşlarda öğretmen açığı görülmüş ve bu açık pedagojik esaslara uygun olmayan geçici tedbirlerle giderilmeye çalışılmıştır.

Bu belirleme sorunu ve çözümlerin yetersizliğini açık seçik ortaya koymaktadır. Çözümlerin yetersiz kalışının birçok nedeninin olduğu genel bir kabuldür. Nedenler arasında soruna bilimsel yaklaşım yerine günlük, politik yaklaşımların, geleneksel uygulamaları sürdürmedeki direnmenin de bulunduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Kasım 1999'da yayınlanan bir bildiri (Kavcar, Cahit , “Nitelikli Öğretmen Sorunu”, Eğitimde Yansımalar: v. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi, Ulusal Sempozyumu, Öğretmen H. Hüsnü Tekışık Eğitim Araştırma-Geliştirme Merkezi, Ankara, Kasım 1999);

“Öğretmen yetiştiren kurumların 1982’de YÖK’e bağlanarak üniversite çatısı altına alınması ve her kademedeki öğretmen için en az dört yıllık lisans öğrenimi aranması, başlangıçta olumlu bir yaklaşımdı. Öğretmenlik gibi ayrı bir önem taşıyan mesleği, sık sık bakan veya hükümet değişikliği gibi politik dalgalanmalardan uzak tutmak elbette yararlı ve gerekli idi. Ancak, yeterli öğretim kadrosu, gerekli altyapı hizmetleri ve doyurucu programlar oluşmadan sadece tabelâ değişikliği ve sadece süre arttırma ile nitelikli eleman yetişmediği görülmektedir. Aynı sorun, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim için de geçerlidir. Eğer yasada öngörüldüğü gibi konuya çok boyutlu ve bütüncül açıdan bakılmazsa, 8 yılı 18 yıla çıkarsak da bir anlam taşımaz.

Öğretmen yetiştirme konusunda üniversitelerin deneyimi yoktu ve üniversiteler bu önemli göreve hazır değildi. YÖK de bu konuya başlangıçta gereken önemi vermedi, gerekli özeni göstermedi. Öğretmenlik mesleği üniversitelerde önemsenmedi, ciddiye alınmadı, hatta küçümsendi. YÖK’ün bu çok önemli konuya 15 yıl geçtikten sonra, 1997’de eğildiği görülmektedir.” belirlenmesi yapılmaktadır.

150 yıllık öğretmen yetiştirme deneyimi olan ülkemizde, Cumhuriyet döneminde; çok farklı öğretmen yetiştirme politikalarının ve kurumlarının rol oynadığını görmekteyiz. Muallim Mektepleri (Öğretmen Okulları), Köy Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri, Yüksek Öğretmen Okulu ve 1982’den bu yana Eğitim Fakülteleri başlıca kurumlar olmuştur. Bunlara ek olarak, ilköğretim okullarında ve ortaöğretim kurumlarında gereksinmeler doğrultusunda üniversitelerin değişik fakültelerinden, öğretmenlik veya eğitim ile ilişkisi olmayan, mezunların öğretmenlik, formasyonu alma koşulu bile aranmadan “sınıf öğretmeni” veya alan öğretmeni olarak atandıkları da bir gerçektir.

“Şu nokta çok iyi bilinmelidir ki öğretmenlik, üniversite mezunu herkesin yapabileceği bir meslek değildir.” 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 43. maddesinde öğretmenlik, “Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir.” diye tanımlanıyor. Evet, “özel bir uzmanlık mesleği”. Şu veya bu şekilde bir üniversiteyi bitirenlerin işsiz kalmasını diye yapabilecekleri bir meslek değildir. Öğretmen olmayı önceden hiç düşünmemiş olanların ya da salt ticaret amacı güden paralı formasyon sertifikası alanların yapacakları meslek değildir. Böyle kişileri öğretmen olarak atamaya kalkışırsak, her şeyden önce Milli Eğitim Temel Kanunu’na ve Milli Eğitim Sistemine ihanet etmiş oluruz. Bu ihanetin günahı da kuşaklar boyu sürer ve bu ihanet toplumu içten içe çökertir, yıkar.

1993 yılında yeni bir uygulama başlatıldı: Biyoloji, Fransızca vb. mezunları sınıf öğretmeni olarak atandı. Oysa çocuk psikolojisi bilmeyen, çocuğun dilinden anlamayan, çocukla iletişim kurma yollarını bilmeyen, vereceği dersin özel öğretimini okumamış bir kimse sınıf öğretmeni olamaz.

Sınıf öğretmeni yetiştiren iki yıllık eğitim yüksek okulları, 1992’de eğitim fakültesi adıyla veya sınıf öğretmenliği bölümü adıyla dört yıllık oldu. Böylece iki yıl mezun verilemedi, ihtiyacı karşılamak için Bakanlıkça yapay yollar arandı. Bu durum, ülke ihtiyaçlarını planlama konusunda Bakanlıkla YÖK arasındaki kopukluğun ve hesapsız uygulamaların tipik bir örneğidir.

1996-97 öğretim yılında çok yanlış bir uygulama daha oldu: öğretmenlik meslek bilgisi (pedagojik formasyon) aranmadan, lisans düzeyinde öğrenim görmüş herkes öğretmen olarak atandı. Su ürünleri mühendisi de, ziraat mühendisi de, diş hekimi, veteriner, hemşire, kimyager de öğretmen olarak atandı. Mesleğe bu şekilde alınan kişilerin düştüğü veya yarattığı çok acı durumlar, öğretmenlik mesleğinin saygınlığına büyük zararlar vermektedir. Üzülerek belirtelim ki buna benzer kara mizah örneği traji-komik durumları sık sık duymaktayız (Kavcar, 1999).

Öğretmen yetiştirme konusunun üniversitelere, YÖK’e bırakılmasından sonraki politika ve uygulamaların yetersiz olduğu belli yanlışlıkların yapıldığı ve sorunların artmış olması karşısında çaresiz kaldığı yadsınamaz bir gerçek olmuştur. 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim için gerekli yasanın uygulamaya girmesinden sonra nitelikli öğretmen, eğitim uzmanı ve eğitimde verilmesi gereken öğrenimin yönlendirilmesine ilişkin hizmetlerin ortaya çıkmış olması, yeni yaklaşımları ve bilimsel çözümleri gerekli kılmış olmasına rağmen atılan adımlar, yanlışların tekrarı özelliğini taşımaktadır. Öğretmen yetiştirme konusunda YÖK’ün Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırmaya ilişkin 4 Kasım 1997 günlü kararı bunun tipik bir örneğidir.

8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamalarının ilk yıllarında ortaya çıkan ilköğretim öğretmeni gereksinmesi dikkate alınarak yapılan projeksiyonlarda 2000 yılı için arzın 357.800 gereksinimin ise 417.500 olduğu belirlenerek planlamaların yapıldığı ve YÖK tarafından Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasının gerekçelerinden birisinin bu açığı kapatmak olduğu görülmektedir. Bu tür projeksiyonda ortaöğretim öğretmeni arzının 159.800, gereksinimin ise 156.700 olduğu belirtilmiş ve bir fazla arzın görüldüğü ileri sürülerek, bu eğitim düzeyi için öğretmen yetiştirmeye ağırlık verilmemesi kararlaştırılmış görünmektedir.

YÖK’ün yayınladığı “Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, Ankara, 1998” isimli raporda üniversitede öğretmen yetiştirme konusunda şu saptamalara yer verilerek, Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasının gereği savunulmaktadır.

“Bugün gelinen nokta dikkate alındığında, eğitim fakültelerinin yanlış yapılanma, temel amaçlardan uzaklaşma gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunduğu ve ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamada gerek nitelik gerekse nicelik bakımından yetersiz kaldığı görülmektedir.”

Aynı yayında, eğitim fakülteleri ve öğretmen sorunu konusunda aşağıdaki noktalar da vurgulanmaktadır:

“Eğitim fakülteleri, geçen 15 yıllık sürede ülkenin öğretmen ihtiyaçlarından ziyade sahip olduğu öğretim elemanlarının akademik yönelimleri ve tercihleri doğrultusunda yapılanmıştır.”

“1982 yılındaki yeniden yapılanma ile eğitim fakülteleri daha çok ortaöğretim öğretmeni yetiştirmeye yönelmiş ve ilköğretim II. kademe öğretmeni yetiştirmeyi ihmal etmişlerdir.”

“Eğitim fakültesinin asli görevlerinden biri olan öğretmen eğitiminin niteliğini artırmaya yönelik bilimsel çalışmalar ihmal edilmiştir.”

“Eğitim fakültelerinde alan öğretimine yönelik yöntem bilgisi ve öğretmenlik tecrübesi ihmal edilmiştir... Bunun sonucu olarak alanını iyi bilen, ancak öğrencilerle iyi iletişim kuramayan ve bilgisini öğretemeyen öğretmen tipi ortaya çıkmıştır.”

Uzun süren YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Yetiştirme Projesi çalışmalarından sonra, YÖK Yürütme Kurulunun aldığı bir karar ile Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılması ve öğretmen yetiştirme konusu YÖK merkezinden yürütülmesi esasına dayalı bir programa ve uygulamaya bağlanmıştır. Böyle bir program hazırlanmasına, üniversitelerin Eğitim Fakültelerinin yalnız ve sınırlı bir düzeyde yöneticilerinin katılmaları, alınan kararların duyurulması biçiminde sağlanmış görünmektedir.

Böyle bir YÖK programı geliştirme ve üniversitelere göndermede üniversitelerde, fakültelerde program geliştirmede olması gerekli akademik ve evrensel yaklaşım ve çalışmalara itibar edilmemiştir. Akademik özerkliğin dikkate alındığı söylenememektedir.

Üniversite Senatolarının ve Fakülte Kurullarının yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiş olan fakültelerdeki ders programlarını yapma ve programları onama yetkilerini kullanmaları bir ölçüde önlenmiş, hatta yasaklanmıştır. YÖK’ten gönderilen ders programlarının, ders içeriklerinin ve ders kitaplarının hiçbir değişikliğe uğratılmadan aynen uygulanması dayatma biçiminde buyurulmuştur. Bu konuda ilginç bir durum dikkati çekmektedir. 2547 Sayılı Yasa hükümlerine göre YÖK’ün ders programı yapma, üniversitelere gönderme ve gönderdiği programların aynen uygulanmasını isteme yetkisinin olmadığı YÖK Başkanlığının 1988 yılında yayınladığı bir belgede açıkça ifade edilmesine rağmen YÖK, anılan yasada bu yönde bir değişiklik olmadığı halde, 1997 yılında üniversiter anlamda ve akademik uygulamalarda örneğine rastlanmayacak bir biçimde hizmet öncesi öğretmen yetiştirme programlarının derslerini, ders içeriklerini ve ders kitaplarını belirleyerek uygulanmasını emretmiştir. Bilimsel özgürlük ve üniversitenin programlarını yapma, geliştirme temel görevi yok sayılmıştır. Bu konuda dikkati çeken bir diğer durum, bu uygulamaya tüzel kişiliğe sahip üniversiteler hiçbir tepki göstermeden, Fakülte Kurullarında oluşturulmamış, Senatolarında onaylanmamış YÖK’ün dayattığı programları uygulamaya koymuşlardır.

Bu arada nitelikli öğretmen yetiştirmede Eğitim Bilimlerinin önemini ve temel rolünü ve işlevini karşılamaya yönelik bilimsel araştırmaları ve eğitimi yürütmekte olan ülkemizdeki tek fakülte olan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nin yapılandırılmasını ve işlevini de tepeden inme ani bir kararla YÖK değiştirmiştir. Böylelikle öğretmen yetiştirme ve eğitim konusunda yapılması gerekli olan Eğitim Bilimlerinde lisans eğitimi kaldırılmış, insan gücü yetiştirilmesine son verilmiş ve gerekli araştırmaların geliştirilmesi engellenmiştir.

Öğretmen yetiştirme konusunda YÖK’ün oluşturduğu Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırma uygulamasının tartışılan ve ters düşen olumsuz yanları şöyle özetlenmektedir:

1. Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasında ve öğretmen yetiştirme programları için oluşturulan Çalışma Gruplarında, nasıl ve neye göre seçildikleri belli olmayan Türk öğretim elemanlarının yanı sıra, Türkiye koşullarını bilmeyen, *sadece* kendi ülkelerindeki uygulamalar ile sınırlı yabancılar çok yüksek ücretlerle ve yetkilerle görevlendirilmiştir. Uzman sıfatıyla gelen yabancıların (İngiliz ve Amerikalı) ne derece uzman oldukları belirsizdir. Bu bakımdan, kendi 150 yıllık ulusal deneyim ve birikimlerimize dayanmayan, kendi eğitimcilerimizce, akademik kurullarda tartışılmadan, tepeden inme bir biçimde ortaya çıkan bu yapılanma, “dışardan alınan bir model” görüntüsü vermektedir. 150 yılda edinilen birikimin dışlanması, üzücü ve düşündürücüdür. (Kavcar,1999)

Bu yönüyle yeni düzenleme, eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının desteğini almayan bir uygulamadır. Oysa bu yapılanmayı uygulayacak olanlar öğretim elemanlarıdır. Onları güdülemeden ve onların desteği alınmadan verim ve başarı beklenebilir mi? Bu uygulamada YÖK tarafından oluşturulan “dersler” için fakültelerde mevcut deneyimli ve birikimli öğretim üyeleri görev alamaz duruma düşmüşler, kendi dersleri kaldırılmış, yeni “dersler” için akademik unvanı ve çalışması olmayan kimseler öğretim görevlisi olarak görevlendirilmiş ve “dersler” yürütülmüştür. Üst düzeyde insan gücü israfına tipik bir örnek.

2. Programlardaki derslerin düzenlerinde akademik, bilimsel özerklik açısından yanlışlıklar göze çarpıyor. Öğretmenlik profesyonel mesleği için çok gerekli olan “genel kültür” boyutu göz ardı edilmiş görünüyor. Psikoloji, sosyoloji, felsefe, ölçme ve değerlendirme, Türk Eğitim Tarihi gibi eğiticilik ve öğreticilik mesleğinin temel ve ana dersleri programda yok. Bu dersleri almayan bir öğretmenin öğrenci ile ilişki kurması, onu tanıması nasıl olacak? Öğrenci merkezli bir eğitim profesyonel öğretmen yerine bir teknisyen gibi yetiştirilen bir eleman ile nasıl gerçekleştirilecek?
3. Yeni düzenlemenin getirdiği tezsiz yüksek lisans uygulaması, ilk bakışta ilginç ve çekici görünüyor. Ortaöğretim alan öğretmenliği için lisansüstü eğitim öngörülmesi, niteliği yükseltici bir etken olarak görülebilir. Ancak bu yaklaşım, Türkiye gerçeklerine ve koşullarına uygun değil. Çünkü üç yıl önce hiçbir önkoşul konulmadan lisans mezunu herkes öğretmen yapıldı, ihtiyaç yine karşılanamadı. Şimdi süre 1-1,5 yıl uzayacak. Nüfus artışı sıfır olan ülkelerde böyle modeller düşünülebilir, doktora koşulu bile aranabilir. Ancak % 2,5 nüfus artışı olan Türkiye’de tabandan büyük baskı ve talep olduğu için 5,5 - 6 yılda öğretmen yetiştirmek lükse kaçır ve gerçekleşmez. Gereksinmenin acil olduğu söylenen bir durumda gerekli elemanı yetiştirme süresini uzatmanın mantığını ve bilimsel dayanağını anlamak olanağı yoktur.

Ayrıca, akranları 4 yılda hayata atılırken başarılı ve yetenekli adaylar öğretmenliği seçmez, aday kalitesi baştan düşer, gereksinme yine geçici ve uygun olmayan uygulamalarla kapatılmaya çalışılır. (Kavcar,1999)

4. Tezsiz yüksek lisans programı için öngörülen dersler lisans dersleridir. Bunlarla yüksek lisans diploması, bilim uzmanı diploması verilemez. Verilmeye kalkılırsa akademik kavramlarda ve değerlerde yozlaşma olur. Bu da bilimsel tutum ve akademik değerler açısından sakıncalıdır. Bunun akademik yaşamda örneği yoktur. Bir alanın akademik değerini “sudan ucuz” ünvanlar verecek düşürmenin doğru olduğu söylenemez. (Kavcar,1999)

5. Ortaöğretim alan öğretmenlikleri için 4 yıllık lisans programı 3,5 yıla mı sığdırılacaktır, yoksa öğrenci iki ayrı programı bir yarıyıl birlikte mi yürütülecektir? Dört yıllık lisans mezunu öğretmenle tezsiz yüksek lisans bitiren öğretmen arasında görülen sürelerdeki farklılık istihdamlarına nasıl yansiyacaktır? Belirsiz olduğu gibi tartışmaya bile izin verilmiyor. Üniversitede ve fakültede akademik konuların, ders programlarının tartışılmadığı bir ortamda ve durumda yapılan işlerin düzeyi üniversite düzey olur mu? (Kavcar,1999)
6. Yeni düzenlemede, öğrenci kaynağına hiç değinilmiyor. Oysa nitelikli öğretmen için nitelikli ve istekli adaylar gerekir. 1959 yılında oluşan Yüksek Öğretmen Okulu Modeline bir göz atılsaydı, ülkemiz gerçekleri açısından öğretmenlik için öğrenci kaynağının önemi anlaşılırdı. Öğretmen yetiştirme bir süreçtir ve öğretmen adayının seçimi ile başlar. (Kavcar,1999)
7. Öğretmenlikte çok önemli bir yeri olan meslek sevgisi, hizmet duygusu, meslek ruhu ve motivasyon, yeni düzenlemedeki dersler ve lisans programları ve tezsiz yüksek lisans yaklaşımıyla kolay kolay kazandırılmaz.

YÖK'ün Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırarak öğretmen yetiştirme uygulaması, ilköğretim öğretmenine olan acil gereksinmeyi karşılamaya, bir diğer deyişle, sorunu nicel olarak çözmeye yöneliktir, niteliğin göz ardı edildiği açık bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır. 8 yıllık ilköğretim mezunlarının ortaöğretime geçtikleri zaman, 2000 yılında, bu düzeyde de öğrenci sayısının artması ve bunun da alan öğretmeni gereksinmesini artırması söz konusu olacaktır. Bu konunun dikkate alınmış olduğunu söylemek olası görülmemektedir. Bu yeni yapılandırma ve düzenleme Eğitim Fakültelerini büyük ölçüde olumsuz olarak etkilediği gibi Edebiyat, Fen, Fen-Edebiyat Fakültelerini de belirli ölçüde olumsuz yönde etkilemekte ve sorunlar yaratmaktadır. Örneğin ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi YÖK'ün 4 Kasım 1997 kararı ile ortaya çıkan yeni yapılanmayı ve durumu bir komisyon kurarak incelemiştir. Öğretmen yetiştirmede tarihi gelişimi ve fakültelerinin ve eğitim fakültelerinin etkinliklerinin gözden geçirildiği bir rapor hazırlanmış ve bu raporda 4 Kasım 1997 tarihli YÖK kararı ile oluşturulan yeni yapılandırma ve işlev ile programlar irdelenmiştir. Rapor yeni YÖK modelinin önemli sakıncalarına özetle şöyle değinmektedir:

Günümüzde tartışmalara neden olan ve 1998-1999 öğretim yılında yürürlüğe girmesi planlanan yeni YÖK modeli; Sosyal Bilgiler, Fen-Matematik ve Türk Dili ve Edebiyatı'nın çeşitli dallarındaki öğretmenlik programlarında bazı köklü değişiklikler gerektirmektedir:

- Bu alanların çeşitli dallarındaki öğretmenlik programları, 6-8. ve 9-11. sınıflarda öğretmenlik yapacaklar için ayrı olarak ve farklı bölümler içinde yürütülecektir.
- İlköğretimin ikinci kademesine (6-8) alan öğretmeni yetiştiren programlar, mevcut durumdaki gibi, lisans seviyesinde kalarak 4 yıl süreli olacaktır.
- Bu alanlarda, 9-11. sınıflara öğretmen yetiştirmek için sadece lisans sonrası sertifika programı uygulanacaktır. Yükseköğretim Kurulunca tespit edilen programlardan lisans diploması almış öğrenciler, 1-1.5 yıllık bir süre içinde öğretmenlik meslek derslerini alarak pedagojik formasyonlarını tamamlayacaklardır. Böylece yeni model, 9-11. sınıflarda alan öğretmeni olabilmek için en az 5-5.5 yıllık bir öğrenim mecburiyeti getirmektedir.

- Bu şekilde sertifika programını tamamlayan öğrencilere master ünvanı verilecektir. Lisans sonrası sertifika programının adı tezsiz master programı olarak değiştirilmektedir.
- Diğer taraftan, yine birer dal öğretmenliği olan İngilizce, Fransızca, Almanca, Müzik, Resim-İş ve Beden Eğitimi öğretmenlerinin ilk ve ortaöğretim bütün kademeleri için 4 yıllık lisans programlarıyla yetiştirilmesi öngörülmektedir. Bu dallar için ilköğretim, ortaöğretim ayırımı yapılmamaktadır.

Daha ilk bakışta modelde çarpıklıklar olduğu görülmektedir. Dal öğretmenliklerinin bir kısmında 6-8. ve 9-11. ayırımı yapılırken bazı dallarda ilkokul birinci sınıftan lise son sınıfa kadar her kademede görev alabilecek öğretmen yetiştirilebileceğini öneren bu modelin yeterince irdelenmemiş olduğu açıktır. Örneğin, matematik öğretmeni; 6-8. sınıflarda görev yapacak ise Temel Eğitim Bölümü adıyla yeni kurulacak bir bölümde 4 yıllık bir lisans programıyla yetişecek, ama 9-11. sınıflarda görev alacaksa önce Matematik Bölümünü bitirecek, daha sonra 1.5 yıl Eğitim Fakültesinden sertifika dersleri alarak 5.5 yıllık bir öğrenim görmesi gerekecektir. Diğer taraftan, 4 yıllık Yabancı Diller Eğitimi Bölümünden mezun Almanca öğretmeni 6-11. sınıflarda, yine 4 yıl yükseköğrenim gören müzik öğretmeni ise 1-11. sınıflarda öğretmenlik yapabilecektir. Yabancı dil veya müzik öğretmenin geniş bir yelpazedeki yaş grubuna öğretmenlik yapabileceği iddia ediliyorsa, bunu matematik öğretmenlerinin neden yapamayacakları merak konusudur.

Branş öğretmenliklerinin büyük bir çoğunluğunda 9-11. sınıflarda öğretmenlik yapabilmek için tek yol olarak lisans sonrası öğretmenlik formasyonu programlarının getirilmesi, liselerde öğretmen olacakları tesadüflere bırakacaktır. Modeli hazırlayanların ülkemiz ekonomik gerçeklerini göz ardı ettikleri söylenebilir. Şöyle ki, öğretmen ücretleri bugünkü düşük düzeyde kaldığı müddetçe, herhangi bir üniversite mezununun, öğretmen olmak için 1.5 yılını daha isteyerek vermesi olası görünmemektedir. Bu programlara başvuracak potansiyel adayların, aldıkları diplomalarla hiçbir işe yerleşemeyen ve çaresizlik içinde kalan kişilerden oluşacağını görmek hiç de zor olmasa gerek. Öğretmen yetiştiren programların ana hedefi; öğretmenlik mesleğini yüceltmek, cazibesini artırarak başarılı ve yetenekli öğrencilerin bu mesleğe yönelmelerini sağlamak olması gerekirken; önerilen 5.5 yıllık program, öğrencileri iş bulma olanağı kısıtlı olan alanlara teşvik eder mahiyettedir. Model, “üniversiteye gir de, hangi bölüm olursa olsun fark etmez; en kötü ihtimalle öğretmen olursun” gibi öğretmenlik mesleğini rencide edici bir imajı pekiştirme tehlikesi taşımaktadır.

Sertifika programlarının adının tezsiz yüksek lisans programı olarak değiştirilmesi sakıncalıdır. Tanım olarak, Yüksek Lisans, lisans öğretime dayalı bir yükseköğretimdir. Hayatlarında ilk defa öğretmenlik mesleğiyle ilgili ders alacaklara hangi gerekçeyle Yüksek Lisans ünvanının verileceğini anlamak mümkün değildir. Ayrıca fırsat eşitliği bozulacaktır. Öğretmenlik formasyon dersleri, her kademede öğretmenlik yapabilmek için alınması zorunlu bir pakettir. Aynı paket, 6.-8. sınıf branş öğretmenleri tarafından lisans öğrenimleri sırasında alınacaktır. Böylece bazı kişilere (lise öğretmen adayları), sırf bu dersleri mezuniyet sonrası aldıkları için master ünvanı verilecek; buna karşılık, 6.-8. sınıf branş öğretmenliği programlarından lisans derecesi almış olanlar, isteseler dahi, (bu dersleri önceden almış oldukları gerekçesiyle) tezsiz master programına başvuramayacaklardır. Program; tümüyle pedagojik formasyon paketi olduğuna göre, daha önce lisans öğrenimleri sırasında veya mezuniyet sonrasında öğretmenlik sertifikası almış olanların durumları ne olacaktır? Bu

öğretmenler, haklı olarak, kendilerine de Yüksek Lisans unvanı verilmesini talep edebileceklerdir.

Öğretmen olma süresinin 5-5.5 yıla çıkarılması, üniversitelerimizin öğretmen yetiştiren bölümlerinin öğretim elemanı ihtiyacını olumsuz yönde etkileyecektir. Normal (tezli) Yüksek Lisans için en az iki yıl ve doktora için de en az dört yıllık bir sürenin gerektiği göz önüne alındığında yeni bir elemanın yetişmesi için liseden sonra asgari 11-11.5 yıllık bir sürenin gerektiği ortaya çıkmaktadır. Sürenin bu kadar uzun olması, özel alan eğitimi (Fizik Eğitimi, Matematik Eğitimi, Türk Dili Eğitimi, vb) konularında gereksinim duyulacak öğretim üyesi kaynağını kurutacaktır.

Önerilen modelle gerçek anlamda Bilgisayar Öğretmeni yetiştirmek mümkün olmayacaktır. Sınıf öğretmenliği kadar önemli olan bir gereksinimin göz ardı edilmesi düşündürücüdür. Modelde, Bilgisayar Öğretmenliği sadece, 9.-11. sınıflar için yer almaktadır. Bu nedenle, ilk ve orta öğretimin bütün kademelerinde görev alabilecek bilgisayar öğretmenleri yetiştirmek zorundayız. YÖK modelinde önerilen seçeneklerin Bilgisayar Öğretmenliği branşında işlerlik kazanması mümkün değildir. Bu branşa en yakın alan bölümü olan Bilgisayar Mühendisliğinden mezun olduktan sonra, üstelik 1-1.5 yıl daha fazla okumayı göze alarak, Bilgisayar Öğretmeni olmak isteyecek adayların çıkabileceğini düşünmek gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Anılan raporda öğretmen yetiştirme konusunda bazı önerilere de yer verilmiştir.

Alan öğretmenliği lisans programlarının doğal yeri Fen-Edebiyat Fakültesidir. Bu programlar, multi-disipliner bir anlayışla Eğitim Fakültesiyle bir koordinasyon içinde yürütülmelidir. Fen-Edebiyat Fakültesi içinde öğretmenlik programlarının açılması önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. Nitekim, 3.5.1990 tarih ve 3641 sayılı kanunla değişik, 15.6.1989 tarih ve 3580 sayılı yasanın 3. Maddesinin dördüncü bendi; Eğitim Fakültelerinin yanı sıra, Fen-Edebiyat Fakültelerine de öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştirme yetkisi vermektedir.

Fen-Edebiyat Fakültesi içinde alan öğretmeni yetiştirme aşağıda belirtildiği şekilde yürütülebilir.

1. Eğitim Fakültesi Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü lisans programlarına öğrenci alınmasına son verilir.
2. Fen-Edebiyat Fakültesinde Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Sosyoloji ve Felsefe Bölümlerinde halen yürütülmekte olan lisans programlarına ek olarak paralel alan öğretmenliği programları açılır.
3. Öğretmenlik programının çekirdek programı, Fen-Edebiyat fakültesinin Bölümünün ana dal çekirdek programı ile MEB'ca belirlenen (halen 7 ders) yan dal (meslek) programından oluşur. Programları tamamlamak için gerekli kredi miktarları Bölümlerin diğer opsiyonlarında olduğu gibi 130-135 kredidir.
4. Meslek derslerinden, öğretmenlikle ilgili genel hususları içeren 3 ders Eğitim Bilimleri Bölümünden alınır. Diğer 4 ders Eğitim Fakültesinin ilgili bölümlerinin işbirliğiyle yürütülür.

YÖK'ün 4 Kasım 1997 tarihli kararı ile yapısı ve işlevi tamamen değiştirilen ülkenin tek fakültesi olan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştirme konusundaki görüşleri ve önerileri konunun bugünkü durumuna ve gelecekteki önemine ışık tutmaktadır. Bu görüşler şöyle özetlenebilir:

Eğitim olgusunun çağımızdaki gelişmelere uygun olarak yeniden yapılandırılması ihtiyacı, eğitim bilimlerindeki hızlı gelişme ve değişimlere de neden olmuştur. Bu bağlamda düşünüldüğünde; Türk Eğitim Sistemi de eğitim sürecinin değişik alanlarında nitelikli hizmet üretecek bir uzmanlaşmaya yönelmelidir. Başka bir deyişle, eğitim sistemimiz daha fazla uzmanlığa yer vermek durumundadır.

“Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme”, “Program Geliştirme”, “Eğitim Teknolojisi”, “Eğitim Felsefesi”, “Eğitim Sosyolojisi”, “Eğitim Tarihi”, “Güzel Sanatlar Eğitimi”, “Eğitimin Psikolojik Temelleri”, “Rehberlik ve Psikolojik Danışma”, “Eğitim Ekonomisi ve Planlaması”, “Özel Eğitim”, “Eğitim Yönetimi ve Teftişi”, “Eğitim Hukuku”, “Eğitimde Araştırma ve İstatistik”, “Halk Eğitimi” gibi bilim alanlarında yetişmiş personelin, öğretmenle birlikte okullarda ve Milli Eğitim Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatında görev yapması, hizmet üretmesi; eğitim sürecinin niteliğini artıracak gibi öğrencilerin de eğitim sürecinden yeterince yararlanmasına imkan sağlayacak, özellikle de 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasının niteliğine önemli katkı sağlayacaktır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000), “eğitimin bu plan döneminde en özellikli sektör olacağı”, “insan gücünün eğitim düzeyinin uluslararası alanda rekabet gücünü artıracak şekilde geliştirilmesi esas olacaktır”; “eğitim programları, öğretim yöntemi ve teknikleri ile eğitim araç ve gereçleri kalkınma amaçları ve teknolojik gelişme açısından ele alınarak evrensel ölçülerde, demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlenecektir.”, “zorunlu temel eğitimin ikinci kademesinden başlamak üzere, orta öğretimde etkin bir ölçme, değerlendirme ve yönlendirme sistemi oluşturularak...”, “sağlık, eğitim, bilim-araştırma, turizm ve çevre sektörlerinin artan önemi göz önüne alınarak bu alanlarda nitelikli personel yetiştirilmesine ağırlık verilecektir” biçiminde, eğitim bilimlerinin önemini vurgulayan ifadeler yer almaktadır. Bu amaç ve politikaları gerçekleştirebilmek için de eğitim sisteminde öğretmen dışında eğitim bilimleri alanında yetişmiş personele ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hedeflerin ve uygulamaların Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma planı için de geçerli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. YÖK'ün bu hedefleri değiştirmemesi gerekir.

Eğitim Bilimleri ve ilgili disiplinleri 20. Yüzyılın başında ve ilk yarısında Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1960'lı yıllardan günümüze de Avrupa'da üniversitelerde, özellikle öğretmen yetiştirme, fen bilimleri ve teknoloji öğretiminde önem kazanmıştır. Gelişmiş bir çok ülkede Eğitim Bilimleri fakülteleri ve bölümleri genişletilmiş, Eğitim Bilimleri konularında bilimsel araştırmalar teşvik edilerek, nicelik ve nitelik olarak arttırılmıştır. Ülkemizde ise YÖK'ün anılan kararı ile tam tersi bir uygulamanın başlatılması uygun olmamaktadır. Bu uygulamadan dönülmelidir.

Eğitim Bilimleri alanında mevcut olan bölümleri, o bölümlerin lisans programlarını kapatmayı emreden YÖK kararının bilimsel ve akademik bir dayanağını bulmak olanağı yoktur.

Öğretmenlik programlarının yanı sıra, onların temelini oluşturan lisans programlarındaki eğitim-öğretim devam etmelidir. Örneğin, fen bilimlerinde Kimya öğretmenliği veya Kimya Mühendisliği programlarının açılmış olması, Kimya lisans

programını kaldırmak için gerekçe oluşturmamaktadır. Aynı şekilde sosyal bilimlerinde de teorik ve uygulamalı alanlar mevcuttur. Örneğin, İngilizce öğretmenliği veya İngilizce Tercümanlığı programlarının geliştirilmiş olması, İngiliz Dili ve Edebiyatı programının işlevini yok etmemekte, onun uygulamalı uzantısı olmaktadır. Lisans programları uygulamalı alanların temelidir. Teorik programlardan vazgeçmek, zaman içinde uygulamaları da temelsiz bırakacaktır.

İlköğretim Kanunu eğitimin yaygınlaştırılmasını, nitelikli öğretmen yetiştirme ihtiyacını ön plana çıkarmıştır. Ancak çağdaş “eğitim”, yalnızca öğretmenlikle sınırlı değildir.

İlköğretim reformunun uygulanabilmesi için sekiz yıllık eğitim kurumları çeşitli işlevleri bir bütünlük içinde uygulamak zorundadırlar. Gerekli plan ve programları hazırlamak, öğrencileri yönlendirmek, engelli öğrencilere de gerekli hizmetleri sunmak, öğrenci başarısını ölçmek ve değerlendirmek, öğretmenlerin hizmet içi, eğitimle yetiştirilmesini sağlamak, psikolojik danışmanlık vermek, sekiz yıllık zorunlu eğitimden yararlanamayan ve örgün eğitim dışında olan vatandaşlara bu hizmeti sunmak gerekmektedir. Bu konularda gerekli araştırma-geliştirme çalışmalarını yapabilecek Eğitim Bilimlerinde lisans düzeyinde yetiştirilmiş personel gerek merkezde, gerek taşrada hizmet üretebilmelidir.

4.2. ÖNERİLER

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı için öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştirme konusunda, yukarıdaki belirlemeler ve açıklamalar ışığında, şunlar önerilebilir: (Kavcar,1999)

- Eğitim uygulamaları için öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştirme konusu birlikte ele alınmalıdır.
- Eğitimde artık her şey öğretmenden beklenemez. Eğitim uygulamalarında ve eğitim sorunlarına çözüm bulmada eğitim uzman yardımcısı ve eğitim uzmanlarından mutlaka yararlanma yoluna gidilmelidir. Büyük umutlar bağladığımız sekiz yıllık temel eğitimin etkili ve başarılı olabilmesi için de okul yönetimine ve öğrenciye yardım edecek, yol gösterecek uzman yardımı şarttır. (Okul psikologu, psikolojik danışman, sanat eğitimcisi, özel eğitimci, ölçme ve değerlendirmeci, eğitim plancısı, program geliştirmeci, eğitim teknoloğu, halk eğitimcisi vb.)
- Öğretmeni, öğretmen eğitimine elverişli belli merkezlerde yetiştirmek gerekir.
- “Öğretmen yetiştiren öğretmen tipi” üzerinde önemle durulmalıdır. Çağdaş dünya görüşü; çağın, özellikle demokratik ve laik değerleri bakımından bu konuya eğilmek gerekir.
- Bugün üniversitelerde ve eğitim fakültelerinde, kendileri pedagojik formasyona sahip olmayan pek çok öğretim elemanı bulunmaktadır ve bu çok acı bir gerçektir. YÖK’ün bu konuya ciddi olarak eğilmesi gerekir.
- Daha önceden mesleğe çok değişik kaynaklardan alınan öğretmenler, gerçekçi ve etkili bir hizmet içi eğitimden geçirilmelidir. Başarılı olamayanların, başka görevlere aktarılması düşünülmelidir.

- Yetenekli ve başarılı gençleri mesleğe çekmek için özendirici önlemler (burs, yurt, yatılılık, donatım vb.) alınmalı, Bakanlığın önlemleri daha çekici hale getirilmeli, Anadolu Öğretmen Lisesi kaynağı çok iyi düzenlenip değerlendirilmelidir.
- Öğretmen adayları hizmet öncesinde çok iyi yetiştirilmeli, adaylara meslek sevgisi, yurt sevgisi, hizmet duygusu ve öğretmenlik ruhu kazandırılmalıdır.
- Nitelikli öğretmen ve yeter sayıda öğretmen birlikte düşünülmeli, her türlü planlama ve düzenleme buna göre yapılmalıdır.
- Mesleğe girişte sıkı bir sınav yapılmalıdır. Sınavda sadece bilgi değil, mesleğin gerektirdiği kişilik özellikleri ve çeşitli nitelikler de aranmalıdır. Yetersiz ve başarısız adaylar mesleğe kesinlikle alınmamalıdır.
- Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri 4 yıllık lisans öğrenimleri süresinde 5. yarı yıldan (3. sınıftan) itibaren öğretmenlik formasyonu sertifikası için gerekli dersleri alarak branş öğretmeni olabilmelidirler.

4.3. ÖZET

Öğretmenlik mesleği, özel eğitim ve yetenek isteyen bir meslek grubudur. 2547 sayılı Yükseköğretim yasasının ve 1982 yılında kurulan YÖK'ün, öğretmen yetiştirmeyle ilgili önemli görevler üstlendiği malumdur. 1982 yılından önce Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Eğitim Enstitüleri ve Yüksekokulların üstlendiği bu görevin üniversiteye verilmesi birçok açıdan iyi olmasına rağmen, bazı açılardan da öğretmenlerin yetiştirilmesi hususu herhangi bir meslek alanıyla bir tutulmuştur. Üniversiteler bünyesine alınan Eğitim Fakülteleri öğretmen yetiştirme konusunda farklı ve ayrıcalıklı bir programı uygulamak yerine, herhangi bir üniversite mezunu yetiştirilmesi konumunda bırakılmıştır.

Öğretmen ve Eğitim Uzmanı gereksinmesine ilişkin sayısal bilgileri MEB'dan edinmek mümkün olamamıştır.

Üniversite veya diğer yükseköğretim kurumlarından mezun öğretmenler mesleki yaşamlarına atandıklarında, uzun süreli hizmet içi eğitimine katılamadıkları için, kendilerini yenileyememekte ve mesleki çalışmalarından geri kalmaktadırlar.

Bir öğretmende bulunması gereken üç alan kavramı, mükemmel öğretmen tanımını da ortaya koyar, bunlardan birincisi, alan bilgisi; yani öğretmenin mesleki formasyonuna hakim bir eğitim alt yapısına sahip olmaktır. İkincisi; öğretmenlik bilgisi; yani öğretmenin iyi bir öğretici ve eğitici bilgisiyle donatılmaktır. Üçüncüsü; genel kültür bilgisi; yani bir öğretmenin aktüalitede, dünya ve Türkiye'de olup bitenlerden haberdar olabilecek bir aydın gözlüğüne sahip olmasıdır.

Yukarıda sayılanların olabilmesi için öğretmenlik mesleğinin alt yapısı iyi belirlenebilmeli ve Eğitim Fakültelerinin alt yapısı ve olanaklar buna yönlendirilmelidir.

4.4. SORUNLARA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Rapor metninde yer alan önerilerin yanı sıra aşağıdaki hususların da dikkate alınması yararlı olacaktır.

- Eğitim Fakültelerine gelecek olan öğretmen adayları için özel bir puanlama sistemi getirilmeli, buraları tercih edenler için takviyeli (her kurumun desteği ile) burs imkanları sağlanmalıdır.
- Eğitim Fakültelerine başvurulara puan avantajları sağlanmalı, mezuniyette yine puanlama sistemi ile mezun edilmelidir.
- Öğretmenlik mesleğini cazip kılmak için, maaş ve olanaklar için sistem bu mesleği ön plana çıkaracak biçimde düzenlenmelidir.
- Öğretmenler mesleki yaşamlarının herhangi bir yılında en az bir yıllık hizmet içi eğitime tabi tutulmalı, gerekirse çok başarılı öğretmenler yurtdışı eğitim kurumlarına gönderilmelidir. Öğretmenlerin yabancı dil öğrenmeleri teşvik edilmelidir.
- Yönetim kademelerine gelecek öğretmenler, eğitim uzmanlığı için lisans üstü eğitimini tamamlamış olanlardan seçilmeli veya eğitim uzmanlarından sınavla seçilerek atanmalıdır.
- Sosyal aktivite açısından imkanlar sağlanmalıdır.
- Öğretmenlere internet ortamı maliyet olarak ucuzlatılmalıdır.
- Öğretmen ile çalışması söz konusu olan Eğitim Uzmanlarının yetiştirilerek ayrı kadrolarda istihdamı sağlanmalıdır.
- Üniversiteler, öğretmenler için sürekli eğitim merkezi adı altında bölümler açarak öğretmenlerin buralarda kendilerini geliştirmelerini teşvik etmelidir.
- Öğretmen ve Eğitim Uzmanlarının emek boyutunda sendika, meslek boyutunda ise meslek odası olarak örgütlenmelerinin sağlanması gerekli olmaktadır.

4.5. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME ALT KOMİSYONU ÜYELERİ

1. Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu (Başkan)	TÜBA Başkan Akademik Danışmanı
2. Doç. Dr. Adnan Tepecik (Raportör)	Gazi Üniversitesi Öğr.Üyesi
3. Doç. Dr. Mukim Sağır	Atatürk Üniversitesi Öğr.Üyesi
4. Prof. Dr. Hüseyin Alkan	Dokuz Eylül Üniversitesi Öğr.Üyesi
5. Y.Doç. Dr. Alaybey Karoğlu	Selçuk Üniversitesi Öğr.Üyesi, GESAM
6. Y.Doç. Dr. Mehmet Başbuğ	Selçuk Üniversitesi Öğr.Üyesi, GESAM
7. Doç. Dr. Abdurrahman Tanrıoğen	Pamukkale Üniversitesi Öğr.Üyesi
8. Prof. Dr. Gülten Günel	Çukurova Üniversitesi Öğr.Üyesi
9. Doc. Dr. Alipaşa Ayas	KTÜ Öğr.Üyesi
10. Y. Doç. Dr. Veysi Erken	Gazi Üniversitesi Öğr.Üyesi
11. Prof. Dr. Ayhan Sezer	Mersin Üniversitesi Öğr.Üyesi

5. FİNANSMAN ALT KOMİSYONU

5.1. GİRİŞ

Günümüzde üniversiteler eğitim, araştırma ve toplumsal hizmetler sunma fonksiyonlarını uluslararası standartlarda sağlayarak, toplumların ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişimi için bilgi aktarma, üretme ve uygulamayı gerçekleştiren kurumlar olarak tanımlanmaktadır.

Üniversiteler bu temel fonksiyonlarını yerine getirirken, yarattıkları yüksek toplumsal faydalar nedeniyle hemen hemen bütün ülkelerde devlet tarafından desteklenmektedirler. Devletin üniversitelere verdiği destek, bazen özel üniversitelere mali yardımda bulunması, çoğu zaman da bizzat devletin üniversite kurup işletmesi biçiminde olmaktadır. Bu iki uç durumun yanında her iki modelin unsurlarını bir arada yaşatan karma uygulamalar da bulunmaktadır. Ancak, tümüyle özel bile olsa üniversiteler kar amacı gütmeyen kuruluşlar olarak görülmektedirler.

Bu değerlendirmenin arkasındaki temel düşünce, yükseköğretim malının yarı-kamusal bir mal olarak tanımlanmasıdır. Buna göre, yükseköğretim malı bu hizmeti doğrudan kullananlara sağladığı faydaların yanı sıra toplumun tümüne genel anlamda bir fayda sağlamaktadır. Birinci kategorideki fayda bölünebilir ve ölçülebilir olduğu halde ikinci kategori için bu mümkün değildir. İşte bu nedenle devlet, toplumsal fayda biçimindeki dışsallığın bedelini vergilerle finanse ederken, yükseköğretim hizmetinden doğrudan yararlanan öğrenciler harç biçiminde ve araştırma hizmetinden doğrudan yararlanan kuruluşlar da proje bedelinin ödenmesi biçiminde finansmana katkıda bulunmaktadır.

Devletin ve hizmetten doğrudan yararlananların üniversitenin finansmanına katılım payları zaman içinde, ülkelerin ekonomik gelişme düzeyi ve konjoktüre bağlı olarak değişme göstermektedir. Özellikle, gelişmiş batı ülkelerinin deneyimlerine bakıldığında, ekonomik gelişme sürecine paralel bir biçimde artan yükseköğretim talebi karşısında üniversitelerin sayı ve kapasitelerinin artmakta olduğu ve bu gelişmede özel üniversitelerin payının önemli ölçüde büyüdüğü gözlenmektedir. Giderek yoğunlaşan rekabet koşullarının belirleyici unsuru yüksek nitelikli beşeri sermaye haline geldiği için, niteliği yüksek yükseköğretim hizmeti talebi de hızla artmaya başlamıştır.

Uluslararası standartlardaki bir yükseköğretim hizmetinin üretilmesi, büyük fiziki sermaye yatırımları ile niteliği yüksek beşeri sermaye yatırımlarını gerektirmektedir. Bu anlamda üniversitelerin ihtiyacı olan geniş ölçekli yatırımların finansman kaynaklarının sağlanması ve üniversitenin etkin bir biçimde yukarıda sayılan fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için sağlam ve sürekli mali kaynakların bulunması büyük önem ve öncelik kazanmaktadır.

5.2. MEVCUT DURUM

1999 yılı sonu itibariyle ülkemizde 21'i vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 74 üniversite faaliyet göstermektedir. Bilindiği gibi, Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerimizde kurulu olanların dışındaki üniversitelerin büyük çoğunluğu kuruluşu yeni olan gelişme aşamasındaki üniversitelerdir. Genel bir değerlendirme yapıldığında; üniversitelerimizin büyük çoğunluğunun kalabalık sınıflar, öğretim üyesi yetersizliği, gerekli bina ve araç-gereç eksikliği, kütüphane ve diğer sosyal-kültürel alanlarda ciddi açıklar gibi

temel sorunların yaşandığı kurumlar olarak faaliyetlerini sürdürmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Öğrenci sayılarındaki hızlı artışların gerçekte sayı olarak yetersiz öğretim üyelerinin ders yüklerini arttırarak, bilimsel araştırmaya ayıracakları zamanlarını kısıtlamakta bu da bilimsel araştırmaların sayı ve nitelik bakımından olması gerekenin oldukça altında kalmasına neden olmaktadır. Sonuçta, ülkemizdeki üniversiteler, bir iki istisna dışında, gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerle karşılaştırıldığında özellikle yürütülen eğitim-öğretim ve bilimsel araştırmaların niteliği bakımından ciddi boyutlara varan eksiklikler içinde bulunmaktadır.

Böylesine düşük bir performansın ortaya çıkmasına yol açan bir çok faktör üzerinde durulabilir. Bu faktörler içinde hiç kuşkusuz en önemlisi, üniversitelere ayrılan kaynakların yetersiz olması ve kısıtlı olan kaynakların kullanımında da yeterli bir etkinlik düzeyine ulaşamayışıdır. Sorun, bu yönüyle ele alındığında üniversitelerin bireysel düzeyde çözebileceği bir sorun olmaktan çıkıp, üniversitelerin tümünü kapsayan bir kaynak tahsis ve kullanım sistemi sorunu biçimine dönüşmektedir. Bu bakımdan, konunun tüm yükseköğretim sistemi açısından yeniden ele alınarak üniversitelerin mali özerkliğini sağlayacak bir anlayışla düzenlenmesinde yarar görülmektedir. Aşağıda yükseköğretim sisteminde halen uygulanmakta olan kaynak tahsis ve kullanım mekanizmasının işleyişi ve sorunları kısaca ele alınmıştır.

5.3. SORUNLAR VE BUNLARA İLİŞKİN ÖNERİLER

Türkiye’de üniversiteler katma bütçe ile yönetilen kuruluşlardır. Bilindiği gibi katma bütçe uygulaması, kuruluşların gelirlerini esas itibariyle kendilerinin yaratmasını, bu yolla sağlanan gelirlerin yetersiz kalması durumunda genel bütçeden yardım alınmasını öngörmektedir. Buna karşılık ülkemizde yaşanan tecrübe, üniversiteler bakımından katma bütçe uygulamasının büyük ölçüde ortadan kalktığını göstermektedir. Üniversitelerin finansman ihtiyacının yüzde 90’ını aşan bir kısmı genel bütçeden karşılanmaktadır. Bu açıdan üniversiteler, temelini vergilerin oluşturduğu kamu kaynaklarından finanse edilen genel bütçeye dahil kuruluşlara benzer bir mali yapı görünümüne girmişlerdir.

Üniversitelere merkezi idare kaynaklarından yapılan aktarmalar, büyük ölçüde Türkiye’deki genel bütçe hazırlık ve uygulama süreci içinde merkezîyetçi kaynak tahsis mekanizması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Üniversitelerin, Başbakanlık genelgesi ve bütçe hazırlama rehberindeki kısıtlama ve ilkeleri doğrultusunda proje bazında hazırladıkları ayrıntılı yatırım teklifleri, önce Yükseköğretim Kurulu’na, daha sonra DPT’de görüşülüp değerlendirilerek belirli miktarlara bağlanmaktadır. Bütçenin TBMM’ne sunulmasından önce toplanan Yüksek Planlama Kurulu, ülkenin makro dengeleri, yatırım öncelikleri ve diğer faktörleri göz önünde bulundurarak yükseköğretim için yeni bir büyüklük belirlemekte ve üniversitelerin yatırım ödenek tekliflerini ayrıntı düzeyine inmeksizin bu yeni büyüklüğe göre yeniden düzenlenmektedir. Üniversiteler çoğu kez yatırım projelerini bu yeni duruma uydurmak için yeterli zamanı bulamadıklarından projelerin öncelik sıralaması bozulabilmektedir. YPK’da alınan kararlar, “yıl içinde tamamlanması mümkün olan yatırımlara öncelik verilmesi, programa yeni yatırım projesi alınmaması” türünden genel ilkeler belirlediği için, zaman zaman birinci derecede önceliği olan bazı yatırım projeleri yatırım programına girememektedir.

TBMM Plan Bütçe Komisyonundaki görüşmeler sırasında ödenek arttırıcı önergelerin bütçenin gelir-gider dengesini ciddi oranda bozması söz konusu olursa, Maliye Bakanlığı Bütçesi görüşülürken Bütçe Kanununun metnine konulan ek maddelerle tüm yatırım ödeneklerinde herhangi bir ayırım yapılmaksızın belli oranda kesintiye gidilmektedir. Bu

durum, yatırımların öncelik sırasını daha da bozduğu gibi, bazı projeler için ayrılan yatırım ödeneklerini yatırımın anlamlı bir bölümünün dahi yapılmasına imkan vermeyecek düzeye indirmektedir. Böylece, yatırım projelerinin öngörülen süre içinde tamamlanması adeta baştan engellendiğinden kaynakların verimli ve rasyonel kullanımı mümkün olmamaktadır.

Ödeneği kesinleşmiş projelerin yıl içinde Maliye Bakanlığı'ndan serbest bırakılması ve Hazine'den nakit kullanım izninin alınmasında yaşanan kısıtlama ve geciktirmeler projelerin uzun ihale prosedürleri göz önüne alındığında yatırımların tamamlanmasını ciddi ölçüde etkilemektedir. Harcamalarla ilgili mevzuatın katılığı ve yöneticilere projeler arasında aktarma olanağı tanımaması, kısıtlı kaynakların belirli projelere teksif edilmesini engellediğinden zaman ve kaynak israfına yol açmaktadır. Bu husus, geçtiğimiz bir yıl boyunca az sayıda üniversiteye torba bütçe uygulama olanağı tanınarak kısmen esnek hale getirilmiştir. Söz konusu uygulamanın tüm devlet üniversitelerine yaygınlaştırılması yararlı olacaktır.

Üniversitelerin yatırım harcamaları konusunda yaşanan sorunlar büyük ölçüde cari harcamalar bakımından da söz konusudur. Cari harcamaların büyük bölümünü oluşturan personel harcamaları konusunda üniversite yönetiminin herhangi bir müdahale yetkisi yoktur. Ücret belirlemesi tümüyle merkezi bir biçimde hükümetlerin tercihleri doğrultusunda parlamentonun onayı ile gerçekleştirilmektedir. Uygulanan ücret politikası, öğretim elemanlarının performansına değil sahip oldukları statüye dayanmaktadır. Bu durum, gerek öğretim elemanları gerekse kurum bakımından çalışma motivasyonunu azalttığı için verim düşüklüğüne yol açmaktadır. Öğretim elemanlarının objektif kıstaslara göre ölçülen performanslarına dayalı bir ücret farklılaşmasına gidilmesi ve giderek sürekli kadro sisteminden sözleşmeli çalışma statüsüne geçilmesi üniversitelere dinamizm getirerek verimi arttıracaktır.

Benzer sorunlar, üniversitelerde günlük olarak çarkın dönmesinde büyük yeri olan diğer cari harcamalar için de geçerlidir. Kitap, kırtasiye, temizlik malzemesi gibi tüketim maddesi alımları, telefon, elektrik, yakıt, su gibi giderler ve yolluk ve harcırahlar diğer cariler kaleminden karşılanmaktadır. Bu kalemlerden yapılacak harcamalara kısıtlama getirmek ve alt kalemler arasında aktarma yapılmasını engelleyen katı kuralları uygulamak, hizmetin yürütülmesini ciddi ölçüde etkilemektedir. Yolluk yetersizliği yüzünden öğretim üye ve yardımcılarının bilimsel toplantıları izleyememesi, hatta tez jürilerine katılmakta dahi zorlanması, kağıt ve diğer kırtasiye malzemelerinin eksikliğinin eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemesi gibi sonuçlarla karşı karşıya kalınmaktadır.

Üniversiteler, gerek harcamalarla ilgili mevzuat açısından gerekse gelir elde etme çabalarında katı yasal düzenlemeler nedeniyle yukarıda sayılan türden, hizmeti ciddi ölçüde etkileyen sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Sözü edilen kısıtlamaları aşmak için üniversite yöneticileri çoğu kez dolambaçlı yollardan geçmek zorunda kalmakta ve zaman zaman yasal kısıtlamaları zorlama yoluna gitmektedirler. Bugün üniversiteler bünyesinde çok sayıda bağımsız bütçenin ortaya çıkmasının bir nedeni de söz konusu kısıtlamaları aşma çabasıdır denilebilir. Ayrıca, üniversitelerce kurulan vakıflar ve bunlara bağlı şirketlerin faaliyetleri de bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Bu sorunları aşmak için, üniversitelere mali kaynakların geniş takdir yetkisiyle toplu bir şekilde tahsis edilmesi yoluna gidilebilir. Ancak, kaynak kullanımında bu tür bir esneklik getirilmesi, mevcut yönetim ve denetim anlayış ve uygulamasında köklü değişikliklerin benimsenmesini gerektirir. Yönetimde profesyonellik ve şeffaflık, denetimde ise verimlilik ve

etkinlik anlayışı egemen olduğunda, adı geçen önerinin uygulanabilir hale geleceği söylenebilir.

Yukarıda belirtildiği gibi, üniversiteler katma bütçeli kuruluşlar olarak kuruldukları halde, finansman ihtiyacının tümüne yakın bir bölümü Devlet Bütçesi'nden karşılanmaktadır. Devlet bütçesinin imkanlarının bilinen nedenlerle kısıtlı olması yüzünden üniversitelere tahsis edilen mali kaynakların ihtiyaçların oldukça gerisinde kaldığı bilinmektedir. Bu durum yükseköğretim sistemindeki kapasite artırma çabaları da dikkate alındığında büyük ölçüde kaliteden taviz verilmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede, üniversitelerin söz konusu finansman yükünün bir kısmını öğrencilerine aktarması düşüncesi olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Üniversitelerin eğitim hizmetini bir bedel karşılığı satabilme konusunda yeterli bir esnekliğe sahip olmadığı bilinmektedir. Bu konuda bir ilk adım olarak 1985 yılında öğrencilerin cari hizmet bedellerine katılması adı altında bir uygulama başlatıldı. Başlangıçta cari maliyetin yüzde 6'sı dolayında bir kısmı katkı payı olarak öğrenciden tahsil edilirken, bu oran günümüzde yüzde 1.5 düzeyine gerilemiştir. Ayrıca, öğrencilerden alınan paralar bir fonda toplanmakta ve öğrencilerin beslenme, barınma, sağlık, spor ve diğer ihtiyaçlarıyla öğrencilere yönelik yatırım projelerine tahsis edilmektedir. Dolayısıyla, üniversitelerin öğrencilerinden sağlayabileceği gelirlerin miktarı ve kullanımı bakımından yetkilerin Bakanlar Kurulu ve TBMM'de toplanması ve buralarda alınan kararlarda üniversite ihtiyaçları yerine daha çok politik değerlendirmelerin ağırlık kazanması, bu hususta daha ileri adım atılmasını önlemektedir. Öğrencilerden alınacak öğrenim bedellerinin belirlenmesi konusundaki yetkinin büyük ölçüde üniversitelere bırakılmasında yarar görülmektedir.

Üniversitelerde eğitimin kısmen paralı hale getirilmesine karşı genellikle ileri sürülen görüş, öğrencilerin tümünün öğrenim bedelini ödeme gücünün olmadığı ve dolayısıyla böyle bir uygulamanın bireyler arasında ayırım yapılmasına yol açacağı yönündedir. Gerçekte, bugünkü işleyiş biçimiyle ülkemizdeki üniversite giriş sistemi insanların maddi güçlerinden kaynaklanan farklılıklarını daha fazla artırıcı etkiler yaratan bir mekanizmaya sahiptir. Bilindiği gibi, özellikle örgün öğretimde belirli branşlarda eğitim görmek isteyen bir öğrencinin üniversite hazırlık kurslarına devam etmeden bu amacını gerçekleştirmesi hemen hemen imkansız hale gelmiştir. Bu bakımdan, lise eğitimine paralel bir şekilde yürütülen üniversite hazırlık kursları için yapılan harcamaların boyutları gerçekten üniversitelerin tümünün toplam bütçesini aşacak seviyeye ulaşmıştır. Bir başka ifade ile, öğrenciler ve velileri yalnızca üniversiteye giriş için böylesine büyük bir mali kaynağı kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Doğal olarak, maddi durumu daha iyi durumda olan aileler çocuklarını niteliği yüksek hazırlık kurslarına gönderebilmekte, hatta özel ders aldırılmaktadırlar. Böylece, bu tür ailelerin çocukları, nispeten daha düşük bir maddi güce sahip ailelerin bireyelerine göre daha avantajlı bir konuma gelmektedirler. Ayrıca, özel ders biçiminde yürütülen üniversite hazırlık kursları kayıt dışı ekonominin büyümesine yol açtığı için ilave sakıncalar taşımaktadır.

Üniversiteye giriş için ödenen bedellerin üniversite sistemine bir finansman kaynağı olarak kanalize edilmesi durumunda, üniversitelerde hem sayısal büyüme sağlanacak hem de kalite arttırılabilecektir. Böyle bir yola gidilmesi durumunda, üniversiteye giriş için sürüp giden kıyasıya yarış azalacak, öğrenciler ve veliler emek ve paralarını üniversiteye girebilmek için değil üniversitede nitelikli bir eğitim görmek için kullanacaklardır. Bugün, önemli bir büyüklüğe ulaşmış olan üniversite hazırlık kursları sistemi de etkin bir yönlendirme ve teşvik sistemiyle ortaöğretim düzeyinde faaliyet gösterecek formel kurumlar biçimine dönüştürülebilir.

Hiç kuşkusuz, üniversite eğitiminin prensip olarak paralı hale getirilmesi benimsendiği takdirde, sistem bireylerin eğitim özgürlüklerini garanti edecek ve fırsat eşitliğini bozmayacak şekilde yeniden düzenlenebilir. Maddi gücü yetersiz fakat başarılı öğrenciler için etkin işleyen bir burs ve kredi sistemi yürürlüğe konulabilir. Eğitimi süresi içinde ve iyi derece ile tamamlayan öğrenciler için faiz indirimleri gibi teşvikler, buna karşılık yıllarca mezun olamayanlar için de caydırıcı düzenlemeler yapılabilir. Alınacak öğrenim harçları bakımından talep ve arz koşullarına bakılarak farklılıklar getirilebilir. Ayrıca, yeni kurulan ve az gelişmiş yörelerde bulunan yükseköğretim kurumları için belli bir süre özendirici ayrıcalıklar tanınabilir.

Böyle bir düzenlemeye gidilmesinin üniversitelerin mali kaynaklarını ciddi oranda arttıracığı kuşkusuzdur. Ancak, söz konusu düzenlemelere paralel olarak yukarıda belirtilen harcama mevzuatının katılıklarının giderilmesi gerekmektedir. Personel politikasından ders programlarının düzenlenmesine, araştırma-geliştirme faaliyetlerinden toplumun kültürel gelişmesine katkı yapmaya kadar uzanan bir dizi faaliyetin gerçekleştirilmesinde üniversitelerin yeni bir anlayış içinde yönetilmesi halinde, paralı sisteme geçiş bir anlam ifade edecektir.

5.4. DİĞER ÖNERİLER

1. Her üniversitenin bir eylem planı olmalıdır. Bu plan gelecek 5-10 yılın faaliyetlerini, hedeflerini ve maliyetlerini kapsamalıdır. Bu plan akademik açıdan YÖK ve mali açıdan Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından kabul görmüş olmalıdır. Böylece, bütün taraflar bu eylem planı çerçevesinde hedeflere ulaşmak konusunda gerekli çabayı göstermelidir. Böyle bir yaklaşım, izlenecek politikaların siyasetten ayrı tutulmasına da neden olacaktır. Bunun sonucunda, başta Parlamento olmak üzere yürütme; stratejik hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı konusunda bir fikre sahip olabilecek ve üniversiteler de kamu kaynaklarından daha fazla yararlanmak konusunda kendi aralarında rekabet edeceklerdir.
2. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun işlevini gerçekleştirebilmesini sağlayacak yönde yasal ve idari önlemler alınmalıdır.
3. Üniversiteler hedeflerine ulaşabilmeleri konusunda kendi seçeneklerini kendileri tespit edebilmeli, bürokratik kontroller azaltılmalı ve kendi belirleyecekleri politikalar yoluyla iş piyasasının taleplerini ve diğer sosyal talepleri karşılamak üzere serbest bırakılmalıdırlar. Böylece, diğer üniversitelerle eğitimin kalitesini artırma konusunda rekabet edebilecekler ve başarısız olmaları halinde bunun sonucuna katlanacaklardır. Bu bağlamda, üniversitelerin inisiyatif kullanmalarını ve çözümlere ulaşmalarını engelleyen kuralları ortadan kaldırmak gerekmektedir.
4. Üniversitelere ödenekler torba bütçe şeklinde tahsis edilmelidir. Torba olarak verilen ödeneklerin hangi hizmetler için kullanılacağını her üniversite kendi önceliklerine göre tespit etmelidir. Ayrıca, katma bütçe dışında sağlanan diğer kaynaklardan elde edilen gelirlerin üniversite bütçesi içinde yer alması ve buralardan yapılan harcamaların denetlenebilmesi gerekmektedir.

5. Üniversitelere tahsis edilen ödeneklerin harcama esas ve usulleri genel bütçeli kurumlarla aynı hükümleri taşımaktadırlar. Bu durum hizmetlerin zamanında gerçekleştirilmesi konusunda bazı aksamalara neden olmaktadır. Bu nedenle, üniversiteler harcamalar konusunda temel mali mevzuatın tamamen dışına çıkarılmasa bile en azından kendi özel şartları dikkate alınarak iş ve işlemlerini kolaylaştırıcı bazı yeni düzenlemelere gidilmelidir.
6. Üniversitelere ait taşınmaz mallar mevcut uygulamaya kıyasla daha özerk kullanılabilmelidir. Üniversite, devlet tarafından tahsis edilen arazi ve bina şeklindeki taşınmazlarını en iyi biçimde kullanabilme konusunda tamamen bağımsız kılınmalıdır. Burada ana hedef, üniversitenin mevcut taşınmazların kullanımını, en etkin akademik eğitimi sağlayacak şekilde planlayabilmesine imkan vermektir. Ancak bu özerklik, taşınmazların satılması, uzun dönem için kiraya verilmesi veya gerekli yerlerden izin almadan akademik olmayan amaçlar için kullanılması hakkı olarak yorumlanmamalıdır.
7. Üniversiteler satınalma konusunda özerkliğe sahip olmalı ve böylece piyasadan alınacak mal ve hizmetlerden en uygun olanını seçebilmelidirler. Üniversitelerin üçüncü şahıslarla yaptıkları sözleşmeleri hakkaniyet ölçüleri dahilinde sonuçlandırabilmeleri konusunda yöntemler geliştirilmelidir. Ancak, bunlar yapılan iş ve işlemlerin denetlenmeyeceği anlamına da gelmemelidir.
8. Üniversiteler personeline ait maaş ve çalışma şartlarını belirlemede belirli limitler dahilinde özerk bırakılmalıdır. Çalışma verimi düşük personelin işten çıkarılması veya mali desteğin kesilmesi yetkisi de bu özerklik kapsamında yer almalıdır.
9. Üniversitelerin tıp fakültesi ve hastane kurmaları konusunda mevcut tıp fakülteleri ve hastanelerinin sayısı ve coğrafi dağılımı dikkate alınmalı, tıp fakültesi hastanelerinin piyasaya sağlık hizmeti veren kurumlar olarak değil de; tıp fakültelerinin araştırma ve uygulama ihtiyaçlarını karşılayan birimler olarak düşünülmesi zorunluluğu beraberinde getirilmelidir. Bu nedenle, tıp fakültesi kurulması gerekiyorsa hemen arkasından oldukça yüksek maliyetli bir yatırım olan hastane kurulması yoluna gidilmemeli, fakültenin araştırma ve uygulama ihtiyaçlarını karşılamak üzere o yörede bulunan mevcut devlet hastanelerinden yararlanılmalıdır. Bu durum, verimsiz bir şekilde çalışan devlet hastanelerinin verimli hale gelmeleri sonucunu da beraberinde getirecektir. Ayrıca, tıp fakültelerine tahsis edilen ödenekler; hastanelere ayrılan ödeneklerden ayrı tutulmalı, hastaneler genel giderlerini kendi öz gelirleri ile karşılamalıdır.

5.5. FİNANSMAN ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER

5.5.1. PROF. DR. M. NİHAT HATİBOĞLU'NUN GÖRÜŞLERİ

Bu rapor, kamu üniversitelerinin ileride paralı üniversitelere dönüşmesine ortam ve gerekçe hazırlamak eğilimindedir. Son yıllarda paralı üniversiteyi savunanların gerekçeleri bir raporda sayılmıştır. Böyle bir anlayışı yanlış buluyorum. Kamu üniversiteleri ruhu ve evrensel anlayışı gereği paralı üniversite olamaz. Harç adı altında yüksek miktarlarda para alınması, o kurumun parasız olduğu anlamına da gelmez. Nitekim, bugün öğrencilerden alınan para "Cari Hizmet Ödeneği" adıyla alınmaktadır. Bu adla para alınması bile anayasaya aykırıdır. Çünkü, anayasa, öğrencilerden "harç" alınmasını öngörmektedir.

Anayasaya aykırı olarak alınan bu paranın, komisyon raporunda, giderlerin en az yüzde 25'i olması önerilmektedir. Türkiye'de paralı eğitime rahatça para ödeyebilecek nüfusun oranı yüzde 20'yi geçmez. Devlet, yüzde 20'nin rahatça ödeyebileceği parayı yüzde 80'e ödettiremez. Doğru değildir. Bunun yerine, yüzde 20'den vergi alınmasıyla, her öğrencinin harç düzeyinde eşit ödeme yapmasının sağlanması gerekir. Kamu üniversitelerinin öğrencilerden alacağı harç miktarı, harç kavramı boyutunu geçmemelidir. Bütün kamu hizmetlerinden alınan harç, vatandaşın o parayı yakınmadan ödeyebileceği miktarı geçmez. Tapu harcı, mahkeme harcı buna örnek gösterilebilir.

Kamu üniversitelerine, son aylarda dile getirilen bir miktar paralı öğrenci alınması ise son derece yanlıştır. Bu durum, anayasaya ve yasa önünde eşitlik ilkelerine aykırıdır. Aynı zamanda toplumsal barışı ve üniversitenin iç huzurunu bozacaktır.

Üniversitelerde kaynak yaratmak ve kontenjan artırımını için bugün uygulanmakta olan İkinci Öğretim geliştirilmelidir. Bunlardan alınacak ücretler de hiç bir zaman özel üniversite ücretleri denginde olmamalıdır. Bugünkü miktarlar yerindedir. Ayrıca, yasada değişiklik yapılarak, ikinci öğretim öğrencilerine de harç kredisi verilmelidir.

Harç, 1869 yılından bu yana üniversitelerin her mevzuatında yer almıştır. Ne var ki, hepsinde de harç miktarı her öğrencinin ödeyebileceği miktarın üstünde olmamıştır. Bu yönlerden, Finansman Alt Komisyon Raporunun harç miktarını aşacak para miktarına ve gerekçelerine katılmıyorum.

Prof. Dr. M. Tahir Hatiboğlu

Yükseköğretim ÖİK Üyesi ve Yönetimin Yeniden Yapılandırılması Alt Komisyon Raportörü

5.6. FİNANSMAN ALT KOMİSYONU ÜYELERİ

1. Prof. Dr. Hasan Kazdağlı (Başkan)	Pamukkale Üniversitesi Rektörü
2. Gülten İşçimen (Raportör)	Maliye Bakanlığı, BÜMKO, Uzman
3. Prof. Dr. Hasan Basri Şentürk	KTÜ Öğr.Üyesi, Rektör Yrd.
4. Doç. Dr. Hüseyin Koç	Gaziosmanpaşa Üniversitesi Öğr.Üyesi
5. Prof. Dr. Ali İhsan Kopya	KTÜ Öğr.Üyesi
6. Prof. Dr. Yaşar Nuri Şahin	Atatürk Üniversitesi Öğr.Üyesi
7. Ahmet Kesik	Maliye Bakanlığı, BÜMKO, D.Bşk.

6. ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ SİSTEMİ ALT KOMİSYONU

6.1. Giriş

Ülkemizde yükseköğretime devam etmek isteyenlerin sayısının, yükseköğretim kurumlarının kontenjanlarından fazla olması, bir seçme işlemi zorunlu duruma getirmiştir. Örneğin, 1961 yılında başvuran sayısı 25 bin civarındayken, bu sayı 1974 yılında 230 binlere, 1990 yılında 900 binlere, 1999 yılında ise 1.5 milyona yükselmiştir. Yerleşen sayısı ise ortalama olarak % 25'ler civarında kalmıştır.

Aslında Yükseköğretim Programlarının (YÖP) kontenjan sayısı başvuran sayısına eşit bile olsa, bazı YÖP'lerin daha fazla tercih edilmesi nedeniyle bir seçme işleminin yapılması zorunludur.

Buna göre, başvuranlardan bir bölümü YÖP'lere alınabildiğine göre, bunlar tüm adaylar arasından nasıl seçilecekler, hangi YÖP'e nasıl yerleştirileceklerdir? Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS) işte bu soruna bir çözüm olarak geliştirilmiştir. 1974 yılından itibaren de bu amaçla sınavlar yapma görevi, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) adıyla kurulan kuruluşa verilmiştir. ÖSYM'nin görevleri Yükseköğretim Kanunu'nun 10. Maddesinde şu biçimde belirtilmiştir:

"Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Yükseköğretim Kurulunun tespit ettiği esaslar çerçevesinde yükseköğretim kurumlarına öğrenci alınması amacıyla sınavları hazırlayan ve yapan, öğrenci isteklerini de gözönünde tutarak Yükseköğretim Kurulunun tespit ettiği esaslara göre değerlendiren, öğrenci adaylarının yükseköğretim kurumlarına yerleştirilmesini sağlayan ve faaliyetlerle ilgili araştırmaları ve diğer hizmetleri yapan Yükseköğretim Kuruluna bağlı bir kuruluştur."

ÖSYM kendisine verilen bu görevle Türk eğitim sisteminde oldukça önemli sayılabilecek bir görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Buna göre, bir ortaöğretim kurumunu bitirmiş öğrencileri, istekleri tercihleri ve sınavdaki puanları doğrultusunda bir yüksek öğretim programına yerleştirmektedir. ÖSYM bu seçme işiyle, YÖP'lere yerleşen adaylara hem akademik öğrenim görme fırsatı sağlamakta hem de adayların tercihleri doğrultusunda bir meslek sahibi olmalarına katkıda bulunmaktadır. Bu amaçla hazırlanmış olan testlerle isabetli ve adil **sıralama** kararlarının verilmiş olması, ÖSYM'nin sadece eğitim sisteminde değil, ülkemizin sosyoekonomik ve kültürel gelişiminde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

6.2. Yükseköğretime Öğrenci Seçme Sisteminin Kısa Tarihçesi

1956 yılına kadar İstanbul Teknik Üniversitesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi okullar hariç diğerlerine öğrenci alırken bir seçme sınavından yararlanılmamış, lise diploması almış olan herkes diplomalarına göre bu okullara kayıt yaptırabilmiştir. Bu yıllardan sonra yükseköğretim kurumlarında ciddi bir kapasite sorunu ile karşılaşılması, 1960 yılından sonra her kurum kendi giriş sınavını ayrı ayrı yapmaya başlamıştır. Bu durum ise;

- adayların birkaç kez sınava girmelerine,
- uygulanan sınavlar arasında güçlük, objektiflik, geçerlilik, güvenilirlik ve değerlendirme gibi özellikler bakımından eşitliliğin sağlanamamasına,
- para, zaman ve emek yönünden kayıpların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1950'lilerin sonunda 1960'ların başında bazı fakülteler "testlerle" giriş sınavları yapmışlardır.

1963 yılından sonra, Üniversitelerarası Kurul "merkezi sistem" ile öğrenci seçilmesini kabul etmiştir. ODTÜ ise kendi sistemini bir süre uygulamıştır. Buna göre, merkezi sistemle öğrenci seçme işi;

- 1964-1967 yılları arasında Ankara Üniversitesi
- 1967-1973 yılları arasında İstanbul Üniversitesi
- 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan sınavlarla gerçekleştirilmiştir.

Hem aday sayısının hem de sınavın uygulanması sırasında karşılaşılan sorunların artması yeni bir merkezi sistemle öğrenci seçilmesini gündeme getirmiştir. 1974 yılında, Üniversitelerarası Kurul çıkardığı yeni bir yönetmelikle, öğrenci seçme işinin merkezi bir sistemle yapılmasını benimsemiş ve ÖSYM'nin kurulmasını karara bağlamıştır.

6.3. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)

ÖSYM, kurulduğu günden itibaren 1981 yılına kadar tek aşamalı bir sınav yürütmüş, 1981 yılından 1999 yılına kadar ise sınav iki aşamalı olarak uygulanmaya başlanmıştır.

1974 yılından 1981 yılına kadar uygulanan testler

1. Genel Yetenek Testi
2. Fen Bilimleri Testi
3. Sosyal Bilimler Testi
4. Yabancı Dil Testi

1981 yılından itibaren ÖSYM daha önce aldığı kararları uygulamaya başlamış ve merkezi sınavı iki aşamalı olarak yürütmeye başlamıştır. Sınavın ilk aşamasını Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS), ikinci aşamasını ise Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) oluşturmuştur.

6.4. Değişikliğin Dayanakları ve Gerekçesi

1974 yılından 1981 yılına kadar hem sınava giren aday sayısında büyük artışlar olması hem de Genel Yetenek Testinde sorulan sorunların çözüm yollarının deşifre olması merkezi sınavın hem testlerinde hem de uygulama koşullarında bazı iyileştirmeler yapılmasını gerekli kılmıştır.

Sınavın iki aşamalı duruma getirilmesiyle şu yararların elde edilmesi düşünülmüştür .

1. Adaylara sorulan soru sayısının yaklaşık % 75 kadar artırılması ve bu yolla test puanlarının kapsam geçerliliğinin ve güvenilirliğinin artırılarak, ölçme hatasının azaltılması.
2. Sınavın ikinci aşamasından, yedi çeşit ağırlıklı standart puanın elde edilmesi ve bu yolla YÖP'lerin kendi gereklerine uygun öğrenci belirleme şansının artırılması.
3. Sınavın tek oturumda yapılması kaygı, yorgunluk, sağlık, beklenmedik olaylarla karşılaşma vb. gibi etkenlerden gelen olumsuzların adayları sınav sonuçlarının etkilemesi nedeniyle eleştirilmekteydi. Sınav iki aşamalı duruma getirilerek, bu tür olumsuzların azaltılması yoluna gidilmesi.

4. Birinci aşama sınavının sonunda, adaylara verilen sınav sonuç bilgileri sayesinde, adayların daha bilgili ve gerçekçi tercih yapmalarının sağlanması.
5. Birinci aşama puanlarının, özel yetenekle ilgili programlar tarafından daha rahatlıkla kullanılabilmesi.
6. Aday sayısının artması, sınav merkezlerinin de artmasına neden olmaktadır. Sınavların sıkı bir denetim altında yapıyor olmasına rağmen birinci aşamasında meydana gelen aksaklıkların saptanması ve giderilmesi.

6.5. ÖSS Testlerinin Amacı ve Bu Testlerde Yoklanan Bilgi ve Beceriler

ÖSS ve ÖYS testlerinin kapsamı belirlenirken, Türk Milli Eğitiminin amaçları arasında sayılan nitelikler göz önünde tutulmuştur. Bu niteliklerden hem temel yurttaşlık görevlerini yerine getirmeye hem de daha sonraki öğrenimde başarılı olmaya güçlü katkılarda bulunabileceği düşünülen zihinsel becerilere ağırlık verilmiştir.

İlköğretimin ve ortaöğretimin nasıl bir insan yetiştirmeye yöneldiği düşünüldüğünde amacın, tek cümleyle, çevresiyle sağlıklı bir denge kurabilecek bilgili yurttaşlar yetiştirmek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Genel bir ifadeyle ÖSS'de Türkçe, Sosyal Bilimler, Matematik ve Fen bilimleri alanlarındaki temel bilgilerle verimli bilgi edinme yolları üzerinde durulmaktadır. Adayların bu alanlardaki temel bilgilerle düşünebilme dereceleri ölçülmek istenmektedir.

ÖYS testlerinde ise belirli bir alana ilişkin, daha çok okul öğrenmelerine dayalı olarak bilgi birikiminin hatırlanmasını, kavranmasını ve uygulanmasını gerektiren becerilerin yoklanması amaçlanmaktadır.

6.6. 1987 Yılında Yapılan Değişiklikler

1981 yılından itibaren uygulamaya konan iki aşamalı sınav sistemi, böyle bir değişiklikten beklenen sonuçların büyük bir kısmını vermiştir. Altı yıl uygulanan iki aşamalı sınav sistemi genel olarak ilk kurulduğu biçimiyle işlemiştir. Sadece 1982 yılında, ortaöğretim başarı ölçüsü test puanlarına ek bir yordayıcı olarak dikkate alınması yoluna gidilmiş, sistemde bundan başka önemli bir değişiklik yapılmamıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda aşağıdaki önerilerin uygulamaya konması kararları alınmıştır:

1. İki Aşamalı Sınavın Ayrı Sınavlar Olarak Düşünülmesi:

Başvuru belgesinde yalnız ÖSS'ye girmek istediklerini belirten adayların ÖSS puanları iki yıllık meslek yüksekokulları, teknik ve mesleki eğitim programları, açıköğretim fakültesinin programları ve özel yetenek sınavıyla öğrenci alan yükseköğretim programlarının bazılarında yerleştirme yapılmasında kullanılacaktır.

2. İkinci Basamak Sınavının Çeşitlendirilmesi

Yükseköğretim programlarına bu programlarda başarılı olma olasılığı yüksek adayları seçme ve yerleştirme amacıyla verilen kararlardaki isabeti artırmak için ikinci basamak sınavının çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu amaçla, ikinci basamak sınavında adaylara

sadece girmek istedikleri yükseköğretim program grubu ile yakından ilgili testlerin uygulanması yoluna gidilmiştir.

6.7. 1999 Yılında Yapılan Son Değişiklikler

Daha önceleri benimsenen yaklaşımın aksine yani değerlendirme araştırmaları yapmadan tamamen politik ve yönetsel yaklaşım ile, 1999 yılından itibaren YÖK tarafından geçmiş yıllardaki uygulamalara bazı temel değişiklikler getirilmiştir. Yeni bir "sistem" "model" uygulamaya konulmuştur.

- Birinci değişiklik, iki basamaklı olarak yürütülen sınav sisteminin tek basamaklı sınav durumuna getirilmesi ve yükseköğretim kurumlarına temel kavram ve ilkelerle düşünme becerilerini yoklayarak (ÖSS benzeri testlerle) öğrencilerin puanlarını belirleme iddiası.
- İkinci değişiklik, sisteme uzun zamandır katkıda bulunan Ortaöğretim Başarı Puanının (OÖBP) ağırlıklandırılması. Öğrencilerin diploma notlarının yanı sıra, geldikleri ortaöğretim kurumlarının ÖSS'deki puanlarının da gözönünde tutulması ve bu iki ölçü ağırlıklandırılarak Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı (AOBP) olarak seçme ve yerleştirmeye esas puanlara eklenmesi.
- Üçüncü değişiklik, daha önce meslek liselerinden gelen öğrencilere kendi alanlarıyla ilgili yükseköğretim programı tercihlerine yansıtılan ek katsayı uygulamasının, lise alan/kolları için de yaygınlaştırılması. Hangi tür liseden gelirse gelsin kendi alanının devamı sayılabilecek programları isteyen adaylara yerleştirilmelerinde belli avantajlar sağlanması. Kendi alanının devamı olmayan programa yerleşmelerinin ise özendirilmemesi, dezavantaj öngörülmesi.
- Dördüncü değişiklik, adayların daha gerçekçi tercih yapmalarını sağlamak için tercihlerini, sınav sonuçları ellerine ulaştıktan sonra yapmalarının sağlanması.
- Beşinci değişiklik dille ilgili YÖP'lere ÖSS ve Dil Sınavları ile öğrenci alınması ve dil sınavının ayrı bir tarihte uygulanması.

Sınav sistemine getirdiği değişikliklerle YÖK aşağıdaki noktalarda belirtilen amaçlara ulaşılacağını düşünmüştür:

- Ortaöğretimde okuyan öğrencilerin dersleriyle ve okullarıyla daha çok ilgilenmelerini sağlamak.
- Öğrencilerin daha gerçekçi tercih yapmalarına katkıda bulunmak.
- Dersanelere olan bağımlılığı azaltarak öğrencileri okul eğitimine yönlendirmek ve sınıftaki öğrenmelerini canlandırmak.

Bunun yanında YÖK tarafından yayımlanan bir raporda (araştırma raporu değil) yıllarca uygulanan testlerin salt ölçme açısından değerlendirildiğinde kötü bir sistem olmadığı ancak ciddi olumsuz sonuçlara da yol açtığı vurgulanmıştır. Öğrencilerin okul dışı ortamlarda, kalıplara dayalı çok sayıda örnek soru çözenin neticesinde temel kavramlara dayalı yorum

yapma, yazılı ve sözlü ifade etme ve kaynak kullanma yetenekleri törpülenmiş ezbere alışmış bireyler haline dönüştüğü vurgulanmıştır.

Bu nedenle birçok ülkenin yükseköğretim sınavlarında değişikliklere giderek, bilgiden ziyade temel kavramlara dayalı okuduğunu anlama ve yorumlama yeteneklerini ölçen sınavlarla ortaöğretimdeki başarının ön plana çıkarıldığına dikkat çekilmiştir. YÖK, bu gerekçeyi de tek aşamalı sınava geçilmesinin önemli bir nedeni olarak görmektedir.

6.8. 1999 Yılında Yapılan Değişikliklere Yöneltilen Eleştiriler:

1999 yılından itibaren uygulamaya konan yeni ÖSS çeşitli açılardan eleştiriler almıştır. Bu eleştiriler şu noktalarda toplanabilir:

- Basına da yansıdığı gibi bu temel değişikliği ÖSYM yetkilileri benimsememiş eleştirmişler, hatalı yönlerini göstermişler ama YÖK buyurduğu için uygulamışlardır.
- Sistemle ilgili yapılacak değişikliklerin mutlaka araştırmalara dayandırılması gerekir. Özellikle üniversiteye öğrenci seçme sistemiyle ilgili olarak araştırmalara dayanmayan kararların olumsuz sonuçlar doğurması Türkiye'nin geleceğiyle ilgili zararlar oluşturacaktır.
- 1981 yılında tek aşamadan, iki aşamaya geçerken ortaya konan gerekçelerin geçerliği ortadan kalkmamıştır.
- Sınavın iki basamaktan tek basamağa indirilmesiyle, adaylara sorulan sorularda önemli ölçüde bir azalma olmuştur. Soru sayısındaki azalma ölçmenin kapsam geçerliliğinin ve güvenilirliğin azalmasına, güvenilirliğin azalması da ölçme hatasının artmasına kararların isabetsizliğine neden olacaktır.
- Tek aşamalı sınav yöntemiyle, sınav günü sağlık, heyecan ya da beklenmedik olaylarla karşılaşan adayların sınav sonuçları olumsuz yönde etkilenebilmekte ve adayların bu durumu telafi etmeleri bir sonraki yıla kalmaktadır. Bireylerin gelecekle ilgili kararların tek sınavla belirlemek doğru görünmemektedir.
- Sorunlara bilimsel yaklaşımda karar verilecek durumla ilgili farklı gözlemler yapılması ve bu gözlemlerden elde edilen verilere dayanılarak karar verilmesi önemlidir. Giriş sınavının tek basamağa indirilmiş olması bireyler hakkında doğru kararlar vermede olumsuz rol oynayacaktır.
- OÖBP'nın, ÖSS puanlarına göre ağırlıklandırılması, önceki uygulamaya göre, ÖSS'de başarılı olan okulların lehinde önemli artışlar getirebilecektir. Önerilen uygulama, eğitim-öğretim olanakları pek elverişli olmayan ve ÖSS'deki başarısı daha az olan bir okuldan mezun öğrencilerin, OÖBP'ları ÖSS başarısı daha yüksek olan bir okuldan mezunlarla aynı olsa bile, bu öğrencilerin AOBP'larında diğerlerine göre bir azalma olabilecektir. Giriş sınavı bireysel bir yarış iken, bazı bireylerin bu bireysel yarışta mezun oldukları kurumun avantajlarından diğer bireylerin aleyhine büyük yararlar sağlaması eşitliği, girişin adil olmasını zedeler.

- OÖBP'nda öğrencinin ortaöğretim yıllarındaki başarı notları ya da diploma notu yerleştirmeye esas ÖSS (Y-ÖSS) puanları içerisinde önemli ve belirleyici bir yer kazanmaktadır. Zaman içerisinde birçok okul, öğrencilerinin diploma notlarının katkısını arttırmak amacıyla olduğundan daha katkılı notlar verme eğilimi içerisinde girerse bu önlenebilir mi?
- Okulların sahip oldukları eğitim olanakları ve öğrenci popülasyonunun sosyo-ekonomik durumları ülke çapında geniş bir yelpazeye yayıldıkları bilinen bir gerçektir. Teorik olarak; aynı yeteneğe, aynı bilgiye ve aynı beceriye sahip öğrenciler ÖSS sınavına göre farklı konumlarda olacaklardır. Daha iyi okula giden, eğitim olanaklarından daha iyi yararlanma olanağına sahip öğrencilerin daha başarılı olması doğaldır. Bu durumu dengeleyecek en önemli faktör Orta Öğretimdeki öğrencinin başarı durumudur. Standardize edilmiş Orta Öğretim Başarı Puanı (OÖBP) öğrencinin aynı öğretim kurumundaki başarıya göre sıralanmış yerini göstermektedir.
- Test sonucunda alınan standardize edilmiş puanlarla OÖBP'nin belirli ağırlıklarla birleştirilmesine dayanan puanlama sistemi, hem öğrencinin gerçek başarı durumunu daha objektif olarak belirlemede, hem de farklı eğitim ortamlarında okumaktan kaynaklanan dengesizliğin giderilmesinde en uygun yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bir başka deyimle, OÖBP'nin değerlendirmeye alınması üniversiteye girişte fırsat eşitliğine olumlu katkıda bulunmaktadır.
- Mevcut sistemde; orta öğretim kurumları arasında büyük dengesizlikler varken, ÖSS sınavlarına bakılarak, daha iyi eğitim olanaklarına sahip olan orta öğretim kurumlarına ayrıca puan verilmesi var olan dengesizliği daha da arttırmaktadır. Bu tür bir yaklaşımın avantajlı durumdaki öğrencileri daha iyiye, dezavantajlı durumda olan öğrencileri ise daha kötüye götüreceği açıktır.
- Bu yeni uygulamanın hemen uygulamaya konulmasıyla, üç yıl önce belirli lise kollarını seçen öğrencilere farklı uygulamalar da yapılmıştır. Sosyal (S) puan türüyle öğrenci alan bazı YÖP'lerin puan türleri Türkçe-Matematik (TM) olarak değiştirilmiş, dolayısıyla lise alan kolu Sosyal Bilimler olan öğrenciler bu programları tercih ettiklerinde OÖBP daha düşük bir katsayıyla çarpılmış (örneğin kamu yönetimi) ve bu öğrencilerin yerleşme şansları önemli ölçüde zedelenmiştir. Üç yıldır bu YÖP'lere hazırlık yapan öğrencilerin yerleşme olasılıkları neredeyse tamamen ortadan kaldırılmıştır. Gençlerin eğitim uygulamalarına güven duymalarını zedeleyen böyle bir uygulamanın bir kısım gencin gelecekteki yaşamlarını olumsuz etkilemesi düşündürücüdür.
- Sistem, bazı çelişkili OÖBP'leri de hesaplar görünmektedir. Örneğin Sosyal Bilimler alanından mezun olan bir öğrenci maliye programını tercih ederse öğrencinin OÖBP'nı 0,2 ile, iktisat programını tercih ederse 0,5 ile çarpılmaktadır. Hem iktisat hem de maliye programlarının ortak noktaları çok sayıda olmasına rağmen OÖBP'lerinin çarpım katsayıları nedense farklıdır.
- Yeni sistem, daha önce sadece TM öğrencilerinin tercih edebildiği bazı YÖP'leri, Fen kolundan gelen öğrencilerin tercihlerine de açmış ve bu YÖP'lere çoğunlukla Fen kolundan gelen öğrencilerin yerleşmesini sağlamıştır. TM alanından gelen

öğrenciler önemli ölçüde yerleşebildikleri YÖP'lerinde, kendi alanlarından gelen öğrencilerle değil, fen kolundan öğrencilerle yarışır duruma geçmişlerdir.

- Yeni sistem, öğrencilerin dershaneye olan taleplerinde bir azalma meydana geleceğini de savunmuş olmasına rağmen, gözlemler ve tartışmalar bunun aksinin gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.
- Yeni sistemin savunulmasında önceki yıllarda uygulanan testlerin salt ölçme açısından değerlendirildiğinde kötü bir sistem olmadığı ancak ciddi olumsuz sonuçlara da yol açtığı vurgulanmıştır. Öğrencilerin okul dışı ortamlarda, kalıplara dayalı çok sayıda örnek soru çözümlerinin neticesinde temel kavramlara dayalı yorum yapma, yazılı ve sözlü ifade etme ve kaynak kullanma yetenekleri törpülenmiş ezbere alışmış bireyler haline dönüştüğü dile getirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında yeni ÖSS'nin de yazılı ve sözlü ifade gücünü ölçmediği kesindir. Ayrıca yeni ÖSS olarak sunulan sistemde değişmeyen en önemli şey testin kendisidir. Testin yapısal olarak özelliklerinde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Hatta ÖSYM'nin 1981 yılında planladığı ve uygulamaya koyduğu yapı aynen korunmaktadır.

Bunun yanı sıra ikinci basamak sınavında kullanılan ÖYS testlerinin bir bilgi testi olduğu dile getirilmesine rağmen, bu testlerde kullanılan soruların neredeyse tamamı hatırlama davranışını ölçen sorular olmaktan daha çok yorumlama davranışları ölçen sorulardan oluşmaktadır. Zaten bu tür sınavlarda kullanılan soruların da bu tür sorular olması gerekir.

Yeni sınav sisteminin, öğrencilerin dershaneye olan taleplerini azaltmadığına dikkat edilirse, sorunların başka noktalardan kaynaklandığı ortaya çıkacaktır.

YÖK önerdiği yeni sınav sistemini çeşitli eleştirilere rağmen düzeltmek yerine sıkı sıkıya dayatmaya ve savunmaya devam eder görünmektedir. Özellikle son yayımlanan rapor ve 2000 yılı giriş uygulaması (YÖK, 1999) bunu gösterir niteliktedir.

6.9. ÖSYM'nin Türk Eğitim Sistemine Katkıları

Daha önce de belirtildiği gibi, 1960'lı yıllarda çeşitli üniversiteler ve onlara bağlı fakülteler öğrenci alırken birbirlerinden bağımsız davranırlardı. Öğrenciler her fakülteye bizzat kendileri giderek başvuruda bulunurlardı. Fakülteler sınav tarihlerini birbirlerinden bağımsız olarak saptarlar ve sınavları da fakültenin bulunduğu illerde yaparlardı. Bu durum hem bazı fakültelerin sınav tarihlerinin aynı güne rastlamasına hem de öğrenciler için büyük maddi sıkıntılara neden olurdu. Bu yıllarda yapılan sınavlar genellikle kompozisyon tipinde yazılı sınavlardı ve bu sınavları o fakülteden kişiler bir standardı ve objektifliği sağlamadan değerlendirirlerdi.

1974 yılında ÖSYM'nin kurulması ile birlikte, sınav sisteminin objektifliği, geçerliliği ve güvenilirliği konusunda önemli adımlar atılmış, 1981 ve 1987 yılında sınav sisteminde yapılan değişikliklerle sınavın objektifliği, adil oluşu, geçerliliği ve güvenilirliği konusunda ciddi önlemler alınmıştır.

ÖSYM'nin kuruluşu ile birlikte sınav sistemindeki değişiklikler şu şekilde özetlenebilir:

1. Öğrencilerin oturdukları yerlerde yada yakın bölgelerde sınava girmeleri bu yolla emek, zaman ve para yönünden büyük tasarrufların sağlanması.
2. Bu sınavlarda, tüm öğrencilere tek oturumda aynı soruların sorulması.
3. Testlerin güvenilirliğinin ve geçerliliğinin zedelenmemesi için sonuçların bilgisayar yardımı ile büyük bir gizlilik altında değerlendirilmesi.
4. ÖSYS testlerinde kullanılan soruların orta öğretimde başarılı olan öğrencilerin yerleştirilmesine hizmet etmesi.
5. Sınava giren öğrencilerin herhangi bir YÖP'e yerleştirilmelerinde orta öğretim başarı puanlarının kullanılarak eğitimde fırsat eşitsizliğinin azaltılmasına katkıda bulunması.
6. Sınavlarda rüşvet, torpil ve kopya gibi, sınavın güvenilirliğine olumsuz etkide bulunacak koşulların büyük ölçüde azaltılmaya çalışılması.
7. Üniversiteye girecek adayların yalnızca test puanlarına ve tercihlerine göre adil ve standart bir biçimde programlar için sıralanması. Bunların yanı sıra, sınav sistemiyle yapılmış çalışmalar, hem ÖSS hem de ÖYS testlerinin güvenilir ve geçerli olduğunu dair ipuçları sunmaktadır.

6.10. ÖSYM HAKKINDA ÖNERİLER

Üniversiteye girişin sınavsız olacağı yönündeki dayanaksız politik görüşler bir yana bırakılır ise, üniversiteye giriş "bilgi çağında" mutlaka bir yarış, bir sınav ile olmak durumundadır. Kuruluş yasası incelendiğinde ÖSYM, YÖK'ün içerisinde, ÖSYM Başkanlığı adı ile kurulmuş YÖK'ün bir alt birimi olarak görünmektedir. Yani ÖSYM kendi özgül kurumsal kimliği olmayan bir kuruluş statüsündedir. Özgül kurumsal kimliğine saygı gösterilip, buyurgan yöneticiler tarafından zorlanmadığı dönemlerde, üniversiteye giriş sınav uygulamalarını başarılı bir biçimde yürütmüştür.

İlk yıllarda sadece üniversiteye öğrenci seçme görevini yerine getiren ÖSYM, şu anda Türkiye'nin neredeyse tüm sınavlarını yürüten güvenilir bir kuruluş durumundadır. Deyim yerindeyse, üniversiteye öğrenci seçme işi, ÖSYM'nin normal sınavlarından biri durumuna gelmiştir. Gelişen ve genişleyen bu duruma karşın, ÖSYM'nin yapısında hiçbir değişikliğe gidilmemiş görünmektedir. Uzmanlığının geliştirilmesi ve özgül kurumsal kimliğinin yeniden oluşturulması yönünde bir çalışma yürütülmesi yararlı olabilecektir.

ÖSYM, üstlendiği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak yeniden örgütlenmeli ve bağımsız bir kurum statüsüne kavuşmalıdır. ÖSYM ile ilgili olarak teknik ve uzmanlık türü kararların vericisi genel anlamda YÖK olmayıp, ÖSYM'nin başkanı, araştırma, teknik ve yürütme birimlerinin kendisi olmak durumundadır. Özellikle sınavlarla ilgili kararlar gerçekten sınavlar üzerine çalışan uzmanlar, araştırmacılar ve akademisyenler tarafından alınmalıdır. Ülkemizde bu nitelikte uzmanlar, akademisyenler ve araştırmacılar üniversitelerimizde bulunmaktadır. YÖK'ün üniversite giriş konusunda "bilimden" "bilim adamından" ve universal akademik yaklaşımdan yararlanması gerekir. Kısaca ÖSYM, yerine getirdiği işlere bağlı olarak yeniden tanımlanmalı ve özgül kurumsal kimliğini kazanmalıdır.

2000 yılları için üniversiteye giriş konusunu 1999 yılı öncesi uygulamaları değerlendirilerek ve geliştirerek ele almak gerekmektedir. Bilimsel bir proje kapsamında konunun incelenmesi gereği kalkınma planında ifadesini bulmalıdır. Üniversiteye giriş kararlarına üniversitelerin de katılmasını sağlayacak uygulama geliştirilmelidir.

Öneri: Yeniden okul türü yerine çeşitli program türlerine göre yapılandırılacak olan ortaöğretime dayalı olarak yüksek öğretime üniversiteye öğrenci seçme ve yerleştirme sistemi ve sınav uygulamaları, yeteneği ölçmeye yönelik araçlarla (ÖSS türü) bilimin ışığında, öğrencilerin yetenek, başarı ve ilgilerine ve yönlendirmelerine herhangi bir dayatma olmaksızın yer veren bir sistem biçiminde Orta Öğretim Başarı Puanı dikkate alınarak MEB ile ÖSYM ve üniversitelerin ortak çalışması ile geliştirilmelidir.

6.11. ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ SİSTEMİ ALT KOMİSYONU RAPORUNA MUHALİF GÖRÜŞLER

6.11.1. PROF. DR. H. NİHAT BİLGEN'İN GÖRÜŞLERİ

Üniversite giriş sistemi, ulusal varlığımızın psikolojik evreninde, geleceğimiz için tehlikeler oluşturacak etkiler yapmaktadır.

Çocuklarımız, küçük yaşlardan itibaren, üniversite seçme sınavının yarattığı “ilerdeki tehlike”nin etkisini hissetmektedir. Bu tehlike, yaklaştıkça büyüyen ve temel değişkeni korku olan bir bunalım ortamı oluşturmaktadır.

Anneler ve babalar da çocuklarının geleceğini belirleyen bu sınava ilişkin kaygıların etkisinde, çaresizlik içinde çırpınmaktadır.

İnanıyorum ki; ulusumuzu bunalımlı bir toplum yapmak için çareler aransa, üniversite giriş sistemi “geçerli” ve “güvenilir” çarelerden biri olabilirdi. Kuşkusuz bu sistemin oluşturduğu psikolojik ve ahlaki sonuçların sebep-sonuç ilişkileri, bilimsel çalışmalarla belirlenmiş değildir. Ancak, sınav öncesi ailece, yaşananların ağır yükünün genç kişiliklerde yıkımlara varan etkiler yaptığı, sınavı kazananların çoğunun yerleştirildiği programdan memnun olmadığı; kazanamayanların ise, büsbütün bunalıma girdiği ve hayatının karardığı bir gerçektir. Birkaç kez sınav kazanamayan gençlerin birikimi ise, sosyal yapıda korkunç bir kangren bölgesi oluşturmaktadır.

Bu sebeple üniversite seçme sınavı kaldırılmalıdır. Üniversite giriş sistemi yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemede;

- Üniversite kontenjanları çağ nüfusunun yüzde 40'ının üstüne çıkarılmalıdır. Bilindiği gibi, bu oran Kanada'da % 62, Amerika'da % 60, diğer gelişmiş ülkeler de % 40-60 arasında bulunmaktadır. Eğer bu ülkeler ile yarışmayı düşünüyorsak, Lisans ve Lisans-üstü programlarda nicelik ve nitelik olarak onların düzeyini yakalamalıyız. Bunu başarabiliriz.
- Üniversite giriş sistemi, ilk ve orta öğretime dayalı (ÜSS'ye değil) ve onların devamı olmalıdır. Meslek Liseleri II yıllık genel eğitimin üstüne çekilerek Meslek Yüksek Okulları ile birleştirilmelidir. Eğitim sisteminin tümünde yatay ve dikey geçiş yolları herkese açık olmalıdır.

- Yüksek öğretim paralı olmalı, durumu el veremeyenler sonradan ödemek üzere kredi olarak, eğitimini finanse edebilmelidir.

Sonuç olarak; mevcut üniversite giriş sistemi, insanlarımıza yaptığı korkunç psikolojik etkiler dışında, çok iyi geliştirilmiş ve iyi çalışan bir sistemdir. Bir çok kişi ve kurumun büyük bir gelir kaynağıdır.

Ancak, ÜSS'yi kazanamamış ve yurt dışına gidecek mali gücü olmayan gençlerin yıkılmışlıklarının ve acı kaderlerinin değiştirilmesi gerektiğine inanıyorum.

Ayrıca ÜSS'de sonuncu olan bir gencin, yurt dışına, örneğin Amerika'ya gidip üniversitede okuyabiliyor ve başarılı olabiliyor olması ise standart, kalite, ortalama ve puan düzeltmeleri v.s. diyenler için düşündürücü olmalıdır.

Prof. Dr. H. Nihat BİLGİN
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Rektörü

6.12. ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ SİSTEMİ ALT KOMİSYONU ÜYELERİ

1. Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu (Başkan)	TÜBA, A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi
2. Yüksel Aksakal (Raportör)	MEB Daire Başkanı
3. Prof. Dr.Aydın Öztürk	Ege Üniversitesi Rektör Yardımcısı
4. Prof. Dr.Gülten Günel	Ç.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı

7. YÜKSEKÖĞRETİM ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORUNA EK KİŞİSEL GÖRÜŞLER

7.1. PROF. DR. OKTAY SİNANOĞLU'NUN GÖRÜŞLERİ

1. Başka ülkelerde benzeri görülmemiş YÖK'le ilgili yasa değişmeli, YÖK sadece evrenkentlerin (üniversitelerin) arasında eşgüdümü ve hepsinin aynı asgari ölçütlere uygunluğunu sağlayan bir kuruma dönüştürülmelidir. Unutulmamalı ki, 12 Eylül olayıyla ilgili olarak YÖK'ün kurulmasından beri Türkiye'de yüksek öğretim ve bilimsel araştırma düzeyi yükselmemiş, aksine gittikçe düşmüş, bugün artık elle tutulur hiçbir tarafı kalmamıştır.
2. Evrenkentlere giriş şekli ve giriş sınavları usulü değişmeli. Yıllardır öğrencilerin ancak % 10'u istedikleri, sevdikleri sahalarda öğrenim görebiliyor. Demek ki, Türkiye'nin meslek erbabının (yöneticiler dahil) % 90'ı mesleğine ilgi duymayan, hatta işinden nefret eden kişilerden oluşuyor. ÖSYM sınavları orta öğretimi de zora sokmuş ve dersanelerin ortaya çıkmasına sebep olmuş, liseleri lüzumsuz kılmış ve gençleri ezberciliğe itmiştir. Düşünme, sorgulama yeteneği gittikçe yok olmaktadır. Giriş işlerine her evrenkent kendi bakmalı, lisede alınan notlar bir şey ifade etmeli, öğrencinin girmek istediği dala merakı, o dal için gerekecek yetenekleri göz önüne alınmalı.
3. Evrenkent öğretim ve araştırmanın içiçe yapıldığı kurum demektir. Araştırmaz evrenkent olamaz. Araştırma hepsinde teşvik edilmeli, olanında da şimdiki göstermelik halinden çıkarılmalı.
4. Araştırmanın yeniden var olması için bilimsel ortam, evrenkentler arası bilim ilişkileri, ayrıca ülkenin bilim/teknik araştırma-geliştirme hedefleri olmalı.
5. Halen evrenkentlerimizde öğretim üyeleri "çömez sistemi" ile yetiştiriliyor. Hoca bir öğrenciyi lisans düzeyindeyken "iyi çömezim olur" diye seçiyor. Onu "master"a aldırıyor, asistanlık ayarlıyor. Sonra doktora, sonra yardımcı doçentlik, doçentlik, profesörlük hep aynı yerde, hep çömezlik yolunda. Bu durum hoca vefat edene ya da emekli olana kadar devam ediyor. Ve yeni profesörler kendi çömezlerini yetiştirmeye başlıyor. Tabii birkaç nesil sonra, bu kısır döngü içinde seviye gitgide düşüyor.[n inci nesilde ilk düzey örn.0,5 olsa varılan düzey $(0,5)^n \rightarrow 0$.] Çare? Dünyanın her ciddi evrenkentindeki usul: Doktora öğrencisi aynı evrenkente alınmaz; birini bitiren başka okulda doktora yapar (ama kendi yurdunda, yabancı ülkede değil! Yoksa ülkede bilim ortamı gelişmez). Doktorasını alan gene başka evrenkentte öğretim üyesi olur. Aksi takdirde bizdeki gibi bilimsel iç-üreme ile seviye gittikçe düşer.
6. Tüm evrenkentlerde (devlet ya da özel) eğitim dili mutlaka Türkçe olmalıdır. Yabancı dille eğitim İngiliz-Amerikan güdümüyle Türkiye'ye yapılmış en büyük hainliktir. Öyle eğitimle sadece ezberci, özentili, düşünmeyen, ayrıca kimliksiz, onursuz, sömürge ruhlu gençler (ve hatta devlet adamları) yetiştirir. Atatürk'ün birinci ilkesi, eğitimin her düzeyde milli dilinin kesinlikle Türkçe olmasıydı. ("Atatürkçü"lerden niye ses çıkmıyor?). Bu konuda daha fazla bilgi için: Bkz. Turgay Tüfekçioğlu'nun hazırladığı "Prof.Dr. Oktay Sinanoğlu ve Türkçe-Matematik+Bilim+Gönül" adlı kitap.

Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu
Yükseköğretim OİK Başkanı,
Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi

7.2. PROF. DR. İSMAİL HAKKI AYDIN'IN GÖRÜŞLERİ

Bilim Kariyerinin Aşamaları

Bilimsel politikaları iflas etmiş ülkeler yıkılmaya, ya da bağımlı olmaya mahkumdurlar. Bilim üretmeden, sadece bilim ve teknoloji ithalatı ile hiçbir yere gelinemez. Bu kural sömürge kalmanın esasını oluşturur. Zira bilim ve teknoloji ihracatı yapabilmek, bağımsızlığın ve bunu sürdürebilmenin şartıdır. Temel bilimleri önemsemeyen zihniyet, bilinçli veya bilinçsiz olarak bu ülkelerin temelini ciddi şekilde sarsar. Bu nedenle, üniversite ve akademik ünvan savurganlığının yaşandığı günümüzde, şu andaki bilimsel durumunuzun acilen dikkatli bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi ve çok ciddi önlemler alınması gerekir. Bu çerçevede, akademik ünvanların kazanılması ve bilimsel kuruluşların yöntemine atanmadaki ilkelerde bir takım değişikliklerin yapılması gerektiğine inanmaktayım. Daha fazla tıp, mühendislik ve fen bilimleri alanlarında, akademik ünvanların (Yrd. Doç., Doç., ve Prof.) kazanılması ve fakülte ve üniversite yönetimine (Dekan, Rektör) yapılacak atamalarda, dikkat edilmesi gerektiğine inandığım bazı görüş ve düşüncelerimi, özellikle politikacılara ve bu ülkenin yönetimine talip olanlara, bir ışık tutabileceği arzu ve ümidi ile maddeler halinde ifade etmek istiyorum:

1. Merkezi Doçentlik Yabancı Dil Sınavı, şu andaki durumu ile bilim adamlarımızı, Türk Bilimini uluslararası seviyede savunacak, tartışacak ve yazacak seviyeye getiremiyor. Bu nedenle,
 - Bu sınava “ sözlü aşama” sınavı da eklenmelidir.
 - Özellikle Türkçe’den yabancı dile çeviri sınava dahil edilmelidir.
2. Yardımcı Doçentliğe atama mutlaka bir disipline sokulmalıdır. Zira bu ünvan, bilimsel kariyerin ilk aşamasıdır. Bunun için,
 - Bu aşamada yabancı dil sorunu kesinlikle çözümlenmelidir. Merkezi Doçentlik Yabancı Dil Sınavı’nı geçemeyenler, bu kadroya atanmamalıdır. Aksi halde, bilimsel olarak çok verimli olması gerektiğine inandığım yardımcı doçentlikte geçen süreler, halen süregeldiği gibi, yabancı dil için geçirilmiş olur.
 - Kadroya atanabilmek için, uzmanlık ya da doktora sonrası, en az bir yıl, özellikle akademik kuruluşlarda uzman veya öğretim görevlisi olarak çalışmış olmalıdır.
 - 35 yaş bu atamalar için üst sınır olmalıdır. Aksi halde, bilimsel dinamizmi yakalayamayız. En az iki referans mektubu istenmelidir. Bu referans mektupları, uluslararası bilimsel araştırma ve yayınları olan profesörlerden temin edilmelidir.
 - Kadroya atanacak adayın, tıp bilimlerinde “Index Medicus”, “Excepta Medica” gibi, diğer dallarda bunlara eş ilmi sitasyona kayıtlı uluslararası yabancı dilde yayın yapan dergilerde en az bir, yurt içi dergilerde ise beş yayını olmalıdır. Bu yayınlardan en az ikisinde, aday birinci isim olmalıdır.
3. Doçentlik, akademik yaşamda geri dönüşü olmayan çok önemli bir aşamadır. Bu akademik derecenin verilmesinde, ülkemizin yapısı da gözönüne alınarak, ileri derecede hassasiyet gösterilmeli, hatta jürilerin seçiminde bile, bir takım özellikler aranmalıdır.
 - Doçentlik jürileri, uluslar arası yabancı yayınların en az üçü sitasyon almış profesörlerden oluşturulmalıdır. Index Medicus’a veya diğer dallarda eş kaynaklara girmeyenler komisyona dahil edilmemelidir.
 - Doçentlik sınavına başvuracak adayın, en az iki yılı üniversitelerde yardımcı doçent, ya da öğretim görevlisi olarak, veya akademik kuruluşlarda olmak üzere toplam beş yıl uzmanlık ya da doktora sonrası çalışmalarda bulunması gerekir.
 - Aday, uluslararası yayınları site edilmiş iki profesörden, referans ve sponsorluk mektubu temin etmeli ve jüriye takdim etmelidir.

- Adayın, Index Medicus'a veya diğer bilim dallarında buna denk bilim kütüklerine kayıtlı uluslararası dergilerden birinde, birinci isim olarak yayınlanmış, en az bir deneysel ya da araştırma makalesi bulunmalıdır. Bu özelliklerdeki ortak yayınlardan dördü, bu değere denk tutulabilir. Olay takdimleri şeklindeki yayınlar, bu şart için geçerlidir.
- Aday, makalelerinin en az üçte birinde birinci isim olarak yer almalıdır. Yurt içi makale sayısı, verim ve kaliteyi artırmak açısından, uluslararası dergilerde yayınlanan makalelerinin beş katını geçmemelidir.

Doçent adayı, o zamana kadar yaptığı ilmi aktivite ve çalışmaları, ameliyat ve klinik faaliyetlerini, ilgili birimin başkanına ya da fakülte dekanına tasdik ettirerek bir rapor halinde, yayınlanmış makaleleriyle birlikte doçentlik sınav jürisine sunmalıdır. Jüri bu dosya ve raporla ilgili olarak dokümanlarını gerekli gördüğünde, istemeye yetkili olmalıdır.

4. Profesörlük, en üst düzeydeki akademik ünvanıdır. Bir büyükelçilik hatta daha üst düzey bir seviyede olan bu ünvan, doçent olan herkese alışılmış bir şekilde dağıtılmamalı. Bilimsel üretkenliği ve yaratıcılığı olmayanlar kesinlikle bu makama yükseltilmemeli, saygınlık biraz da bilimsellikle sağlanmalıdır.
 - Profesörlük jürilerinin oluşumunda, asgari olarak, doçentlik sınav komisyonunun oluşumu için aranan şartlar dikkate alınmalıdır.
 - Profesörlüğe yükseltmek için, adayın doçentlik derecesini aldıktan sonra, asgari beş yıl, sahası ile ilgili çalışmalarda bulunması gereklidir. Bu sürenin en az üç yılı üniversitelerde veya akademik kuruluşlarda geçmelidir.
 - Profesörlüğe yükseltmek için, adayın doçentlik payesini aldıktan sonra, Science Citation Index'lerine kayıtlı uluslararası dergilerde yabancı dilde, birinci isim, en az üç araştırma yayını bulunmalıdır. Bu yayınlardan birisi, kesinlikle profesörlük takdim tezi niteliğinde, birinin de uluslararası düzeyde sitasyon alması gerekir.
 - Profesör adayının yabancı dilde yayınlanmış, en az üç uluslararası makalesi site edilmesi ve Science Citation Index'te yer alması şartı aranmalıdır.
5. Dekanlık ve Rektörlüğe atama, daha rasyonel ve bilimsel esaslara dayandırılmalıdır. Akademik kuruluşların yönetimini elinde bulunduran insanların, idaresi altındaki bilim adamlarını yönlendirmesi ve teşvik etmesi gereklidir. Bu nedenle, bu atamalar için de bazı hususlara dikkat edilmelidir.
 - Özellikle Rektör atamalarında, seçilecek adayların, bir yabancı dili çok iyi derecede bilmesi ve konferans verebilecek düzeyde olmasına dikkat edilmelidir.
 - Dekanların, uluslararası düzeyde yabancı dilde yayınları, dergi ve kitaplarda en az on kez site edilmiş ya da bu sayıya en yakın olan profesörler arasından seçilmesi gerekir.
 - Rektörlerde, dergi ve kitaplarda asgari 20 kez sitasyon şartı kesinlikle aranmalıdır. Rektör adaylarının tespitinde, Science Citation Index'te yer alan, en az 10 uluslararası yayını olan profesörler dikkate alınmalıdır. Bu rakamsal standardın bulunmadığı durumlarda, buna en yakın profesörler arasından seçim yapılmalıdır.

Ayrıca post-graduate eğitimin unifikasyonu açısından üniversite dışında ya da üniversite kontrolünde olmadan hiç bir kurum ve kuruluş master, doktora veya tıpta uzmanlık eğitimi vermemelidir. Üniversite dışında doçentlik, profesörlük girişimleri önlenmelidir. Akademik ünvanlara sadece üniversitelerde araştırma yapan akademik personel müracaat edebilmelidir.

Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın
Yükseköğretim OİK Başkan Vekili ve I.Raportörü

7.3. DOÇ. DR. OYA ERDİL'İN GÖRÜŞLERİ

Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme

Ülkemizde üniversiteleşme süreci henüz tamamlanmamıştır. Daha fazla sayıda nitelikli üniversiteye ve öğretim üyesine ülkemizin ihtiyacı vardır. Birkaç büyük şehirde toplanmış olan üniversiteler, Anadolu'da yaygınlaştırılmalı, gelişmeleri sağlanmalıdır. Altyapı eksiklikleri zaman içerisinde giderilerek, eğitim daha kaliteli hale gelecektir. İlk mezunlar kaliteli olmasa da daha sonraki yıllar iyileşme sağlanacaktır. Bu bir süreçtir ve bu süreci yaşamak kaçınılmazdır.

Üniversiteler arasında bir görev dağılımı, mesela ön lisans ve lisansın daha az yetkin üniversitelere kaydırılıp, yüksek lisans ve doktora'nın daha yetkinlerde yapılması merkezileşmeyi getirecek ve gelişmeye engel olacaktır. Merkezileşme ve ayrımcılık bu dinamizmi ve gelişmeyi durdurur. Üniversiteleşmenin henüz tamamlanmadığı ülkemizde bu tür ayrımlar yabancılaşmayı beraberinde getirir. Üniversiteleri gelişmiş, gelişmemiş, yetkin olan ya da olmayan şeklinde ayrıma tabi tutmak, daha başlangıçta yeni kurulan üniversitelerin önünü kapayacaktır.

Bir performans ölçütü olarak "yetkinlik" yerine "etkinliği" tercih etmek de düşünülmelidir. Kaynakların bolluğu sonuçların mükemmeliyeti demek değildir. Etkinlik mevcut birikimden ziyade sonuçlar üzerine odaklanmaktır. Ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora mezunlarının pedagojik formasyon dahil, sahip olmaları gereken ortak ve asgari bilgi ve beceriler tespit edilip üniversitelerin kendi dinamikleri içinde ve birbirleriyle yarıştırlarak sonuçlara ulaşmaları sağlanmalıdır.

Özellikle doktora aşamasında öğretim üyesi yetiştirme üzerine odaklanılması önemli bir hassasiyettir. Eğitimi yetiştirmek için yetkin üniversitelerin hem branşında ve hem de eğitimcilikte belirginleşmiş öğretim üyelerine ihtiyaç duyulacağı'nın altı çizilmiştir. Mutlak anlamda doğru gözükse de bu tespit pratikte eksiktir. Bunun iki bariz sebebi vardır. Birincisi hangi öğretim üyelerinin daha kaliteli olduğu üzerinde anlaşmak ve hatta ölçütler tespit etmek zordur. İkincisi öğretim üyeleri çirak yetiştirmeye kendilerini ne ölçüde adayacaklardır?

Önemli olan, ulusal üniversite ve bilim politikaları çerçevesinde mezunlarda ve bilhassa öğretim üyesi adaylarında aranacak branş bilgisi, genel yetenek ve eğitimcilik vasıflarının belirlenmesi, tanımlanması ve her kim olursa olsun veya hangi üniversiteden gelirse gelsin hak ettikleri yere ulaşabilmeleridir.

Sonuç olarak, üniversiteleşme (şimdilik binalaşma aşamasında olsa da) süreci tamamlanmamış olan ülkemizin belki de en önemli kuzu olan dinamizmi, küreselleşmenin yeni trendi olan ademi-merkeziyetçilik ile ve daha önemlisi universal düşüncenin özündeki çok seslilik ve hürriyetçilik ile bağdaşmayan bir elitçi ve merkeziyetçiliğin tersine bir yeniden yapılanma aracılığı ile baltalamak yerine herkese fırsat verip sonuçlara göre değerlendirme yapmak daha uygundur.

Sanayi (İş Dünyası) -Üniversite İlişkileri

Bu başlık güncelleştirilerek değiştirilmelidir. Genelde üretim sektörünü çağrıştıran sanayi kelimesinin yerine tüm sektörleri içine alan iş dünyası terimini tercih etmek uygun

olabilir. İşbirliği, sadece sanayi sektörü ile sınırlı olmayıp, bilişim, hizmet gibi sektörleri de içine alan tüm iş dünyasını kapsamaktadır.

Sağlıklı bir iş dünyası-üniversite işbirliğinin kurulabilmesi için bu iki unsurun ortak bir sistemin iki yarısı olarak görülmesi ve bir ulusal bilim politikası çerçevesinde üniversite camiasının iş dünyasından talepleri ile iş dünyasının üniversite tarafından karşılanabilecek ihtiyaçları tespit edilmelidir.

Gerçek ilişki ortak çalışma ve bilgi paylaşımıdır. Esasında Türk iş dünyasının teorik bilgiye, Türk üniversitesinin de pratik tecrübeye ihtiyacı vardır. İşbirliği ile ilgili somut ve reel projeler olmalı, yeni ürün geliştirme, üretim süreci geliştirme, finansman, yönetim problemleri gibi alanlarda somut işbirliği adımları atılmalıdır. Eğer tasarımdan pazarlamaya kadar her adımda problemlere çözüm bulma konusunda üniversiteler danışmanlık şirketlerinden daha başarılı olurlarsa ki –bu birikimleri vardır- söz konusu işbirliği gelişecektir.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine Dair Öneriler

Üniversitelere mevcut durumdan daha fazla sayıda-daha büyük oranda öğrenci kabul edilmelidir. Ancak üniversiteye girişten sonra sınıflarda ilerlemek ve mezun olmak zorlaştırılmalıdır. Bir rekabet, zorlama meydana getirilmelidir.

Merkezi sınav, yerleştirme amaçlı olduğu için bilginin yanında yetenek de ölçmelidir.

Genel Öneriler

Bir çok konuda TÜBİTAK'a başvurulması gerektiği ön raporlarda yer almaktadır. TÜBİTAK tüm bunların altından kalkabilecek midir? Bunlar onun işi midir? Türkiye'de yetkin diğer kamu ve özel sektör kuruluşlarına da başvurulabilir. Araştırma ödeneklerinin tahsisinde, insan gücü ihtiyacının tespitinde, politikaların, stratejilerin belirlenmesinde iş dünyasından (sanayi ve ticaret odaları vb) endüstri ve yönetim alanından temsilcilerden bir kurul oluşturulabilir.

Doçentlik yayın dosyalarının merkezi jürilerce değerlendirilmesi yanlıştır. Yüksek öğretim sistemimiz içerisinde yetişen profesörlere güvenmemiz gerekir. Yayınlar farklı jürilerce değerlendirilmelidir. Değerlendirmelerin merkezi olarak yapılması daha büyük soru işaretlerini, güvensizliği ve şaibeleri beraberinde getirecektir. Yayınların niteliği ve diğer konularda bir takım standartlar ortaya konabilir ve jüriler bu standartları yayınlarda aramak suretiyle değerlendirme yapabilirler.

Ayrıca;

YÖK kurumu daha ziyade bir koordinasyon kurumu olarak yeniden ele alınarak düzenlenmeli ve ilmi özerkliğin korunmasına, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin artırılmasına özen gösterilmelidir. Üniversitelerimiz, karşılıklı fikirlerin demokratik bir ortamda hoşgörü içinde tartışılabildiği, araştırma faaliyetlerinin yaygın olarak gerçekleştiği kurumlar olmalıdır.

Doç. Dr. Oya Erdil
Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü
İşletme Fakültesi

7.4. PROF. DR. RÜÇHAN ARIK'IN GÖRÜŞLERİ

Bu alanda temel konular olan *bilimsel araştırmalarda ve yüksek nitelikli bilim adamı yetiştirme* sorunlarını ve bunların ön-şartı sayılacak ilke ve olanakları, derinliğine, ayrıntılı olarak ve gerçekten çözmek niyetiyle ele almak gerekir. Oysa, çok büyük sayılara varan ve giderek daha da artacak olan veli ve öğrenci kitlesinin şikayetlerinden, oy hesabının da etkisiyle etkilenen, birikmiş sıkıntıları geciktirmeye yönelen girişimlerle yetinilmektedir.

Bu alanın asıl sahipleri olan öğretim elemanları, sorunları derinliğine inceleyen, üzerinde çoğunlukla anlaşmaya varılmış, köklü çözümler ortaya koymalıdır. Fakat ne yazık ki bu kesimden daha çok, "demokratik ve özgür üniversite", "bilimsel özgürlük" gibi, kesin tanımı yapılmayan, yuvarlak sloganlar ile maaş konusunda yoğunlaşan yakınma ve talepler gelmektedir.

Bu kaygı verici durum yüzünden, *reform* girişimleri çoğu kez, puan ayarlama, sınav düzeni, dış ülkelerle denklikleri belirleme, atama yöntemleri, saat ve yük hesapları *formalite* konularıyla sınırlı kalmaktadır.

Bilimsel araştırma olanak ve ilkeleri, nitelikli eleman yetiştirmek için köklü ve kalıcı önlem ve programlar, öğretimin düzeyini yükseltecek yöntemler gibi, bu alanın varlık sebebi olan sorunlara yeterli zaman, düşünce ve emek harcanmalıdır!

Bunlar kuşkusuz, bir kaç yasa ve yönetmelik maddesini formüle etmekle gerçekleştirilemez. Formalite ve yasa düzenlemelerine girişmeden önce temel sorunları doğru belirleyip ortaya koymalıyız:

İkili Öğretim Çelişkili Ve Zararlı Olur (Karşı Görüş)

Öğretim elemanlarının kalitesini yükseltmek, bilimsel çalışmaları ilerletmek çareleri aranırken, her ikisini de "ücret artırma" bahanesiyle orta okul seviyesine mahkum edecek böyle bir yaklaşım, yüzeysel, zararlı ve çelişkili olacağından asla kabul edilemez!

Yüksek Öğretim Kurumlarını "Üniforma" Kalıplara Sokmaya Uğraşmaktan Kaçınmak Gerekir.

Dünyanın en zengin ve ileri ülkelerinde bile, tek-örnek kalıplar yoktur. Oralarda "üniforma olan", bilimsel ve etik kriterler ile anlayıştır. Buna karşılık, bilimsel araştırma ve öğretim bilimleri, çeşitli biçimlerde olabilir. Çünkü, önce kalıpları kurup bunlara içerik bulmaya çalışılmaz; gelişmeler ihtiyaçları artırır; bu ihtiyaç ve gelişmeler doğrultusunda kurumsal biçimlenişler ortaya çıkarılır.

Türkiye'de 70'den çok üniversitelerin hepsi, her alanda araştırma ve öğretim olanaklarını aynı düzeyde geliştiremez. Bu yüzden hepsinde aynı birimler ve programlarla üniforma bir yapılanma olmaz. Yasa zoruyla bu yapılmak istenirse, şimdiki bir çok örnekte olduğu gibi, içi boş kalıplar halinde kalır.

Merak, olanak, yöneliş birikimleri bazı üniversitelerde bir alanın gelişip ilerlemesini sağlayacak nitelikte olabilmekte; bazılarında ise bu gerçekleşmemektedir. Yasa zoruyla bu durum değiştirilip mümkün kılınmaz. Mevzuat gerçeklere göre düzenlenmelidir!

Türkiye'nin Yüksek Öğretim Varlığı Samimiyetle ve Doğru Biçimde Sınıflanmalıdır.

"1.Kategori"

Bugün bilinen bilim dallarının çoğuna sahip olan ve daha da önemlisi, her birimde asli görevli olarak en az 1 profesör, 1 doçent, 2 yardımcı doçent bulunan üniversiteler, "1.kategori"ye konmalıdır.

"2. Kategori"

Bu nitelikte bulunmayan üniversiteler "2. Kategori"yi medana getirmelidir.

Bu kategoriler arasında biçim, program ve içerik bakımından eşitlik, benzerlik aranması boşunadır, olanaksızdır.

Öğretim Elemanı ve Bilim Adamı Yetiştirme Sorunu:

"1.Kategori"de bulunmak bir üniversitenin yaşayıp gelişebileceğini gösterir. Bununla birlikte, bunların hepsi de oluşumlarını tamamlamış olmayabilir. Lisans-üstü öğretim verebilmek; özellikle başka üniversitelere eleman yetiştirmek vb. katkılar bakımından, mevcut üniversiteler, şimdiki şartlarla böyle bir yardım, himaye ve katkı üstlenemez. Doktora yaptırma görevi, kaldırılmayan bir yük oluşturmakta; hem kurum bocalamakta; hem de gönderilen elemanlar ziyan olmaktadır!

Yükseköğretim varlığımızın kalbi olan bu konuyu, başlı başına özerk bir kurum oluşturarak ele almak gerekmektedir. Yetiştirme aşamasındaki öğretim elemanları için, 1 Ankara'da, 1 İstanbul'da, 1 İzmir'de olmak üzere, 3 tane "Öğretim Elemanları Akademisi" oluşturulmalıdır. Kütüphaneden sosyal ve bilimsel olanaklar bakımından, bunlar en az şimdiki Bilkent Üniversitesi düzeyinde olmalıdır.

Bugünkü rektörlüklere bağlı enstitü modeli, *lisans-üstü öğrenci bürosu* niteliğinde kalmaktadır. Bu model, bilimsel yetiştirme işini asıl yürüten, öğrencinin sorumluluğunu üstlenen bilim dalı ve öğretim elemanları ile öğrenci arasına gereksiz bir çok işlem sokarak kopukluk oluşturmaktadır! Bu model, eleman yetiştirmeye hiç katkı getirmeyip, özellikle pek çok "taşra üniversitesinde", ismi var cismi yok durumdadır.

Gelişimini tamamlayamamış "2. Kategori" üniversiteler için yeni alınacak elemanlar konusunda, alınacağı üniversiteye münhasır olmak üzere, bu akademilerden biri aracılığı ile merkezi sınav açılmalı; bunu kazanan elemanlar doktoralarını tamamlayana kadar bu akademilerde yetiştirilmelidir. Doktorasını tamamlayan eleman mutlaka ait olduğu üniversiteye intikal ettirilmeli; bunun muafiyeti, istisnası olmamalıdır! Bu eleman intisab ettiği üniversitedeki olağan ders dönemleri dışında (yarı yıl, kış, yaz tatillerinde), doktora sonrası (doçentlik gibi) çalışmaları için, bu 3 akademinin birinde kendi maaşı ve yolluğu ile görevlendirilebilmelidir. Tüm öğretim elemanlarının, görevlerinden muaf olarak yalnız kendini geliştirmek ve birikimini değerlendirmekle uğraşacağı, bütün gelişmiş ülkeler üniversitelerinde bulunan "sabbathic", yani, 7 yılda 1 yıl maaşlı-izinli sistemi uygulanmalıdır.

Bazı Üniversiteler Küçültülmelidir.

Bir yandan Türkiye çapında üniforma bir düzenleme peşinde koşulmakta; bir yandan Ankara ve İstanbul'da 30.000'in üzerinde öğrencisi bulunan üniversitelere öğrenci alınıp durmakta; öte yandan bir çok üniversitenin toplam öğrencisi 5.000'i bulamamaktadır. Bir yandan Sümeroloji, Hungaroloji gibi ölü veya çağdaş dil alanları alaya alınmakta; gereksiz demeye gelecek ifadeler kullanılmakta; bir yandan bunlara çok sayıda öğrenci alınmaktadır. Şimdiki 30-50.000 öğrencisi bulunan "dev üniversiteler"de bu sorun gittikçe ağırlaşmaktadır.

Öte yandan Türkiye'de "ihtisaslaşma" çoğu kez yanlış değerlendirildiği için, kendi dalı dışındaki bilim konularını tanımayan elemanlar ortaya çıkmış olup bunlar, yukarda değinilen "dev üniversiteler"de Rektör olabilmişlerdir. Tanımadıkları, önem vermedikleri, yabancı kaldıkları bir çok bilim dalının kaderine hükmeden Rektörler, bu dağılık, büyük varlığı çekip çevirmek, sağlıklı gelişmeleri için gereken biçimde uğraşmak hususunda zorluk çekmektedirler.

Bu durum karşısında alınacak ilk köklü önlem, benzerleri, denklere aranmaksızın, bu "dev üniversiteler"i bölerek yeni Yükseköğretim Kurumları oluşturmaktır!

Kuşkusuz bu iş, birbirinin benzeri birimlerden oluşan parçalara ayırmak değil; mevcut gelişmiş, yerleşmiş gelenekleri ve birikimleri bozmadan değerlendirmek suretiyle gerçekleşmelidir!

Örneğin; Ankara, İstanbul, Marmara, Hacettepe, Ege üniversitelerinde mevcut Edebiyat, Eğitim, İletişim, İlahiyat fakülteleri ve ilgili yüksek okulları "İnsani Bilimler (veya Beşeri Bilimler) Üniversitesi"; Tıp, Dişçilik Fakülteleri ve yan alanlarına yönelik okullar "Sağlık Bilimleri Üniversitesi" olarak ayrılabilirler. Bunları yanı sıra, bu bölünme ile "Fen ve Mühendislik Bilimleri Üniversitesi", "Sosyal ve Ekonomik Bilimler Üniversitesi" oluşturulabilir. Zaman içinde bunların aksayan yanları belirlenip düzeltilir. Ancak, kesinlikle şimdiki tıkanmış, hantal düzenden daha düzgün bir işleyiş sağlanır.

Mevcut Yükseköğretim Kanunu Üzerinde Öneriler

I. BÖLÜM

Üst Kuruluşlar

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU

Madde 6

"b" fıkrası

"Cumhurbaşkanı tarafından, rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek suretiyle seçilen yedi" ibaresi yerine:

"Cumhurbaşkanı tarafından başarılı idarecilik yapmış ve başarılı hizmet vermiş profesörlerden iki" ibaresi konulmalıdır.

2) (Değişik:23.12.1988-KHK-351/13.md) "Bakanlar Kurulunca... seçilen yedi" ibaresi yerine: *"Bakanlar Kurulunca temayüz etmiş üst düzeydeki Devlet görevlileri arasından dört"* ibaresi kullanılmalıdır.

4- Bu maddede Milli Eğitim Bakanlığınca seçilen üyesayısı 2 yerine 3 olmalıdır.

5- bu maddede Üniversitelerarası Kurulca seçilen üye sayısı 7 yerine 14 olmalıdır.

ÜNİVERSİTE ORGANLARI

Rektör

3. paragraf: burada rektörün seçeceği yardımcı sayısı "en çok üç" yerine "en az üç" olarak saptanmalı ve şu ibare eklenmelidir: "*....Ancak gelişmiş, büyük, öğrenci sayısı 20.000'in üzerindeki üniversitelerde bu sayı beşe çıkarılabılır. Rektör yardımcılarının görev süresi, rektörün görev süresi kadardır.*"

Rektörün görev ve sorumlulukları

4. maddede şu değişiklik yapılmalı:

"Rektör gerekli gördüğü hallerde, ilgili birimlerin ve üniversite yönetim kurulunun görüşünü alarak üniversiteyi oluşturan....."

Fakülte Organları

DEKAN

(Değişik: 14.1.1982-2653/2md)

(Madde 16:a) Atanması

Bu bölüm şu şekilde değişmeli:

"Gelişmiş üniversitelerin fakültelerinde, fakültenin öğretim üye ve yardımcıları tarafından, 3 dekan adayı seçilir; bunlardan biri Yüksek Öğretim Kurulu tarafından atanır.

Yeni kurulan fakültelerde, üniversite içinden veya dışından bir bir öğretim üyesi rektörün önerisiyle Yüksek Öğretim Kurulu tarafından atanır.

Dekan kendisine çalışmalarında yardımcı olmak üzere fakültenin aylıklı öğretim üyeleri arasından en çok 3 kişiyi Dekan Yardımcısı olarak seçer. Bunların görev süresi, dekanınki kadardır."

FAKÜLTE YÖNETİM KURULU

Madde 18/a

Kuruluş ve işleyişi

"Fakülte yönetim kurulu, dekanın başkanlığında, fakülte kurulunun 3 yıl için seçeceği 3 profesör, 2 doçent, 1 yardımcı doçent, 1 araştırma görevlisinden oluşur." şeklinde olmalıdır.

ENSTİTÜ

(veya: ÖĞRETİM ELEMANLARI AKADEMİSİ)

Organlar

Madde 19/b

"Enstitü (veya akademi) müdürü, sosyal bilimler ve fen bilimleri fakültelerinde bölüm başkanları tarafından 3 yıl için seçilir." şeklinde olmalıdır.

BÖLÜM

Madde 21

"Bir fakülte veya yüksek okulda aynı nitelikte eğitim ve öğretim yapan birden çok bölüm bulunamaz. Bölüm başkanı, bölümün aylıklı profesörleri arasından, bölüm öğretim üyeleri ve yardımcıları tarafından 3 yıllığına seçilir.

5.BÖLÜM

YARDIMCI DOÇENTLİĞE ATAMA

Madde 23/a) *Bir üniversite biriminde açık bulunan yardımcı doçentlik, isteklilerin başvurması için rektörlükçe ilan edilir. Fakültelerde veya fakülteye bağlı kuruluşlarda Dekan, biri o birimin yöneticisi, biri de o üniversite dışından olmak üzere, ilgili alandan 3 profesör ve doçentin oluşturduğu bir jüri seçer; adayların çalışmaları bu jürice incelenerek karara bağlanır; Dekanın onayı ile Rektör tarafından atama yapılır.*

DOÇENTLİK SINAVI

Madde 24/b (Değişik: 17.8.1983-2880/9.Md)

"3" Üniversitelerarası Kurulca merkezi sistemle hazırlanacak bir yabancı dil sınavını başarmış olmak gerekir.

Yukardaki "3.bend" gereğince yapılacak yabancı dil sınavının, adayın bilim dalı ile ilgili olması şartı aranır.

Prof. Dr. Rüçhan Arık

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi